

**KÜTAHYA BASININDA
TÜRKİYE’NİN NATO’YA GİRİŞ SÜRECİ
(1948-1952)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Musa ÖZKAN

KÜTAHYA – 2016

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**KÜTAHYA BASININDA
TÜRKİYE’NİN NATO’YA GİRİŞ SÜRECİ
(1948-1952)**

Danışman:
Prof. Dr. Esra SARIKOYUNCU DEĞERLİ

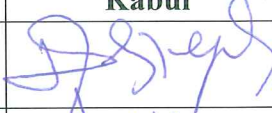
Hazırlayan
Musa ÖZKAN

KÜTAHYA – 2016

Kabul ve Onay

Musa ÖZKAN'ın hazırladığı "Kütahya Basını'nda Türkiye'nin Nato'ya Giriş Süreci (1948-1952)" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2016

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Prof. Dr. Esra SARIKOYUNCU DEĞERLİ (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Naim SÖNMEZ		
Yrd. Doç. Dr. Bahattin DEMİRTAŞ		

Doç. Dr. Niyazi KURNAZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Kütahya Basınında Türkiye’nin Nato’ya Giriş Süreci (1948-1952)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2016

Musa ÖZKAN

Özgeçmiş

Kütahya ili Tavşanlı ilçesi Beke Köyü'nde 01.10.1975 tarihinde doğdu. İlköğretimini Beke Köyü İlkokulu, orta ve lise öğretimini Tavşanlı İmam Hatip Lisesi'nde tamamladıktan sonra 2001 yılında Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu.

2001 yılında Kütahya ili Emet ilçesinde Sulh Ceza Mahkemesi Zabıt Katibi olarak memuriyete başladı. 2003 yılında, Kurumlararası Naklen Atama yoluyla, Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü Hukuk Müşavirliği'ne memur olarak atandıktan sonra 2004 yılında kısa dönem olarak askerlik hizmetini tamamladı. 2012 yılında Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitime başladı.

ÖZET

KÜTAHYA BASININDA TÜRKİYE’NİN NATO’YA GİRİŞ SÜRECİ (1948-1952)

ÖZKAN, Musa

Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Esra SARIKOYUNCU DEĞERLİ

Mart, 2016, 162 sayfa

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra emperyalist bir politika izleyen komünist Sovyetler Birliği, Türkiye’yi tehdit etmeye başlamıştır. Aynı zamanda Avrupa’yı da tehdit eden bu süper güç karşısında Batılı ülkeler ortak savunma amacıyla ittifak arayışlarına girmiş, ABD’nin de destek ve çabaları sonucu, Kuzey Atlantik Paktı (NATO) oluşturulmuştur. İki kutuplu bir dünyanın oluşmaya başladığı bu dönemde NATO İttifakı, komünist Sovyet yayılmacılığını dengeleyebilecek yegane oluşum olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, iktisadi ve askeri bakımdan zor günler geçirmekte olan Türkiye, NATO ittifakına dahil olmayı en önemli dış politika hedeflerinden biri haline getirmiştir. Nihayet Kore Savaşı ile birlikte Batılı ülkelerin güvenlik çıkarlarının ortaya çıkardığı uluslararası konjonktürde resmen NATO’ya üye olan Türkiye, Sovyet tehdidi karşısında kendini garanti altına almayı başarmıştır.

Bu çalışmada; Türkiye’nin NATO’ya giriş süreci Kütahya basını açısından ele alınmıştır. Kütahya basınının bu konuyu nasıl yorumladığı, Kütahya halkının olaylardan nasıl haberdar edildiği, özellikle Kore Savaşı özelinde bu konunun yerel halka nasıl aktarıldığı işlenmiştir. Bu dönemde, Kütahya halkının çoğunluğunun radyo ve yerel gazetelerden başka iletişim imkanının olmadığı düşünüldüğünde, yerel olarak konunun Kütahya basını tarafından halka nasıl sunulduğu önem kazanmaktadır. Yeni bir demokrasi olan Türkiye’nin bu konudaki politikalarının, Kütahya halkı özelinde, Anadolu’daki illerde yerel halka nasıl aktarıldığı ve uluslararası bir konunun yerel basına nasıl intisap ettiği gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kütahya Basını, Nato, Türkiye, Sovyet Tehdidi, Komünist Yayılmacılık, Kore Savaşı.

ABSTRACT**IN THE PRESS OF KUTAHYA, TURKEY'S ACCESSION PROCESS TO THE
NATO
(1948-1952)****ÖZKAN, Musa****M.A. Thesis, Department of History****Supervisor: Prof. Esra SARIKOYUNCU DEĞERLİ****March, 2016, 162 pages**

Communist Soviet Union that followed imperialist politics after the World War 2 started to threaten Turkey. Western countries sought an alliance against this super power, which was also a threat for Europe, for the purpose of mutual defense, and The North Atlantic Treaty Organization (NATO) was founded with support and effort of USA. In the period that the world with two poles started to be formed, NATO alliance emerged as unique formation to balance the invasion of communist Soviet Union. Therefore, the one of the most important foreign politics goals for Turkey, who had difficult times because of economical and martial situations, was to be included NATO alliance. Eventually, Turkey officially joined NATO with Korean War in the international conjuncture that arose from security benefits of Western Countries.

In this article, the entry process of Turkey to NATO was addressed in terms of Kütahya Press. It was stated how Kütahya press interpreted this subject, how events were informed to Kütahya folks, and how these subjects, especially Korean War, were cited to local folks. In this period, it was important how Kütahya press presented this subject as local to Kütahya folks when it was considered that there was no communication opportunity except radio and local press for the most of Kütahya folks. It was studied how the politics of Turkey that was a new democracy country were cited to cities in Anatolia, in particular to Kütahya folks, in this subject, and it was tried to unfurl how an international subject was seen by a local press.

Key words: Kütahya press, NATO, Turkey, Soviet Threat, Communist Invasion, Korean War

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA OLUŞAN ULUSLARARASI SİSTEM VE TÜRKİYE’NİN DURUMU

1. 1. II. DÜNYA SAVAŞI’NIN SONUNDA AVRUPA’DAKİ ASKERİ, SİYASİ VE İKTİSADİ DURUM.....	13
1.2. II. DÜNYA SAVAŞI SONUNDA MEYDANA GELEN ULUSLARARASI SİSTEM.....	16
1.3. SAVAŞ SONRASINDA TÜRKİYE.....	18
1.4. SOVYET TEHDİDİ VE TÜRKİYE’NİN BATI BLOKU’NDA YER ALMA ÇABALARI.....	21
1.5. TRUMAN DOKTRİNİ.....	26
1.6. MARSHALL PLANI	29
1.7. SCHUMAN PLANI.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY ATLANTİK PAKTI’ NA GİDEN SÜREÇ

2.1. NATO’NUN KURULUŞ ARIFESİNDEKİ GELİŞMELER.....	44
2.1.1. İttifak Arayışları ve Türkiye.....	45
2.1.2. Brüksel Antlaşması.....	53
2.2. KUZEY ATLANTİK PAKTI’NIN KURULUŞU.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**TÜRKİYE VE KUZEY ATLANTİK PAKTI (NATO)**

3.1. ORTADOĞU SAVUNMA PLANI VE TÜRKİYE’NİN NATO ÜYELİĞİNE İNGİLİZ MUHALEFETİ.....	73
3.2. KORE SAVAŞI VE TÜRKİYE’NİN SAVAŞA DAHİL OLMASI.....	80
3.2.1. Kore Savaşı.....	80
3.2.2. Türkiye’nin Savaşa Dahil Olması.....	90
3.2.3. ABD Basınında Türkiye Hakkında Çıkan Haberler ve Kamuoyu Algısının Değişmesi.....	97
3.3. TÜRKİYE’NİN KUZEY ATLANTİK PAKTI’NA ÜYE OLMASI.....	99
3.3.1. ABD’nin Türkiye Lehine Tutumu.....	99
3.3.2. Türkiye’nin Üyeliğe Kabulü.....	106
SONUÇ.....	114
EKLER.....	119
KAYNAKÇA.....	140
DİZİN.....	147

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.A.	: Anadolu Ajansı
AP	: Ajans Press
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
COMECON	: Council For Mutual Economic Assistance (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi)
DP	: Demokrat Parti
ECSC	: European Coal and Steel Community (Avrupa Kömür ve Çelik Birliği)
EÜ	: Ege Üniversitesi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
MÜ	: Marmara Üniversitesi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
OEEC	: Organization For European Economic Cooperation (Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı)

OECD	: Organization For Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
THA	: Türk Haberler Ajansı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
UNMFC	: United Nations Monetary and Financial Conference (Birleşmiş Milletler Para ve Maliye Konferansı)
Ed.	: Editör
Ed.Kur. Bşk.	: Editörler Kurulu Başkanı
Ens.	: Enstitüsü
Gen.Yay.Yön.	: Genel Yayın Yönetmeni
Üniv.	: Üniversitesi
s.	: Sayfa
Sos. Bil.	: Sosyal Bilimler
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınları
y.y.	: Yüzyıl

TEZ METNİ

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan antlaşmalar ilk anlardan itibaren anlaşmazlıklara ve yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu antlaşmalar, yenilenlere çok ağır şartlar getirmiş, kazanan devletlerin ise çıkarlarını büyük oranda çatıştırmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İttifak Devletleri'ne imzalatılan ağır antlaşmalar Avrupa'da gerçek barışı sağlayamadığı gibi kararsızlığa ve siyasi kargaşaya da neden olmuştur.¹ Özellikle Versay Antlaşması'nın meydana getirdiği tepki, ekonomik durumun bozukluğu, işsizlik sorunu ve huzursuzluğun çoğalması Alman halkında bir kurtarıcı bekleyişine sebep olmuştur. Almanların bu duygularından yararlanan Nazi Partisi lideri Adolf Hitler², 1933'te iktidarı ele geçirmiştir.³

Hitler'in iktidara gelişinden sonra Almanya, süratle Versay Antlaşması'nın⁴ sınırlamalarından kurtulmak ve ekonomisini düzeltmek için çaba harcamaya başlamıştır. Hitler'in en büyük hedeflerinden biri de Almanca konuşan nüfusu

¹ Rifat Uçarol, (2000), Siyasi Tarih (1789–1999), Filiz Kitapevi, İstanbul, s. 597.

² **Adolf Hitler(1889-1945)** : Alman Nazi siyaset adamı. 1933-45 yılları arasında ülkeyi diktatörlükle yönetmiştir. Temmuz 1921'de sınırsız yetkiyle Alman İşçi Partisi Başkanlığı'na getirildi. 1923'te siyasi nedenlerle aldığı 5 yıl hapis cezasına karşılık 9 ay hapis yattı. Hapisteyken ünlü "Kavgam" adlı eserinin 1. cildini yazmıştır. Sağcı düşünür ve yazarların görüşlerinin özetlendiği bu kitaba göre, Nasyonal Sosyalizm için en büyük tehlike marksizmden sonra yahudiliktir. Hitler serbest kaldıktan sonra eski gücünü yitirmeye başlayan partisini yeniden örgütledi. 1932 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katıldıysa da seçilmeyi başaramadı. Fakat 1933 yılında sanayi çevrelerinin de baskısıyla, ülkedeki siyasi bunalımı çözmek için Şansölyeliğe(Başbakan) getirildi. Ülkeyi tek elden yönetebilmek için ordunun desteğini alarak siyasi muhaliflerinin birçoğunu öldürttü. 2 Ağustos 1934'te şansölyelik ve cumhurbaşkanlığı görevlerini birleştirdi. 19 Ağustos 1934'te yapılan halk oylamasında da oyların %90'ını alarak yeni görevine başladı. Almanya'yı Versay Antlaşması'nın kısıtlamalarından kurtardıktan sonra 1 Eylül 1939'da Polonya'yı işgal ederek 2. Dünya Savaşı'nı başlatan isim olmuştur. Birçok Avrupa ülkesi ve Balkanları işgal ederek Haziran 1941'de Sovyet topraklarına girdi. 7 Aralık 1941'de ABD'nin savaşa girmesinden sonra 1942 yılı boyunca stratejik hatalar yapan Hitler, Stalingrad ve El-Alameyn'de muharebelerinde yenildi. 1943 yılında müttefiklerin İtalya'yı işgalinden sonra Almanya daha fazla dayanamadı. 1945 yılında doğudan SSCB ve batıdan müttefiklerin işgaline uğrayan Almanya teslim olmak zorunda kalınca Hitler 30 Nisan 1945'te intihar etmiştir. (Gürel Tüzün (Gen.Yay.Yön.), (2004), Adolf Hitler, AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 11, Ana Yayıncılık, İstanbul: s.135,136)

³ Henry Kissinger, (2002), Diplomasi, İbrahim H. Kurt (Çev.), T. İş Bankası Yayınları, İstanbul, s.281

⁴ **Versay Antlaşması** : 1. Dünya Savaşı'nın ardından 28 Haziran 1919'da İtilaf devletleri ile Almanya arasında imzalanan barış antlaşmasıdır. Almanya açısından ağır koşullar içeren bu antlaşmaya göre, Almanya topraklarının bir bölümü Fransa, Polonya, Belçika ve Danimarkaya'ya bırakılacak, tartışmalı Saar bölgesi 15 yıl süreyle BM'ce yönetilecek, burada bulunan kömür madenleri Fransa'nın yönetiminde işlenecek, Almanya tüm sömürgelerinden çekilecek, zorunlu askerliği kaldırarak, ordu mevcudu düşürülerek modern silah, uçak ve motorize birlikler bulundurmayacak ve Almanya savaştığı tüm devletlerin savaş zararlarını ödeyecekti. Çok ağır koşullar içeren bu antlaşmayı Almanya gerçek anlamda onaylamadı ve 2.Dünya Savaşı'na kadar sürüncemede tuttu. (Mustafa Eren (Gen.Yay.Yön.), (1999), Versay Antlaşması, Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 23, Görsel Yayınları, İstanbul: s.9104)

birleştirmektir. Bu nedenle Hitler, sınırlamalardan kurtuldukça silahlanmasını hızlandırmış ve yayılcı bir politika izlemeye başlamıştır.

İngiltere ve Fransa ise Hitler'in isteklerini kabul etme konusunda, Almanya'nın önceki hükümetlerinin taleplerine oranla daha istekli davranmışlardır. Bu ülkeler, kendi çıkar ve rahatlarını sürdürmek için, bütün sorunlardan kaçındılar. Hitler ise, bütün sorunlarını büyük bir mantık çerçevesi içerisinde düşünüyordu. O, Kasım 1937'de açıkladığı yayılcı politikalarını "Lebensraum (Hayat Sahası)" kavramında somutlaştırmıştır. Lebensraum, Almanya'nın nüfus artışıyla birlikte hayat standartlarını yükseltebileceği yeni yerler demektir. Hitler'e göre Almanya, özellikle tarım yönünden kendine yeterli olmadığı gibi yakın zamanda da olabilecek gibi değildir. Nüfus yoğunluğu az, tarıma elverişli toprakların olduğu Doğu Avrupa'dan toprak alınması düşüncesindedir.⁵

Almanya ilk önce, Versay Antlaşmasıyla askersiz hale getirilmiş olan Ren bölgesine 7 Mart 1936'da asker göndermeye başladı. Daha sonra savaş hazırlıklarını tamamlayarak güçlenen Almanya, yayılma politikasının bir sonucu olarak, 12 Mart 1938'de Avusturya'yı ilhak etti. Sovyetler Birliği, Almanya'nın ilerlemesini engellemek için İngiltere ve Fransa'dan görüşme talebinde bulunduysa da reddedildi. Rusya aynı öneriyi, Eylül 1938'de Almanya'nın Çekoslovakya'yı tehdit etmesi gündeme geldiğinde, hem resmi hem de özel olarak tekrarlamış, Çekoslovakya'yı savunmak istemişti. Ancak bu öneri de göz ardı edildi. Ayrıca Rusya Çekoslovakya'nın kaderinin belirlendiği Münih konferansının da dışında bırakıldı.⁶ Almanya, Münih Antlaşması'na⁷ dayanarak Mart 1939'da Çekoslovakya'yı tamamen işgal etti.

⁵ Liddell Hart, (2000), II. Dünya Savaşı Tarihi 1, Kerim Bağrıaçık (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.17-18

⁶ Liddell Hart, a.g.e. s.19

⁷ **Münih Antlaşması (30 Eylül 1938)** : Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya arasında yapılan ve Çekoslovakya'nın batısındaki Südetler bölgesinin Almanya tarafından ilhak edilmesine izin veren antlaşmadır. Hitler Mart 1938'de Avusturya'yı ilhak ettikten sonra Alman asıllı yaklaşık 3 milyon kişinin yaşadığı Südetler bölgesine göz dikmişti. Çekoslovakya'nın müttefiki olan İngiltere ve Fransa ise savaş istemiyorlardı. Bu nedenle Südetler bölgesinin nüfusunun yarısından fazlası Alman olan bütün kesimlerin Almanya'ya verilmesini öngören ortak bir öneri hazırladılar. Çekoslovak Hükümeti bunu reddettiysede 21 Eylül'de kabul etmek zorunda kalmıştır. 22 Eylül'deki görüşmelerde ise Almanya daha ağır taleplerde bulunarak Çekoslovaklar'ın 28 Eylül'e kadar Südetler bölgesini boşaltmasını istedi. Çekoslovak Hükümeti, İngiltere ve Fransa Hitler'in yeni isteklerini reddederek seferberlik ilan ettiler. İngiltere ise savaşı önlemek için son bir girişimde bulunarak dört ülkenin katılacağı bir konferansın toplanmasını teklif etti. Hitler'in öneriyi kabul etmesinin ardından 29 Eylül'de Münih'te biraraya geldiler. Burada İtalya'nın

Batılıların⁸ “karışmazlık” politikasını şiddetle tenkit eden Sovyetler Birliği, 23 Ağustos 1939’da Almanya ile Saldırmazlık Antlaşması yapmak zorunda kaldı. Savaş arifesinde imzalanan bu anlaşma, Hitler’i İngiltere’ye karşı üstün duruma getirmiştir. Almanya iki cepheli savaş tehlikesinden kurtulmuştur. Ayrıca bu anlaşmaya eklenen gizli bir protokolle Baltık bölgesi, yani Finlandiya, Estonya ve Letonya Sovyet nüfuz alanı olmuştur. Litvanya ise Almanya’nın nüfuzuna bırakılmıştır. En önemlisi de, bu protokolle Polonya’nın, Almanya ve Sovyetler Birliği arasında paylaşılmış olmasıdır.⁹

Diğer taraftan, Birinci Dünya Savaşı’ndan istediğini alamayan İtalya, Mussolini önderliğinde yayılma politikası izlemeye başlamıştır. Akdeniz’de ve Afrika’da ise sömürge imparatorluğu kurma hevesine kapılmıştır. Bu amaçla Ortadoğu’ya sokulmaya çalışmış ve 1936 yılında Habeşistan’ı işgal etmiştir.¹⁰ Daha sonra Dalmaçya kıyılarına göz dikmiş olan İtalya, Nisan 1939’da Arnavutluk’u işgal etti. Balkanlarda ve Doğu Akdeniz’de ortaya çıkan İtalyan tehlikesi karşısında İngiltere ve Fransa 13 Nisan 1939’da Yunanistan ve Romanya’ya garanti verdiler.¹¹

Japonya ise Uzakdoğu’da yayılma politikası izleyen bir diğer devletti. Japonya Mart 1932’de Mançurya’yı tamamen işgal ettikten sonra yönünü Çin’e çevirdi. Fakat buna tepki gösterebilecek iki büyük güç Çin Komünistlerini destekleyen Sovyetler Birliği ile Çin Milliyetçilerini destekleyen ABD’den çekiniyordu. Bu sebeple Japonya, Almanya ile ortak tehlike olarak gördüğü Sovyetler Birliği’ne karşı 25 Kasım 1936’da Anti-Komintern Paktı imza ettiler. Bu pakta 6 Kasım 1937’de İtalya da katılmış ve Berlin-Roma-Tokyo Mihveri diye adlandırılan oluşum teşekkül etmiştir. Aynı yıl Japonya Çin’i istilaya başladıysa da Çin’i ele geçirmesi kolay olmadı ve Çinli Komünist ve Milliyetçilerin direnişi uzun yıllar sürdü.¹²

sunduğu yazılı plan taraflarca kabul edilerek Münih Antlaşması adını almıştır. (Gürel Tüzün (Gen.Yay. Yön.), a.g.e. s.362)

⁸ **Batılılar** : Sık sık bu kavramı kullanan Fahir Armaoğlu’nun eserinde Batılılar kavramının içeriği yıllara ve olaylara göre değişmekle birlikte, bu olay tarihi(Ağustos 1939) itibarıyla, Sovyetler Birliği’nin Almanya’ya karşı işbirliği yapmak istediği İngiltere ve Fransa kastedilmektedir. (Fahir Armaoğlu, (1993), 20. yy. Siyasi Tarihi (1914-1980), 1. Cilt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: s.299)

⁹ Fahir Armaoğlu, (1993), 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), Cilt 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara: s.302, 303

¹⁰ Henry Kissinger, a.g.e. s.294

¹¹ Mahmut Aslan, (2014), ABD’nin İkinci Dünya Savaşı Sonrası Uyguladığı Dış Politikasının Türkiye’ye Etkileri (1945- 1952), Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: s.10

¹² Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.232,234,262

Versay Antlaşmasıyla Polonya'ya verilen Danzig bölgesi Alman yönetiminde olan Doğu Prusya ile Almanya arasındaki kara bağlantısını kestiğinden, Almanya Polonya'dan bu bölgeyi istemeye başladı. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa 31 Mart 1939'da Polonya'ya bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü konusunda garanti verdiler.¹³ Böylece, bu tarih itibarıyla, İkinci Dünya savaşının tarafları şekillenmiş oluyordu.

Daha sonra Hitler, Danzig bölgesini bahane ederek, 1934 tarihli Almanya-Polonya Saldırmazlık Antlaşmasını feshettiğini duyurdu ve 1 Eylül 1939'da Yıldırım Savaşı ile Polonya'yı işgale başladı.¹⁴ Bunun üzerine Polonya'ya güvence vermiş olan İngiltere ve Fransa 3 Eylül 1939'da Almanya'ya savaş ilan ettiler.¹⁵ Böylece İkinci Dünya Savaşı başlamış oldu.

Polonya'nın sonunun yakın olduğunu gören Sovyetler Birliği, Polonya'daki Ukraynalılarla, Beyaz Rusları koruma bahanesiyle, 17 Eylül 1939'da Polonya'yı işgale başladı. Batısı Almanya doğusu da Sovyet işgaline uğrayan Polonya, 27 Eylül 1939'da teslim oldu ve toprakları bu iki ülke tarafından paylaşıldı. Bağımsız Polonya'ya son verildi. Almanya ve Sovyetler 28 Eylül'de ortak bir bildiri yayınlarak, Polonya meselesinin çözümlenmiş olduğunu, artık savaşa devam etmenin gereksiz olduğunu, barış teklifi reddedilirse meydana gelecek olaylardan İngiltere ve Fransa'nın sorumlu olacağını bildirdiler. Bu teklifi Fransa 7 Ekim'de, İngiltere'de 12 Ekim'de verdikleri cevaplarla reddettiler.¹⁶

Bundan sonra Sovyetler Birliği, 23 Ağustos 1939'da Almanya ile yapılan Saldırmazlık Anlaşması'nın gizli maddeleriyle kendilerine ayrılan Baltık memleketlerini ele geçirmek üzere harekete geçti. Sırasıyla Estonya, Letonya ve Litvanya'yı egemenlikleri altına aldılar. Ancak Finlandiya beklenmedik bir direniş

¹³ Mahmut Aslan, a.g.t. s.10

¹⁴ Murat Çemrek, (2008), "İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye" Türk Dış Politikası (1919-2008), Barış Platin Yay., Ankara: s.269.

¹⁵ Oral Sander, (2007), Siyasi Tarih (1918-1994), 13. Baskı, İmge Yayınları, Ankara: s. 124

¹⁶ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.362.

gösterdi. Nihayet iki buçuk aylık bir mücadelenin sonunda imzalanan 12 Mart 1940 tarihli barış antlaşmasıyla Sovyetler Birliği'ne toprak ve üs vermek zorunda kaldı.¹⁷

Öte yandan Almanya, Polonya meselesini hallettikten sonra Batıya yönelmeye karar vermişti. Ancak Almanya, İngiltere ve Fransa'dan önce, muhtemel bir deniz ablukası ile birlikte ikinci bir cepheyi önlemek için Danimarka ve Norveç'i 9 Nisan 1940'ta işgal etti. Böylece Almanya doğu ve kuzeyini güvenlik altına aldı. Daha sonra yönünü Batıya döndü ve 10 Mayıs 1940 günü Belçika ve Hollanda'ya işgale başladı. 15 Mayıs 1940'ta Hollanda, 27 Mayıs 1940'ta da Belçika teslim oldu. Müttefik kuvvetleriyle Belçika'da savaşan Almanlar, onları Manş Denizi kıyısına çekilmeye ve ikiye ayırmaya muvaffak oldu. Diğer taraftan Alman kuvvetleri güneye sarmaya devam ederek 14 Haziran 1940 günü Paris'e girdi. İngiltere ve Amerika'dan istediği yardımı alamayan Fransa 22 Haziran 1940'ta Almanya ile anlaşmak zorunda kaldı. Almanya bağımsız bir hükümet kurmasına izin verdiği Fransa'nın kuzey yarısı ile Atlantik kıyılarını işgal etti. Bir kısım Fransız toprağı da İtalya tarafından işgal edildi. Bir buçuk milyon Fransız askeri Almanlara esir düştü. Kara Ordusu ve donanması rehin alınan Fransa savaş dışı bırakılmış oldu.¹⁸

Fransa galibiyetinden sonra Hitler yönünü İngiltere'ye doğru çevirmiştir. Bir ada devleti olan İngiltere'yi dize getirmek sadece adaya çıkarma yapmakla mümkündü. Hitler'in asıl amacı İngiltere'yi barış görüşmelerine ikna etmektir. Barış teşebbüsleri sonuçsuz kalınca Almanya, 13 Ağustos 1940'tan itibaren İngiltere'yi bombardıman yapmaya başladı. 31 Ekim'e kadar süren İngiltere Muharebesi'nde Alman Hava Kuvvetleri ağır kayıplar verince Hitler çıkarmadan vazgeçti. Muharebeyi İngiltere kazandı.¹⁹

İtalya Doğu Akdeniz hakimiyeti ve Süveyş Kanalı'nı ele geçirmek için giriştiği Kuzey Afrika seferleri ile Yunanistan savaşında başarısız olmuştur. Mart 1941'deki Yunan direnci İtalya'nın Balkanlardaki ilerleyişini durdurmuştur.²⁰ Afrika'daki İtalyan

¹⁷ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.363-365

¹⁸ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.365-368

¹⁹ Emre Cengiz, (2012), İsmet İnönü ve İkinci Dünya Savaşı Yılları Türk Dış Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas: s. 45,46

²⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.370,371

ilerleyişi ise, İngiltere'nin bölgedeki kuvvetlerini takviye etmesi ve yerel güçlerden yararlanabilme yeteneği sayesinde 1941 sonbaharında tamamen durdurulmuştur. Böylece Mussolini'nin kısa ömürlü Afrika İmparatorluğu macerası sona ermiştir.²¹ Bu durum ise İkinci Dünya Savaşı sürecinde Mihver devletlerin ikinci büyük başarısızlığıdır.

Almanya, İngiltere'nin hava saldırılarına direnmesinden sonra, bütün gücünü Hindistan yolunu kesebilmek için Balkanlar'a, Yunanistan'a, Girit ve Kuzey Afrika'ya yönlendirdi.²² Aynı zamanda, 12-13 Kasım 1940'da yapılan Berlin görüşmelerinde Sovyetlerin Üçlü Pakta (Mihver) katılmaya yanaşmaması ve Balkanlara göz koyduğunun anlaşılması üzerine, Almanya harekete geçti. Sırasıyla Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve Yugoslavya Almanya tarafından Üçlü Pakta alındı. Ardından Romanya'ya büyük kuvvetler sevk edildi. Hitlerin asıl hedefi Sovyetler Birliği idi ve bu nedenle Balkanlar'ın güvenliği sağlanmalıydı. Fakat Üçlü Pakta dahil olan Yugoslavya'da Almanya aleyhtarı bir askeri darbe yapılması ve darbe hükümetinin Sovyetler Birliği ile dostluk ve saldırmazlık paktı imzalaması bütün hesapları değiştirdi. Almanya 6 Nisan 1941'de Yugoslavya'yı işgale başladı ve 17 Nisan 1941'de Yugoslavya teslim oldu. Hitler Yugoslavya'yı Macaristan, Bulgaristan ve İtalya arasında paylaştırdı. Hırvatistan bağımsız oldu. Bulgaristan'da toplanmış olan Alman kuvvetleri 6 Nisan'da Yugoslavya ile aynı zamanda Yunanistan'a da girdi ve 25 Nisan'da Atina düştü. Almanlar Nisan sonunda tüm Mora Yarımadası'nı işgal etti. Girit'in işgali ise 31 Mayıs'ta tamamlandı. Bu arada Kuzey Afrika'daki Alman kuvvetleri Mart 1941'de Mısır'a doğru taarruza geçmişti ve İngilizlere karşı bu aşamada üstünlük sağlamıştı. Böylece Almanya 31 Mayıs itibarıyla Balkanlara, Ege Denizi'ne ve Doğu Akdeniz'e egemen bulunuyordu.²³

Almanya orduları 22 Haziran 1941'de diğer ülkelere yaptığı gibi Sovyetler Birliği'ne de savaş ilan etmeden taarruz etti. İlk başta herşey Almanya'nın istediği şekilde gelişmeye başladı. Alman orduları kısa sürede Moskova yakınlarına kadar dayandılar.²⁴ Rus kuvvetleri insan gücü bakımından yeterli olmasına rağmen silah ve

²¹ Liddell Hart, a.g.e. s.129-135

²² Georges Langlois vd., (2003), 20. Yüzyıl Tarihi, Ömer Turan (Çev.), Nehir Yayınları, İstanbul: s.238

²³ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.374-375

²⁴ Veli Yılmaz, (1998), Siyasi Tarih, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul: s.226

malzeme bakımından Almanya ile kıyaslanamayacak derecede kötüydü. Bu sebeple Leningrad, Moskova ve Kiev istikametinde üç koldan başlayan Alman taarruzu kolaylıkla gelişti. Fakat Hazar Denizi'ne ulaşip Kafkasya'yı ve Bakü'yü Rusya'dan ayıramadılar.²⁵

Bu sırada Uzakdoğu'da Japonya, Çin meselesi yüzünden Amerika ile sorunlar yaşıyordu. Japon işgali altındaki Çin'e Amerika'nın kredi açması ve desteklemesi iki ülke arasındaki gerginliğin artmasına neden oldu.²⁶ Japonya, 13 Nisan 1941'de Sovyetler Birliği ile tarafsızlık ve saldırmazlık anlaşması imzalayarak kuzeyini güven altına aldıktan sonra, Çin'e ve İngiltere'ye yaptığı yardımı kesmesi için Amerika'ya ultimatoma verdi. Ardından Japonya'nın Temmuz 1941'de Çinhindi'ne asker çıkarmasına karşılık Amerika'nın Japon mallarının alım ve satımını yasaklayarak ticari ambargo uygulaması ilişkileri iyice gerginleştirdi. Bunun üzerine Japonya 7 Aralık 1941'de Pearl Harbor'da bulunan Amerikan üslerini ani bir taarruzla bombardıman ederek saldırdı. Ardından Japonya 8 Aralık 1941'de Amerika ile birlikte İngiltere'ye de savaş ilan etti. Daha sonra Almanya ve İtalya'nın da Amerika'ya savaş ilan etmesiyle Amerika kendisi savaşın içinde bulmuştur.²⁷

Almanya'nın, 23 Ağustos 1939 tarihli Saldırmazlık Paktı'nı hiçe sayarak, Sovyetler Birliği'ne karşı giriştiği hareket İkinci Dünya Savaşı'nın seyrini değiştiren en önemli dönüm noktası olmuştur. Bu savaş başladıktan sonra Sovyetler Birliği; İngiltere, Amerika ve diğer Batılı Müttefik devletlerle işbirliğine girdi. 12 Temmuz 1941'de İngiltere ile Sovyetler Birliği arasında "Ortak Hareket Anlaşması" imzalandı. Ayrıca Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne savaş açması, 1941 yazındaki Amerikan-Japon müzakerelerinde Amerika'nın yumuşaklık göstermemesine neden olmuştur ve Japonya'nın Amerika'ya saldırmasıyla sonuçlanmıştır. Bu da Amerika'nın fiilen Müttefikler yanında savaşa dahil olmasına neden olmuştur. Amerika'nın savaşa girmesinden sonra da 26 Mayıs 1942'de İngiltere ile Sovyetler Birliği arasında bir de İttifak Anlaşması imzalandı. ABD savaşa katıldıktan sonra İngiltere ve Sovyetler

²⁵ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.383

²⁶ Gökhan Metin, (2014), İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Değişken Dış Politikalarının Basına Yansımaları (1939- 1945), Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniv. Sosyal Bil. Ens., Denizli: s.65

²⁷ Emre Cengiz, a.g.t., s.47

Birliğine geniş askeri yardımlara başladı. Aynı zamanda İngiltere de Sovyetler Birliği'ne askeri yardımda bulundu. Almanlar karşısında silah ve teçhizat sıkıntısı yaşayan Sovyetlerin bu ihtiyaçları giderilince, şiddetli çatışmaların ardından Stalin Almanları Stalingrad'da durdurmayı başardı. Daha sonra Ruslar karşı taarruza geçti. 2 Şubat 1943'te 190.000 kişilik 6. Alman Ordusu komutanlarıyla birlikte teslim oldu ve Stalingrad Muharebesi Rusların zaferiyle sonuçlandı.²⁸ Böylece Almanya'nın Avrupa'daki askeri üstünlüğünü sona erdiren süreç başladı ve Sovyetler Birliği ile birlikte Amerika'yı da karşısına alan mihver devletler 1942 yılı itibariyle hemen hemen her cephede durduruldu. 1943 yılı itibariyle de İkinci Dünya Savaşı tamamen müttefiklerin lehine dönmüştür. Kısaca bu savaş Almanya için sonun başlangıcı olmuştur.

Öte yandan Kuzey Afrika'ya çıkarma yapan Amerika öncülüğündeki Müttefik kuvvetler buradaki İtalyan ve Alman kuvvetlerini yenerek Libya, Fas, Cezayir ve Tunus'u ele geçirdiler. 12 Mayıs 1943 günü Tunus'taki 252.000 kişilik mihver kuvvetleri teslim olunca muharebeler sona erdi ve Akdeniz'in güney sahilleri Müttefiklerin egemenliğine girdi. Ardından Müttefikler İtalya'ya yöneldiler. 10 Temmuz 1943 günü Sicilya'ya asker çıkaran Müttefikler bir ay içinde tüm adayı işgal ettiler. Askeri başarısızlıklarına bir yenisi daha ekleyen İtalya'da Mussolini istifa etmek zorunda kaldı ve tutuklandı. Mussolini'nin yerine iktidara gelen Mareşal Badoglio hükümetinin barış talebi Müttefiklerce kabul edildi ve 3 Eylül 1943'te ateşkes anlaşması imzalandı. Buna göre İtalya Müttefiklere her türlü kolaylığı gösterecek, İtalyan donanması teslim edilecek ve hiçbir şekilde Almanya'nın yanında savaşmayacaktı. Ardından da 13 Ekim 1943'te İtalya Almanya'ya savaş ilan etti. Bu durum Almanya için büyük bir darbe oldu. Almanya İtalyan donanmasından yoksun kaldı ve tüm Akdeniz Müttefik egemenliğine girdi. Ayrıca İtalya'nın çökmesiyle birlikte Yunanistan ve Yugoslavya'da Almanya'ya karşı milli kurtuluş hareketleri başladı.²⁹

1943 başında Almanya Stalingrad'da Sovyetler Birliği kuvvetleri önünde yenildikten sonra Sovyet askeri başarıları ortaya çıktıkça müttefikler arasındaki ilişkilerde birtakım pürüzler doğmaya başladı. ABD'nin savaşa katılmasından sonra

²⁸ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.375-387

²⁹ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.386,387

Sovyetler Birliği'nin en fazla ısrarlı olduğu nokta Batılıların Almanya'ya karşı ikinci bir cephe açarak kendi üzerindeki Alman baskısını hafifletmeleri idi. Müttefiklerarası konferansların tartıştığı temel konu da buydu. Harbi mümkün olduğu kadar çabuk bitirmek ve harp sonrasını düzenlemek için tam bir zaferin şart olduğunu düşünüyorlardı.³⁰ Sovyetler, ikinci cephenin açılması geciktikçe bunu Batı'nın kendisini Almanya karşısında yıpratmaya yönelik bir oyunu olarak görmeye başladı. Oysa, ikinci cephenin nereden açılacağı konusu bile taraflar arasındaki ayrılığı sergilemektedir.

Churchill³¹, "komünist" egemenliği altına düşmesinden kaygılandığı Balkanlar'a Sovyetler Birliği'nden önce girmek amacıyla, ikinci cephenin buradan açılmasını istiyordu. İngiliz ve Amerikan Genelkurmayları arasında 14-24 Ağustos 1943 tarihinde Kanada Quebec'te yapılan konferansta Churchill, ikinci cephenin Fransa yerine, Türkiye'nin de savaşa katılmasıyla Balkanlarda açılmasında çok ısrar etmiş, fakat görüşünü kabul ettirememiştir. Bu konferansta ikince cephenin Fransa'nın Normandiya kıyılarından açılmasına karar verildi. Normandiya çıkarması 6 Haziran 1944'te başladı ve Almanların sert mukavemetine rağmen 24 Ağustos'ta Paris'e, 3 Eylül'de de Brüksel ve Amsterdam'a kadar ilerledi. Müttefikler 25-26 Eylül'de Ren nehrini aşarak Alman topraklarına kadar girdi.³²

Normandiya çıkarması başladığında, Rus orduları da Romanya'ya girmeye başlamıştı. Bu çıkarmanın başarılı olması üzerine Ruslar da 23 Haziran 1944'te Doğu Cephesinde genel bir taarruza giriştiler. Rus kuvvetleri Romanya'dan sonra sırasıyla Bulgaristan, Macaristan ve Yugoslavya'ya da girdi. Ardından Ekim 1944'te Arnavutluk'ta Sovyet güdümlü bir komünist hükümet kuruldu ve Almanlar Arnavutluk'tan çekilmek zorunda kaldı. 1945 İlkbaharında ise Rus kuvvetleri

³⁰ Gökhan Metin, a.g.t. s. 76

³¹ **Churchill (D.1874- Ö.1965)** : İngiliz devlet adamı ve yazar. İngiltere'de Ticaret Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Bahriye Bakanlığı, Savaş ve Hava Bakanlığı ve Başbakanlık yaptı. Bir lider olarak olağanüstü nitelikleri ve büyük bir hatip oluşu onu İngiltere'nin simgesi haline getirdi. 2. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında İngiltere'nin ada devleti oluşundan yararlanarak silahlanmaya hız verdi. Daha sonra ABD'nin yardımını ve ardından fiilen 2. Dünya Savaşı'na katılmasını sağladı. SSCB'nin de İngiltere'nin yanında yer almasını gerçekleştirerek müttefiklerin savaş stratejisinin belirlenmesinde etkili oldu. Tahran, Quebec, Kahire, Yalta ve Postdam Konferanslarında İngiltere'yi temsil etmiştir. 1945'teki seçim yenilgisinden sonra tekrar 1951'de Başbakan olmuşsa da, yaşlılığı dolayısıyla 1955 yılında görevinden çekildi. Aynı zamanda usta bir yazar olan Churchill, 1953'te Nobel Edebiyat ödülünü kazanmıştır. (Mustafa Eren (Gen.Yay.Yön.), a.g.e, s.2171, 2172)

³² Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.391, 395, 396, 402

Çekoslovakya'ya kadar ilerlediler. Almanya, doğudan Rusya, batıdan da Müttefik kuvvetler tarafından işgal edilmeye başlandı. Müttefik kuvvetlerin Berlin'e girdikleri 30 Nisan 1945 günü Hitler intihar etti ve 2 Mayıs'ta Berlin düştü. 4 Mayıs'ta da Hollanda, Kuzeydoğu Almanya ve Danimarka'daki Alman kuvvetleri teslim oldu. Hitler'in yerine geçen Amiral Doenitz, vazifesinin Almanya'yı Bolşevizm'den kurtarmak olduğunu ilan ettiğinden, Alman kuvvetleri kitleler halinde İngiliz ve Amerikalılara teslim olmayı tercih ettiler. Sonunda Almanya 7 Mayıs 1945'te, Fransa'nın Reims kentinde kayıtsız şartsız teslim belgesini imzaladı. Böylece Avrupa'daki savaş son buldu.³³

İtalya ve Almanya'nın savaş dışı kalmasının ardından Müttefik devletler Japonya'ya yöneldi. Pasifik adalarını tek tek Japonya'dan alma girişiminin büyük kayıplara yol açacağını gören Amerika, Japon direnişini kırmak için onların iletişim ve lojistik hatlarını kesti.³⁴ Uzakdoğu'daki Stratejik adaların Amerika tarafından bir bir ele geçirilmesi ve Güneydoğu Asya'da bulunan Birmanya'nın da İngilizler tarafından Mayıs 1945'te tamamen işgal edilmesiyle³⁵ eş zamanlı olarak Filipin adalarının Amerikan hakimiyetine girmesi, Japonların Güneydoğu Asya ile olan lojistik bağlarını tamamen kesmiştir. Bu sırada Amerika ilk atom bombası denemesi yapmış ve olumlu sonuç almıştı. Bu bilgi Amerikan Başkanı Truman tarafından Rus lider Stalin'le paylaşıldı. Zor durumda olan Japonya bu esnada Sovyetler Birliği ile olan saldırmazlık anlaşmasını yenilemek istedi. ABD ve Sovyetler Birliği'nin atom bombası kullanacak olmaları Japonya'nın bu isteğinin Müttefiklerce reddedilmesine neden olmuştur.³⁶

Amerikan bombardıman uçaklarının 6 Ağustos 1945'te Hiroşima ve 9 Ağustos 1945'te Nagasaki olmak üzere iki Japon kentine attığı birer atom bombası yüzbinlerde insanın ölmesine yol açtı. Durumun vehametini anlayan Japonya 10 Ağustos'ta İsviçre aracılığıyla Amerika'ya başvurup, Japon İmparatorunun hak ve imtiyazlarına dokunulmaması kaydıyla, teslim olacağını bildirdi. Japonya'nın 2 Eylül 1945 günü

³³ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.397,398,402

³⁴ Mustafa Aydın, (2001), İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Günümüze Belgeler ve Yorumlar, İletişim Yayınları, İstanbul: s.414

³⁵ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.403

³⁶ Emre Cengiz, a.g.t., s.48, 49

Tokyo’da teslim belgesini imzalamasıyla 6 yıldır devam eden İkinci Dünya Savaşı resmen sona ermiş oldu.³⁷

Savaşın sonra ABD ve Batı Avrupa Ülkeleri, Doğu Avrupa’da kendine bağlı uydu devletler oluşturup Doğu Almanya’yı bile işgal ederek yayılmacılığını gösteren Sovyetler Birliği ile bir güç mücadelesine girişmişlerdir. Fakat Avrupa’da halk savaşın bıkırmıştı ve ekonomik tükenmişlik içerisindeydi. Bu durum Avrupa’nın geri kalanına, komünist Sovyetler Birliği’ne karşı, Amerika’nın askeri ve iktisadi yardımlarını gerekli kılmıştır ve bu ülkeleri ittifak arayışlarına itmiştir. Bu arayış ABD’nin çabaları, askeri ve ekonomik desteği ile Kuzey Atlantik İttifakı (NATO)’yu ortaya çıkarmıştır.

Sovyetler Birliği 19 Mart 1945 tarihinde Türkiye’ye bir nota vererek, 1925 Dostluk Anlaşmasını feshettiğini bildirmiştir.³⁸ Türkiye 4 Nisan 1945 tarihli cevabi notasında, anlaşmanın yenilenmesini teklif etmiştir. Buna karşılık Sovyetler Birliği 7 Haziran 1945’te Türkiye’ye yeni bir anlaşma için şartlarını bildirmiştir. Bu şartlar; Kars ve Ardahan bölgelerinin verilmesi ile Boğazlarda Sovyetler Birliği’ne üs verilmesi idi.³⁹ Türkiye savaşa girmemeyi başarmış ama hemen yanibaşında emperyalist dev bir ülkenin tehditleriyle başbaşa kalan bir ülke olmuştur. Bu tehdit Türkiye’yi Batıya daha da yakınlaştırmış ve NATO’ya girme çabasına itmiştir.

Yapılan çalışmanın amacı, Sovyet tehdidi karşısındaki Türkiye’nin, NATO’nun güvenlik şemsiyesi altına girme çabaları, bu amaçla izlediği politikaları, attığı askeri ve siyasi adımları Kütahya Basını açısından ele almaktır. Basın ve iletişim araçlarına erişimin kısıtlı olduğu 1948-1952 döneminde, böyle küresel bir olayın yerel basın tarafından nasıl işlendiğini, bu konuda Kütahya halkının nasıl bilgilendirildiğini ve nasıl bir kamuoyu algısı oluşturulduğunu ortaya koymaya çalışmaktır.

³⁷ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.406

³⁸ Haluk Ülman, (1991), Türk-Amerikan Münasebetleri, Sevinç Matbaası, Ankara: s.51.

³⁹ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.415

BİRİNCİ BÖLÜM

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA OLUŞAN ULUSLARARASI SİSTEM VE TÜRKİYE’NİN DURUMU

1. 1. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUNDA AVRUPA'DAKİ ASKERİ, SİYASİ VE İKTİSADİ DURUM

İkinci Dünya Savaşı Avrupa'da her açıdan büyük bir yıkıma yol açmıştı. Savaşta hayatlarını kaybedenlerin sayısı 40 milyondan fazlaydı ve bunların yarısından fazlası Avrupa'daydı. Sovyetler Birliği'nin kaybı ise toplam 20 milyonu buluyordu. Ancak savaşın getirdiği yıkım sadece insanların ölmesi ve sakat kalmasıyla sınırlı değildi. Avrupa'nın ekonomik, sosyal ve siyasi yapısı alt üst olmuştu.⁴⁰ Savaş, uzun yılların ürünü olan altyapıyı ve üst yapıyı büyük oranda ortadan kaldırmıştı. Fabrikaların çoğu yok edilmiş, önemli bir kısmı da askeri sanayi üretimine tahsis edilmişti. Sağlam kalanlar teknik eleman yokluğundan çalışamaz durumdaydı. Milyonlarca insan göç etmişti ve ülkeler mültecilerle doluydu. Ayrıca Avrupa'da zirai üretim durma noktasındaydı ve tarım arazileri mayınlarla doluydu.⁴¹

Üretimi artırma çabaları 1946-1947 yıllarındaki sert kış koşullarında mümkün olmadı. İtalya'dan Almanya'ya kadar tüm Avrupa'da gıda sıkıntısı yaşanıyordu. Birçok ülkede ekmek bile karneye bağlanmıştı. Gıda ithal etmek zorunda olan Avrupa ülkeleri döviz krizine girmişti. Gıda fiyatları had safhaya ulaşmış, enflasyon olağanüstü yükselmişti. O kadar yükselmişti ki insanlar alış-veriş için takası tercih eder hale gelmişti.⁴²

İngiliz ve Fransız hükümetlerinin aksi yöndeki tüm çabalarına rağmen, ekonomik ve siyasi anlamda, "*Avrupa Çağı*"nın geçtiğine hiç şüphe yoktu. Avrupa ekonomileri gerçek bir çöküş ile karşı karşıyaydılar. Savaş sırasında, Avrupa ülkelerinin toplam Gayri Safi Milli Hasılası (G.S.M.H.) ortalama %25 oranında düşmüştü. Avrupa'nın toplam dünya imalat verimi içindeki payı 19. yüzyılın başından beri tüm zamanlarda elde edilen payın altındaydı. Savaştan önce Batı Avrupa ürettiğinden 2 milyar dolar fazla mal ve hizmet tüketmekteydi. Doğu Avrupa'nın savaş sonrasında, onları Alman işgalinden "kurtaran" Sovyetler Birliği'nin etkisine girmesiyle, bu

⁴⁰ Çağrı Erhan, (1996). Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar, Ankara Üniv. S.B.F. Dergisi, Sayı 1-4, Cilt 1, Ankara: s.259

⁴¹ Oral Sander, (1994), Siyasi Tarih (1918-1994), İmge Yayınları, Ankara: s.176

⁴² Çağrı Erhan, a.g.m. s.260

bölgeden sağlanan gıda maddelerinin miktarında önemli ölçüde bir düşüş yaşandı. Batı Avrupa mal ve hizmet satarak karşılığında Doğu Avrupa ülkelerinden gıda maddeleri alma imkanını yitirdi.⁴³

Ekonomik ve sosyal buhranların yanısıra Avrupa siyasi olarak da çok zor günler geçirmekteydi. Savaştan sonra Avrupa'daki güç dengesi, savaş öncesindekinden tamamen farklıydı. "Avrupa'nın İntiharı" bu bölgede doldurulamaz bir uluslararası ilişkiler boşluğu doğurmuştu. Ülkelerarası ilişkilerin yürütüleceği siyasi bir temel kalmamıştı. Fransa ve İtalya, savaştan galip çıkmalarına rağmen (İtalya taraf değiştirdiği için galip devletler arasında sayılabilir) dünya çapında siyasal güçlerini kaybetmişlerdi. Almanya'nın Avrupa egemenliği için yaptığı girişim çöküntüye uğramıştı. Büyük Britanya İmparatorluğu, üzerinde güneşin batmadığı topraklarını kaybetme sürecine girmişti. Aslında savaşın gerçek anlamda sadece iki galibi vardı. Bu galipler Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) idi.⁴⁴

Savaşın acı gerçeklerini yaşayan Batı Avrupa ülkeleri bu ortamda, Almanya'nın da yenilmesiyle, askeri harcamaları kısımaya ve ordularını büyük oranda terhis etme yolunu seçiyordu. Sovyetler Birliği ise bilakis silahlanmayı ve yayılmacı bir politikayı tercih ediyordu.

Stalin'in savaş sonrasında bile güçlü bir askeri güç bulundurma ihtiyacı, sahip olduğu bu büyük coğrafyayı emniyete almak endişesini ortadan kaldırmak için çok da azalmamıştı. 1945'den sonra 175 tümenlik müthiş bir askeri gücü oluşturan 25.000 tankı ve 17.000 uçağı olan Rus Ordusu'nun, kapitalizmi mümkün olduğu kadar Rus topraklarından ve peyklerinden uzakta tutarak bir an önce yaralarını sarmaya başlamak, bundan sonraki birinci öncelikli hedefiydi. Rusya için gelecekte toprak bütünlüğüne olabilecek saldırıları engellemek ve bunun yanında da Avrupa ve Uzakdoğu'daki ele geçirdiği toprakları denetim altında tutabilmek ayrı bir önem taşıyordu. Yalnız Rusya'nın önünde hedeflerine ulaşmasını engelleyebilecek önemli bir problemi vardı. O da ordusunun ve teknolojik bakımdan son derece geri, çağdışı olmasıydı.

⁴³ Çağrı Erhan, a.g.m. s.259, 260

⁴⁴ Çağrı Erhan, a.g.m. s.260

Müttefiklerinin tersine savaş sonrası Rusya ekonomik kaynakların büyük çoğunluğu yeni silah sistemlerinin geliştirilmesine ayırdı. 1947-48'lere gelindiğinde Amerikalılar ve İngilizlerden yapılan çalıntı teknoloji transferi ile stratejik bir hava gücü oluşturulmuştu. Çeşitli füze ve güdüm sistemlerinin geliştirilmesinde ise ele geçirilen Alman bilim adamı ve teknisyenlerinden yararlanılmaktaydı. Donanmaya yeni katılan ağır kruvazörler ve okyanusta harekete daha elverişli denizaltılar sayesinde deniz kuvvetlerini modernize ediyordu.⁴⁵

İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği iktisadi, siyasi, ve askeri durumla ilgili olarak Kütahya Basınında; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Asya ve Avrupa'da içine düşülen açlık tehlikesi kastedilerek, ABD'nin neden ve nasıl harekete geçtiğine dair haberler yer almıştır. ABD'nin büyük miktarda para veya ihtiyaç maddesini savaştan etkilenen bölgelere gönderdiğini, halkın kalkınma ve gelişmesini sağlayacak bu yardım maddelerinin gönüllü kuruluşlar tarafından gönderildiği bildirilmiştir.⁴⁶ Ayrıca yazılan bir makalede, Avrupa'da savaşın izleri ve savunma işbirliği çabaları konuları işlenirken, Sovyet tehlikesine değinilmiş ve şöyle denilmiştir:

“Gerek birinci ve gerekse ikinci dünya harbinin doğurduğu elim neticelerin izleri hala kaybolmuyor. Medeniyetler çöküyor, milletler göçüyor, insanlar insanlıktan çıkıyor. Bunları yeniden eski şekle kısa bir zaman içinde sokmanın imkansızlığıdır ki, milletleri önce kendi vatanları savunma hazırlığına sevketmiş, bilahare(sonradan) kollektif savunma için işbirliği yapmağa başlatmıştır. Birleşmiş Milletler böylece meydana gelirken, diğer yandan da dünyaya hükmetmek ve diktatör idareler tesis ederek milletleri sarsmağa, harplere sevketmeğe çalışan bir başbelası için için hazırlıklarına devam etmektedir.”⁴⁷

⁴⁵ A. Alpaslan Eker, (2007) İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk Dış Politikasındaki Gelişmeler ve Türkiye'nin Nato'ya Giriş Süreci (1945-1952), Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale: s.9-10

⁴⁶ Amerikalıların Diğer Milletlere Yardımı Artıyor, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 12 Şubat 1952, s.1

⁴⁷ Harp ve Ötesi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 08 Mart 1952, s.1,2

1.2. II. DÜNYA SAVAŞI SONUNDA MEYDANA GELEN ULUSLARARASI SİSTEM

İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Sovyetler Birliği'nin İran, Türkiye ve Yunanistan üzerinde baskı kurması, işgal ettiği Avrupa ülkelerinde desteklediği *komünist rejimlerin baskı ve tehdit uygulamaları*, Amerika'nın *Sovyetler Birliği ile barış* zamanında da işbirliği yapabileceği hususundaki ümitlerini kaybetmesine yol açtı. Amerika, Sovyetler Birliği'nin yarattığı tehdidi açıkça görmeye başladı ve Avrupa'dan çekilerek tekrar kendi kabuğuna dönemedi.⁴⁸ Ayrıca Avrupa sanayisi ve ekonomisi için “motor” rolündeki Almanya'nın statüsü de Müttefikler arasında kocaman bir sorun olarak ortaya çıktı. Postdam Konferansında, özerk devletlerden kurulu tüm Almanya'yı kapsayan bir federasyon kurulmasına karar verilmişti. Ancak bu Batılıların işgali altındaki bölgelerde gerçekleşmesine rağmen, Sovyet işgal bölgesinde “Halk Demokrasisi” denilen komünist bir yönetim kuruldu.⁴⁹

Batılılarla Sovyetler Birliği arasındaki gerginliği Balkanlar, Polonya, İran, Türkiye ve Yunan İç Savaşı gibi konuların daha da olumsuzlaştırdığı bu ortamda, Almanya sorunu da varolan ayrılığı iyice kökleştirdi. Esasen, Almanya iki taraf arasındaki bölünmeyi simgeleştiriyordu. Yaşanan Berlin Buhranı ve nihayetinde Almanya'nın batısı Batılıların, doğusu ise Sovyetler Birliği'nin denetimine girdi.

Avrupa'dakine benzer bir sıkıntı da Uzakdoğu'da doğmuştur. Uzakdoğu'da kuvvetler dengesi tıpkı 1945 Avrupası'nda olduğu gibi Sovyetler Birliği'nin lehine idi. Çünkü Japonya'nın yenilmesiyle Uzakdoğu'da meydana gelen boşluğu Komünist Çin ile birlikte Sovyetler Birliği doldurmuştur. Buna karşılık Güney Kore'de Amerikan askeri varlığı ve Hindişin'de (bugünkü Laos, Kamboçya ve Vietnam) Fransız askeri varlığı bulunmaktadır.⁵⁰ Dolayısıyla burada da Komünist Blok ile Batılı Blok arasında bir çıkar çatışması bulunmaktadır.

⁴⁸ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.436

⁴⁹ Çağrı Erhan, a.g.m. s.269, 270

⁵⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.453

Daha sonra Mançurya ve Kuzey Kore'yi işgal eden, Doğu ve Orta Avrupa'da sosyalist rejimlerin kurulmasını sağlayan Sovyetler Birliği, Doğu Bloku içinde ideolojik işbirliğine yönelik COMİNFORM,⁵¹ iktisadi işbirliğine yönelik COMECON⁵² ve askeri işbirliğine yönelik Varşova Paktı⁵³ gibi kuruluşlarla saflarını güçlendirmiştir. Bu konuyla ilgili olarak, Kütahya basınında çıkan Prof.Dr.Yavuz Abadan imzalı bir makalede, Sovyetler Birliği öncülüğünde komünist ülkelerce Marshall Planı'na karşı oluşturulan Kominform'da; Stalin ve Yugoslavya devlet başkanı Tito arasındaki görüş ayrılıkları nedeniyle oluşan çatlak konu edilmektedir. Komünizm, kendi taraftarlarına bile zarar veren bir tehlike ve tehdit olarak yorumlanmıştır.⁵⁴ Türkiye'de Sovyet tehdidinin iyice hissedildiği bu yıllarda gazetelerde antikomünist yazılar yayınlanmaya başlanmış, halk komünist propaganda'ya karşı uyanık tutulmaya çalışılmıştır.

Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri de Truman Doktrini, Marshall Planı ve NATO'yla Batı Bloku'nu perçinledi. ABD Başkanı Henry Truman, ABD'nin konumunu belirleyen politikasını etkin bir biçimde gündeme getirdi. Birleşik Amerika, Komünizme Set Çekme(Containment to Communism) kuramı diye bilinen Çevreleme Politikası'nı kabul ederek uygulamaya koydu.⁵⁵ Bu politika hem Türkiye'nin bölgedeki önemini daha da arttırmış hem de Türkiye'nin bundan yararlanarak NATO'ya girme isteğini kamçılamıştır. Ayrıca bu dönemde, Schuman Planı'na olumlu cevap veren Federal Almanya, Belçika, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda, Fransa ile birlikte; Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kurdular. Batı

⁵¹ **Cominform** : Resmi adı "Komünist Enformasyon Bürosu" olan, 1947'de Sovyetler Birliği'nin önderliğinde kurulan ve 1956 yılına kadar faaliyet gösteren komünist örgüttür. Büro Eylül 1947'de SSCB, Çekoslovakya, Macaristan, Bulgaristan, Polonya, Romanya, Yugoslavya, Fransa ve İtalya Komünist Partileri'nce Polonya'da kurulmuştur. Kuruluşuna Yugoslavya Komünistleri büyük destek verdikleri için merkezi ilk olarak Belgrad olarak belirlenmiştir. Fakat daha sonra Yugoslavya-SSCB arasında çıkan gerginlik nedeniyle Yugoslavya Komünist Partisi Haziran 1948'de örgütten çıkarılmış ve Merkez Bükreş'e taşınmıştır. (A.Timur Bilgiç, (2005), Cominform, Tarihsel Terimler Sözlüğü, 2. Baskı, Piramit Yay., Ankara: s.168)

⁵² **Comecon** : Karşılıklı İktisadi Yardım Komitesidir. SSCB'nin girişimiyle ABD'nin Avrupa'ya yönelik Marshall Planı'na karşılık olarak Sosyalist Ülkeler arasında iktisat, bilim ve teknik alanlarda işbirliği sağlamak için SSCB, Bulgaristan, Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya arasında Ocak 1949'da Moskova'da imzalanan anlaşmayla kurulmuştur. Merkezi Moskova'dır. Daha sonra Arnavutluk Romanya, Doğu Almanya, Küba, Vietnam ve Moğolistan da katılmıştır. 380 milyon nüfuslu , 25 milyon km²'lik bir alana sahiptir. Dünyadaki sanayinin 1/3'ünü ve ulusal gelirin 1/4'ünü sağlamaktaydı. Batı ile yapılan ticari anlaşmalar neticesinde işlevini yitirmiştir. (Mustafa Eren (Gen.Yay.Yön.), a.g.e., s.2222)

⁵³ **Varşova Paktı** : 1955 Yılında Sovyetler Birliği'nin önderliğinde Bulgaristan, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Macaristan, Polonya ve Romanya tarafından kurulan ortak savunma örgütüdür. 1991 yılında dağılmıştır. (A.Timur Bilgiç, a.g.e., s.317)

⁵⁴ Kominform'da İlk Gedik, Kütahya İl Gazetesi, 3 Temmuz 1948, s.1

⁵⁵ Mahmut Dikerdem, (1990), Ortadoğu'da Devrim Yılları, Cem Yayınevi, İstanbul: s.162.

Avrupa'nın iktisadi birleşmesini temsil eden bu anlaşmayla, bu ülkelerin sanayilerini birbirlerine bağımlı hale getirmenin yanısıra başta Fransa ve Almanya olmak üzere birbirleriyle savaşmasının da önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.⁵⁶

Esasen İkinci Dünya Savaşı, Avrupa odaklı uluslararası sistemi sona erdirmiştir. ABD ve Sovyetler Birliği'nin, yani biri Avrupalı olmayan, diğeri ise ancak kısmen Avrupalı olan iki ülkenin belirleyici duruma geldiği görülmektedir. Cenevre'deki Milletler Cemiyeti'nden sonra Birleşmiş Milletler'in merkezinin New York olması da uluslararası alandaki belirleyicilik rolünün Avrupa'nın elinden çıktığının göstergesi sayılabilir. Yukarıda değinilen konularda çıkan görüş ayrılıklarından dolayı Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki bloklaşmadan farklı iki-kutuplu bir dünya doğmuştur. İki kutuplu dünyanın temel özelliği, ideolojik ayrılığa dayalı olmasıdır. Ülkeler, İkinci Dünya Savaşı'nın "gerçek galipleri" sayılabilecek ABD ve Sovyetler Birliği'nin liderliğinde, biri "Batı Bloku", diğeri "Doğu Bloku" olmak üzere iki kampa ayrıldılar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra "sürekli barış"a ulaşılacağı umulurken, iki yıl içinde gergin bir ortama varıldı. 1949 Ekim ayında, Sovyetler Birliği'nin atom bombası denemesinin başarılı olmasıyla, atom bombası ABD'nin tekeline olmaktan çıktı ve nükleer güce sahip iki süper güç oluştu.⁵⁷ Bu durum, silaha başvurulmadan, yani sıcak çatışmaya dönüşmeden yapılan bir savaşa neden olmuştur. Böylece, kendisi de atom silahına sahip olan Sovyetler Birliği'nin başını çektiği Doğu Bloku ile ABD'nin liderliğindeki Batı Bloku arasında nükleer dengeye dayalı bir "Soğuk Savaş" başlamıştır.

1.3. SAVAŞ SONRASINDA TÜRKİYE

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Türkiye'de bir buhran ekonomisi dönemi yaşanmaya başlaması ve savaş yıllarında ortalama bir milyon üreticinin silah altında bulundurulma zorunluluğu üretim hacmini çok düşürmüştür. İthalat olanakları azalmış ve iç tüketim sınırlandırılmıştır.⁵⁸ İkinci Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen, savaş

⁵⁶ Meral Tecer, (2007), Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular-Yanıtlar, Bizim Büro Basımevi, Ankara: s.11

⁵⁷ M.Hakan Özçelik, (2003), Türk Basımında Türkiye'nin Nato'ya Giriş Süreci (1948-1952), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul: s.65

⁵⁸ Sabri Yirmibeşoğlu, (1999), Askeri ve Siyasi Anılarım (1925-1965), Kastaş Yay., İstanbul: s.54

ekonomisi uygulamak zorunda kalan Türkiye, savaş sonrasında Sovyet tehdidinin yanında ekonomik zorluklarla da karşı karşıya kalmıştır. Halkın ihtiyaçları karneye bağlanmış ve ticaret durmuştur. Savaş sırasında yüksek olan ihraç mallarının fiyatlarını normalleştirmek, endüstrisini geliştirmek ve ticaretini arttırmak için kaynağa ihtiyacı vardır. Bu kaynağın edinilebileceği tek yer ise ABD idi. Çünkü sanayinin beşiği Avrupa bile bu dönemde ABD yardımına muhtaç duruma düşmüştür. Türkiye bu nedenle, sıkıntılarını gidermek ve yalnızlıktan kurtulmak için, 1945 yılından itibaren Amerika ile ilişkilerini geliştirme gayreti içinde olmuştur.⁵⁹

Savaş Sonrası yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu bu durumu ve sebeplerini, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1949 yılı bütçe görüşmeleri esnasında, dönemin Maliye Bakanlarından Hasan Şevket Adalan şöyle ifade etmektedir:

“Harp sonunda, bilhassa Türkiye'nin ticari münasebetlerde bulunduğu memleketlerde istihsal(üretim) vasıtaları tahribe uğramış veya yıpranmış, emtia(mal) stokları tükenmiş, enflasyon dolayısıyla paralarının kıymeti sarsılmış, bütçeleri açıkla bağlanmış(açık vermiş), durdurulamayan fiyat yükselişleri devam etmiştir. Bütün bu memleketlerin maruz kaldıkları istihsal azlığı ve geniş ithalat ihtiyacı muvacehesinde(sebebiyle) dış ticaretlerini, kendilerine tesisat ve teçhizat verebilecek tek memleket olarak kalan Amerika'ya yöneltmek zaruretinde kalmaları, bir taraftan büyük bir tediye muvazenesi(ödeme dengesi) açığı ile karşılaşarak altın ve serbest döviz mevcutlarının süratle erimesini intaç ederken(neticelendirirken), diğer taraftan kendi aralarındaki ticareti layikiyle işleyemez bir hale getirmiştir. Hiç de ferah verici olmayan bu halin memleketimiz ekonomik durumuna tesir etmekten hali(geri) kalmayacağını söylemeye bilmem hacet var mıdır?”⁶⁰

⁵⁹ Osman Yalçın, (2008), Türk Hava Harp Sanayi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: s.165, 166

⁶⁰ Mali Durumumuz Hakkında Maliye Bakanımızın Demeci, *Kütahya İl Gazetesi*, 18 Aralık 1948, s.1

Adalan'a göre, Türkiye'nin ticaret yaptığı ülkelerin savaş dolasıyla ekonomik dengeleri bozulduğundan, bu durumdan Türkiye de etkilenmiştir. O ülkeler gibi Türkiye de yeterli ekonomik güce sahip değildir ve Amerika'nın yardımına ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye tüm bu iktisadi güçlüklerin yanında, Sovyet tehdidi nedeniyle, ordusunu güçlendirmek ihtiyacı da hissetmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra da Türkiye, 600 bin kişilik aktif bir orduyu sürekli seferberlik konumunda bulundurmaktadır. Bütçenin %60'ı savunma harcamalarına gitmektedir.⁶¹ Bu askeri kuvveti beslemek, teçhizat ve donanım bakımından güçlendirmek o dönemin ekonomik koşullarında çok zordu. Orduyu besleyebilmek için başvurulacak çareler enflasyonu arttırmış, 1933 yılında başlayan kalkınma hamleleri durmuş, 1939'da kabul edilen İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaya konulamamıştır. Bu durumda Türkiye'nin ihtiyaçlarının giderilmesi için ulusal kaynaklardan yararlanmanın yanısıra dış kaynak arayışı da başlamıştır. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik sıkıntılarının yanısıra, Sovyet tehdidine karşı savunma ihtiyaçlarının çok olması, dış kaynak ve özellikle de askeri ihtiyaçlarını tespit ederken dayandığı gerekçeyi oluşturmaktadır.⁶²

1948 yılı Ticaret Bakanı B. Cemil Sait Barlas, Aydın'da türlü memleket meselelerine temas ettiği bir toplantıda bu savunma ihtiyacının gerekçelerini şöyle açıklamıştır:

*“Milli Savunma bütçesinin azaltılması yoluna gidilemez. Ne bizim bugünkü hükümetimiz ne de bizden sonra gelecek hükümetler asla ve hiçbir zaman bir Balkan faciası daha yaratmak niyetinde değildir. Hiçbir hükümet böyle bir mesuliyeti üzerine alamaz. Gerçi bize Amerikan yardımı geliyor. Fakat Amerika çok iyi biliyor ki o yardımı yapmasa dahi Türk Milleti varını yoğunu feda edecek, ordusunu gene besleyecektir... İşte Amerika bunu bildiği içindir ki bize bu yardımı yapıyor. Biz milletin ordudan daha fazla bir tasarruf istemeyeceğini, onun büyük şuuruna güvenerek biliyoruz.”*⁶³

⁶¹ Sabri Yirmibeşoğlu, a.g.e., s.54

⁶² Hüseyin Bağcı, (2001), Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar, ODTÜ Geliştirme Vakfı yay. Ankara: s.8

⁶³ Ticaret Bakanının Demeci, Kütahya İl Gazetesi, 20 Ekim 1948, s.1

Ticaret Bakanı Barlas, Sovyet kontrolüne giren Balkanlar'daki tehlikeye dikkat çekerek, Amerikan yardımlarına rağmen Milli Savunma bütçesinde kesintiye gitmenin bizi de bu akıbete sürükleyebileceğini anlatmaya çalışmaktadır.

ABD'nin II. Dünya Savaşı'ndaki başarısı ve nükleer gücünü ortaya koyması, Türkiye'de büyük bir hayranlık uyandırdı. Ayrıca, Müttefiklerin zaferi Türk yöneticilerine, demokratik sistemin üstünlüğünü kanıtladı. Bunun üzerine, Savaşın sonra somutlaşan Sovyet tehlikesinin de ortaya çıkması, Türkiye'nin ABD'ye yakınlaşmasının zeminini oluşturmaktadır. Türkiye açısından en tehlikeli yıllar 1945 ve 1946 olmakla birlikte, 1947 yılına gelindiğinde de Sovyet tehlikesinin sürmesi, Türk yöneticilerine, Sovyetler Birliği'ne karşı güvenliğinin Batı ittifakında olduğunu göstermiştir.⁶⁴

1.4. SOVYET TEHDİDİ VE TÜRKİYE'NİN BATI BLOKU'NDA YER ALMA ÇABALARI

Türkiye'nin savaş dışı kalma politikası ve bunda ısrarcı olması Sovyetler Birliği'nde Türkiye aleyhtarlığı'na yol açtı. Sovyetler Birliği, Türkiye'nin son anda Almanya'ya savaş ilan ederek elde edeceği kazanımları hazmedemiyordu. Bu durum Türkiye'yi Stalin'in ve yayılmacı politikalarının hedefi haline getirdi. SSCB gittikçe artan bir şiddetle Türkiye'yi eleştirmeye başladı ve yalnızlığa doğru itti.⁶⁵

II. Dünya Savaşı henüz sona ermeden, savaş sonrası sistemi kendi çıkarları doğrultusunda dizayn etmek isteyen Müttefikler, Şubat 1945'te Yalta Konferansı'nda biraraya geldi.⁶⁶ Bu konferansta Stalin: “*Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin artık eskimiş olduğunu, değişmesi gerektiğini, bu sözleşmeye göre Japon İmparatoru'nun Boğazlarda Rusya'dan daha büyük bir role sahip olduğunu, Türkiye'nin Boğazlar vasıtasıyla Rusya'nın gırtlığına sarılmasına artık Rusya'nın tahammül edemeyeceğini*”

⁶⁴ Doğan Avcıoğlu, (1969), Türkiye'nin Düzeni (Dün, Bugün, Yarın), Cilt 1, Bilgi Basımevi, Ankara: s.263

⁶⁵ Mahmut Aslan, a.g.t., s.19

⁶⁶ Mahmut Aslan, a.g.t., s.17

söylemiştir. Bu toplantıda, Rusya'nın Boğazlardan daha geniş bir geçiş serbestisine sahip olmasını Amerika ve İngiltere de kabul etti. Ancak Amerika Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki statüsünün değişmesini istememiştir. Ayrıca İngiltere, Türkiye'nin bağımsızlığının garanti edilmesini istemiştir.⁶⁷

Yalta Konferansı'nın ardından Sovyetler Birliği 19 Mart 1945 tarihinde Türkiye'ye bir nota vererek, 1925 Dostluk Antlaşmasını, II. Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni şartlara uygun olmadığı ve “esaslı değişiklikleri” gerektirdiği için feshettiğini bildirdi.⁶⁸ Bu Türkiye açısından açıkça bir tehdittir. Zira feshedilen bir saldırmazlık anlaşmasıdır ve Sovyetler Birliği kendini bağlayan bu anlaşmadan kurtularak Türkiye'ye saldırma serbestisi kazanmıştır.⁶⁹ Türkiye 4 Nisan 1945'te verdiği cevabi notasında, anlaşmanın yenilenmesi için yapılacak tekliflere hazır olduğunu bildirdi. Sovyetler Birliği 7 Haziran 1945'te Türkiye'ye yeni bir anlaşma için şartlarını bildirdi. Bu şartlar; Kars ve Ardahan bölgelerinin verilmesi ile Boğazlarda Sovyetler Birliği'ne üs verilmesi idi. Sovyetler Birliği, Türkiye üzerindeki yayılmacı emellerini gizleme gereği bile duymamıştır.⁷⁰ Bu şartlar, Türkiye'nin egemenlik haklarının ihlali anlamına gelmektedir ve Türkiye açısından kabul edilemez şartlardır.

Üç Büyükler olarak adlandırılan ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği 17 Temmuz–2 Ağustos 1945 tarihleri arasında yapılan Postdam Konferansı'nda biraraya geldiler.⁷¹ Bu konferansta Sovyetler Birliği, Montreux Boğazlar Sözleşmesinde değişiklik yapılması talebini yineledi. Üç büyükler bu talebi kabul ettiler.⁷² Ancak Churchill, bu sözleşmedeki değişikliklerin makul olması gerektiğini, Türkiye'den toprak ve üs istemenin bu devleti açıkça tehdit anlamına geldiğini, bu konuda yapılacak baskılara karşı olduğunu söylemiştir.⁷³ ABD Başkanı Truman ise, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak talebi konusunun iki devlet arasında çözülmesi gerektiğini, Boğazlar meselesinde yapılacak değişikliğin ise Amerika'nın da katılacağı bir anlaşmayla uygun

⁶⁷ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.414

⁶⁸ Haluk Ülman, (1991), a.g.e., s.51.

⁶⁹ Yelda Demirağ, (2008), Savaş Sırasında Türkiye Üzerine Pazarlıklar, Türk Dış Politikası, Barış Platin Kitabevi, Ankara: s.377

⁷⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.415

⁷¹ Necdet Ekinci, (2002), İnönü Dönemi ve 2. Dünya Savaşı Yılları, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara: s.724

⁷² Kamuran Gürün, (1991), Türk-Sovyet İlişkileri, TTK Yayınları, Ankara: s.237

⁷³ Necdet Ekinci, a.g.e., s.724

olacağını söyledi.⁷⁴ Bu şekilde sona eren Postdam Konferansı'nın ardından İngiltere ve Amerika sorunların diyalog yolu ile çözümü için birtakım çalışmalar yaparak Türk ve Sovyet hükümetlerine çeşitli öneriler sundular.⁷⁵

Bu arada, SSCB'nin, 1925 tarihli Türk-Sovyet Tarafsızlık ve Saldırmazlık Pakti'ni Mart 1945'te feshetmesinden sonra iyice bozulan Türk-Sovyet ilişkileri, İstanbul'da meydana gelen bir olayla gerginliğe dönüşmüştür. İstanbul'da yayınlanmakta olan birkaç solcu gazete ve bir Sovyet vatandaşına ait kitabevinin, İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin 4 Aralık 1945 günü yapmış olduğu bir yürüyüşte tahrip edilmesini Sovyet hükümeti protesto etti. Olaylarda Türk polisinin de işbirliği yaptığını ileri sürdü ve sorumluluğun Türk hükümetine ait olduğunu bildirdi. Bu olaydan 17 gün sonra, yani 21 Aralık 1945'te, Moskova gazetelerinde yayınlanan bir Gürcü profesöre ait mektupta; Giresun, Gümüşhane ve Bayburt'a kadar olan Doğu Anadolu'nun, Gürcistan topraklarından olması hasebiyle, Gürcistan Cumhuriyeti'ne iadesinin gerektiği yazıldı. Bu haberle Sovyet basını ilk kez olarak Sovyet vatandaşlarının ağızından Türk toprakları üzerinde istekler ileri sürmektedir.⁷⁶

1946 yazına kadar devam eden bu gerginlikten sonra Sovyetler Birliği, Postdam kararları gereği Türkiye'ye Boğazlar hakkındaki görüşlerini 7 Ağustos 1946'da bir nota ile bildirdi. Notada, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda Boğazlardaki yetkilerini kötüye kullandığı, Mihver'in savaş gemilerine geçiş verdiği belirtildikten sonra yeni Boğazlar rejiminin esaslarını şu şekilde belirtiyordu: 1.) Ticaret gemilerinin barışta ve savaşta tam geçiş serbestisine sahip olması, 2.) Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin savaş gemilerine her zaman geçiş serbestisi tanınması, 3.) Karadeniz'e kıyısı olmayan devletin savaş gemileri için -istisnai bazı haller dışında- barışta ve savaşta geçiş yasağı konması, 4.) Yeni Boğazlar rejiminin yalnız Karadeniz'e kıyısı olan devletler tarafından düzenlenmesi, 5.) Ticaret ve geliş-geçiş serbestliği ile Boğazların güvenliğinin, en ziyade ilgili ve bu işe en liyakatli devletler olan Sovyet Rusya ile Türkiye tarafından ortak vasıtalarıyla sağlanması. Bu notayla S.S.C.B. Boğazların kontrolünü eline almak

⁷⁴ Ahmet Şükrü Esmer ve Oral Sander, (1996), İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası, Olaylarla Türk Dış Politikası, 9.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara: s.196

⁷⁵ Kamuran Gürün, a.g.e. s.305

⁷⁶ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.426

istediğini resmen açıklamıştır. Fakat ABD, 19 Ağustos 1946'da Sovyet hükümetine verdiği cevabi bir nota ile 4. ve 5. Sovyet isteklerine itiraz ederek kabul edemeyeceklerini bildirdi. İngiltere 21 Ağustos 1946'da Sovyet hükümetine verdiği cevabi notada, 4. ve 5. maddeleri kabul etmedi. Ayrıca İngiltere, Boğazlardaki tek kara kuvveti olması hasebiyle, Türkiye'nin, Boğazların kontrol ve savunmasından sorumlu olarak kalmasını istedi. Türkiye ise 22 Ağustos 1946'da Sovyet hükümetine verdiği cevabi notada, Boğazların statüsünün Türkiye tarafından iyi korunmadığına dair ithamlar çürütüldükten sonra, Sovyet isteklerinin 4. ve 5. maddeleri reddedilerek, 5. maddenin Türkiye'nin hiçbir bakımdan feragat edemeyeceği ve sınırlanmasını kabul edemeyeceği egemenlik hakları ve güvenliğine aykırı olduğu bildirildi. Ayrıca notada, *“Tarih, Türkiye'nin dahil olup, Türk Milletinin memlekete karşı vazifesini yapmadığı hiçbir savaş misali kaydedilmemiştir.”* denilerek açıkça meydan okundu. Sovyetler Birliği kuvvete başvuracak olursa, Türk Milleti de buna aynı şekilde karşı koymaktan kaçınmayacaktı. Bu, Türk hükümetinin Sovyet tehdidine her ne şekilde olursa olsun karşı koyma azminin bir ifadesidir.⁷⁷

Sovyetler Birliği 24 Eylül 1946'da verdiği diğer bir notayla bir önceki görüş ve isteklerini yinelemiş fakat tabiatıyla Türkiye tarafından itibar görmemiştir.⁷⁸ Sorunların diyalog yoluyla çözümü için İngiltere ve Amerika bazı çalışmalarda bulunup çeşitli önerilerde bulunmuşlarsa da, ne Sovyetler Birliği taleplerinden ne de Türkiye bu talepleri reddetmekten taviz vermemiştir.⁷⁹

Amerika ve İngiltere bu süreçte Türkiye'nin yanında yer almasına rağmen, A.B.D.'den henüz askeri ve iktisadi yardım taahhüdü alınamadığından, Türkiye hala tam olarak rahatlamamıştır.⁸⁰ Türkiye üzerindeki Sovyet tehdidi hala devam etmektedir. Hatta Dönemin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, *“memleketimiz tehlikeye maruz değildir. Diyenlere rastlarsanız bunların ya sonsuz gafil yahutta düşman ajanı olmalarından şüphe ediniz.”* demiş ve Sekizinci Büyük Millet Meclisinin en kötü dünya şartları içinde işe başladığını, o zamanki durumu, üçler(İngiltere, ABD, S.S.C.B.)

⁷⁷ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.427-429

⁷⁸ Mahmut Aslan, a.g.t., s.25

⁷⁹ Kamuran Gürün, a.g.e., s.305

⁸⁰ M. Hakan Özçelik, a.g.t., s.20

arasındaki sulh konferanslarını ve bilhassa Yalta Konferansını anlattıktan sonra harbi kazanan müttefiklerin barışı kazanamadıklarını söylemiş ve Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki münasebetlerin bir tarihçesini yaparak, Türkiye'nin bütün komşularıyla daima iyi geçinmeye ve dost olmaya çalıştığını, fakat karşı taraftan iyi niyet görmediğini⁸¹ beyan etmiştir.

Yabancı ve ulusal basında olduğu gibi Kütahya basınına da Sovyet tehdidi ve Türkiye'nin buna ilişkin savuma stratejileri yansımıştır. Yabancı basından alıntılanan ve Fransız yazar Jean Rabaud tarafından kaleme alınan bir makalede; II. Dünya Savaşı biter bitmez Moskova'nın Ankara'dan boğazların müşterek kontrolünü ve Lenin'in Atatürk'e vermiş olduğu Kars ve Ardahan illerini istediği, Türklerin barış zamanında kendi topraklarında Amerikan üssü istemediği, çünkü Onların da Norveçliler gibi tehlikeli komşularına harp vesilesi çıkarmak istemedikleri, Türklerin başlıca kaygılarının Güney Karadeniz kıyılarının korunması olduğu ve Boğazlar meselesinin bütün bu hazırlıklar arasında ikinci planda kaldığı, Türk Deniz Kuvvetlerinin durumu ve Sovyetler Birliği'ne karşı yapılabilecek savunmanın ayrıntıları anlatılmış, Türkiye'nin ABD'den hangi silahları neden talep ettiği açıklanmıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği'ne karşı deniz üstünlüğünün imkansız olduğu ve İstanbul'un savunmasında hayati olan uçaklar konusunda İngiliz ve Amerikan hava kuvvetlerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir.⁸² Bu makaleden, Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı savunma ihtiyacının had safhada olduğu anlaşılmaktadır. Hava ve Deniz kuvvetlerinin yetersiz olduğu ve Türkiye'nin dış destek aramakta ne kadar haklı olduğu ortaya konmaktadır.

Sovyet tehdidi, İsviçre basınından alıntılanan bir haberde; tarih boyunca Ruslar ve Türklerin defalarca harp meydanlarında karşı karşıya geldikleri anlatıldıktan sonra her fırsatta, Rusya'nın Türkiye'ye hücum ettiği, 1946'da Rusya'nın Türk-Rus Dostluk Paktı'nı feshedip Doğu Anadolu vilayetleri olan Kars, Ardahan ve Artvin'i isteyince Ankara'nın derhal Türk Ordusunu seferber ettiği, Sovyetler Birliği'nin, Boğazlar rejimini tayin eden Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin revizyonunu ve ulaşım ile

⁸¹ Sadak dikkati çekiyor. Komünist Propagandası şiddetlendirilmiştir, Kütahya İl Gazetesi, 13 Mayıs 1950, s.1,3

⁸² Batının İleri Karakolu Türkiye, Demokrat Kütahya Gazetesi, 25 Ağustos 1952 s.2-3, 26 Ağustos 1952 s.2

strateji bakımlarından mühim olan Boğazların kontrolüne iştirak etmek istediklerini bildirdikleri aktarılmaktadır. Aynı zamanda Ankara'daki Rus elçisi Lavrişef'in Türk Ordusunun eski silahlarla mücehhez(donanmış) olduğunu söyleyecek kadar ileri gittiği, o zamandan beri Türkiye'nin daimi olarak 300.000 kişilik bir orduyu silah altında tuttuğu, bu ordunun Bulgaristan'a karşı 450 kilometrelik ve Sovyetler Birliği'ne hudut olan 400 kilometrelik cepheyi emniyet altına aldığı, ülke savunmasının hazırlığının Türk devlet bütçesinin yarısına yakın bir kısmını yuttuğu ve bu şartlar altında Türkiye'nin Batının yardımını istemesinin pek tabii olduğu, şeklinde yer almaktadır.⁸³

Ayrıca Amerikan "Free Press" gazetesinden alıntılanan bir yazıda, Sovyet tehdidi ve Türkiye'nin durumundan özetle şöyle bahsedilmektedir:

*"...Rusya'nın tecavüz tehdidi, Komünistlerin iktidara geçmelerinden çok daha evvel hissedilmekte idi. Bu cepheden gelecek Stalin askerlerine karşı mukavemet(direnış) hazırlığı bugün Çarlık devrindekinden çok daha büyüktür. Gollier's Magazine'in 26 Temmuz nüshasında, Seymour Freidin ve William Richardson, Türkiye'nin kuvveti hakkında ezcümle(özetle) şunları yazmaktadırlar: -Rusya'nın güneye doğru yapacağı büyük bir taarruzu, Türkiye'nin tek başına durdurabileceği iddia edilemez. Fakat, herhangi bir Batılı askeri şahsiyet size, Stalin'in böyle bir taarruza kalkışarak Avrupa'nın en kahraman bahadırları ile çarpışmak tehlikesine atılmadan evvel iki defa düşünmek zorunda kalacağını, söyleyecektir."*⁸⁴

1.5. TRUMAN DOKTRİNİ

Türkiye'nin giderek artan güvenlik problemlerini gidermesi ve ekonomik kalkınmasını gerçekleştirecek istikrarın sağlanması yolunda, büyük ümit kaynağı olan ABD yardımlarına sahip olma, Türkiye Cumhuriyeti'nin o dönemdeki temel hedefi ve dış meselesi olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda ağır darbeler yemiş olan ve ülke genelinde

⁸³ Müdafaa Kudret, Kabiliyeti Yüksek olan Türkiye. İzmir Nato'nun Güneydoğu Avrupa Emrü Komuta Merkezi Oluyor, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 30 Eylül 1952, s.2

⁸⁴ Yekpare Bir Varlık, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 4 Ekim 1952, s.2

ekonomik kriz içine giren İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'a yapmakta olduğu geleneksel askeri ve mali yardımı bu tarihten itibaren gerçekleştiremeyeceğini, Yunanistan'a konuşlanmış olan askeri birliklerini de çekmeyi planladığını, bölgedeki sorumluluğun Amerikan hükümetine düştüğünü,⁸⁵ 1947 Şubat'ında da ABD'ye müracaat ederek Yunanistan ve Türkiye'ye yapmakta olduğu yardımlara 31 Mart 1947 tarihinden itibaren devam etmeyeceğini bildirmesi, bu tarihi misyonunu ABD'ye devrettiği anlamına gelmektedir. Bu durum aynı zamanda İngiltere'nin o zamana kadar Orta Doğu'daki nüfuz alanı dışında tuttuğu ABD'nin Orta Doğu politikasına aktif olarak katılması anlamına gelmektedir.⁸⁶

İngiltere, ABD'yi yardım konusunda uyardıktan sonra, acele davranması konusunu da belirterek, doğabilecek tehdit ve tehlikelere dikkat çekmiştir. Bunun üzerine ABD Dışişleri Müsteşarı Dean Acheson başkanlığındaki özel komite inceleme başlatmış ve bu çalışmalar sonunda Yunanistan ve Türkiye'ye yardım yapılmasının önemi vurgulanmıştır.⁸⁷

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da cereyan eden olaylar sonrası ABD, bölgenin hem askeri hem de ideolojik olarak Sovyet tehdidi altında olduğunu farkına varmıştır. Bu nedenle II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin dış politikasının temeli Sovyetlere ve Komünizme karşı savaş olmuştur. Bu savaşın kökeninde de Truman Doktrini vardır. Doktrin, özgür ve demokratik ülkelerin dolaysız ya da dolaylı saldırı ve silahlı azınlıklar ile dış baskılara karşı korunmalarını öngörerek, SSCB'nin çevrelenmesini amaçlamaktadır. Bu doktrinle Truman, ABD'nin coğrafi bakımdan sınırlı ve somut olan çıkarlarını savunmayı bütün dünya çapında uygulanacak ahlaki "bir ilke" biçimine sokmuştur.⁸⁸

⁸⁵ A. Haluk Ülman, (1961), Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri (1939-1947), Ankara Üniv. S.B.F. Yayınları, Ankara: s.93-94.

⁸⁶ Ataöv Türkkaya, (1968), Amerikan Belgeleriyle Amerikan Emperyalizminin Doğuşu, Doğan Yay., Ankara: s.97

⁸⁷ Ayşegül Sever, (1997), Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye Batı ve Orta Doğu (1945-1958), Boyut Yayınları, İstanbul: s.44

⁸⁸ Oral Sander, (1979), Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964), Ankara Üniv. S.B.F. Yay., No:427, Ankara: s.12

Türkiye açısından ise Sovyet Rusya'nın Boğazlar üzerindeki isteği ve baskısının devamı önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçlardan en önemlisi ordusunu hala savaş sırasındaki mevcudunda tutmak zorunda olmasıdır. İktisadi gücü yeterli olmayan Türkiye için bu durum karşısında tek çıkar yol dış yardım aramak olmuştur. ABD, Batı dünyasının savunması için çok önemli bir yerde bulunan Türkiye ve Yunanistan'ı - genişleme emellerini açıkça ortaya koyan Sovyetler Birliği karşısında- yalnız bırakmamıştır. ABD Başkanı Truman Türkiye ve Yunanistan'a yardım etme kararını, kendi adıyla anılan bir mesajla, 12 Mart 1947 günü Amerikan Kongresine göndermiştir.⁸⁹ Truman Doktrini olarak adlandırılan bu mesajda; Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunmasının Ortadoğu'nun düzeninin korunması için bir zaruret olduğu, Türkiye ile Yunanistan'ın durumlarının birbirine bağlı olduğu, eğer Yunanistan silahlı bir azınlığın kontrolüne girerse bunun Türkiye için çok ciddi neticelerinin olacağı, Türkiye'nin Sovyet baskısı altında bulunmasının Boğazlardan Çin'e kadar olan bütün Ortadoğu ve Asya'yı tehlikeye soktuğu belirtilerek Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık askeri yardım yapılması için Başkan Truman'a yetki verilmesi talep edilmiştir. Truman Doktrini, savaş sonrası Amerikan dış politikasında, neticeleri günümüze kadar ulaşan çok önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir.⁹⁰

Truman Doktrini, bir yandan dünyanın iki bloğa ayrıldığını ilan eden soğuk savaşın ilk adımlarından birini oluştururken, öte yandan Doğu Avrupa ve Balkanlardaki bölünmeyi de çok daha bariz bir şekilde riyle ortaya koymuştur.

Truman'ın istekleri doğrultusunda hazırlanan ve Amerikan Senatosu ile Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilen “*Yunanistan ve Türkiye'ye Yardım Kanunu*”, 22 Mayıs 1947'de Başkan Truman'ın onayıyla yürürlüğe girmiştir. Kanun gereği, yapılan yardım Türkiye ve Yunanistan tarafından farklı amaçlarla kullanılamayacak, iki ülke yardımın uygun kullanılıp kullanılmadığını kontrol etmek için gönderilen personele yardımcı olacaktır. Sovyet tehdidi karşısında A.B.D.'den

⁸⁹ Mehmet Gönlübol vd., (1969), Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1965), Ankara Üniv. S.B.F. Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara: s.225-232

⁹⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.442,443

destek bekleyen Türkiye’de, bu kanunun kabul edilmesinden duyulan memnuniyet gerek Türk yöneticiler gerekse basın tarafından açıkça beyan edilmiştir.⁹¹

Amerika’nın Türkiye Büyükelçisi George Mc Ghee bir beyanatında bu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: “...*Birleşik Amerika Hükümeti 1947’de Truman Doktrini’ni meriyete(yürürlüğe) koymakla Türkiye’nin istiklalini arttırmasını istediğini gayet açıkça ispat etmiştir.*”⁹² Truman Doktrini’nin ilanından beri Türkiye, talim-terbiye ve teçhizat bakımından, Amerikan askeri yardımını memnurlukla karşılamış ve Amerikan askeri makamları, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yüksek bir moral ve harp kabiliyetine sahip oldukları kanaatine varmışlardır.⁹³

Truman Doktrini, Sovyetler Birliği’nin özellikle Doğu Anadolu ve Boğazlar üzerindeki yayılmacı politikalarının hayata geçirilmesine olanak vermemiştir. Türk ordusunun ve ekonomisinin savaş sonrasında yeniden yapılanmasına zemin hazırlamıştır. Bu tarihten sonra Türkiye, A.B.D.’nin desteğini daha ileri götürmeyi ve bu desteği ittifaklar içinde sağlamayı benimsemiş ve dış politikasını buna göre yönlendirmiştir.⁹⁴

1.6. MARSHALL PLANI

ABD ürettiği birçok malları Avrupa devletlerine ihraç ediyordu. Avrupa’nın satın alma yeteneğinin azalması veya yok olması, bu malların ihracını durdurabilir ve dolayısıyla ABD’de iktisadi bir kriz doğabilirdi.⁹⁵ Bu nedenle II. Dünya Savaşı sona erdikten sonra ABD, Batı Avrupa’nın ekonomik sıkıntılarına yardımcı olmak için her şeyi yapmıştır. ABD’nin 1945-1946 yıllarında Batı Avrupa’ya yaptığı ekonomik yardım

⁹¹ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.23

⁹² Amerikan Senatosunun Atlantik Paktına iştirakimizi ve protokolü tasdiki dolayısıyla Mc. Ghee beyanatta bulundu, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 1 Şubat 1952, s.1,2

⁹³ Hür Milletlerin Parlak Yıldızı Türkiye, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 28 Ekim 1952, s.2

⁹⁴ Recep Cengiz, (2009), Nato’ya Giriş Sürecinde Türk Amerikan İlişkileri ve Amerikan Askeri Yardımlarının Türk Silahlı Kuvvetlerine Etkisi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: s.87

⁹⁵ Orhan Oğuz, (1966), Marshall Planı (Konferans), Sulhi Garan Matbaası, İstanbul: s.4

15 milyar dolar olmuş, fakat bu yardım bütçe açıklarının kapanması ve ithalat gibi verimli olmayan alanlara harcandığından geri dönüşü olmamıştır.⁹⁶

ABD serbest ticaret rejimine inanmıştı. Eğer Avrupa'daki iktisadi teşekküller durumlarını muhafaza edemezlerse, Avrupa'da liberalizm de kaybolmuş olacaktı. Buna ABD asla izin veremezdi. 5 Nisan 1947'de Dışişleri Bakanı Marshall, ABD'nin, iktisadi olarak kötü koşullar içinde, siyasi olarak Komünizm tehdidi altında olduğunu söylediği Avrupa'ya yardıma koşacağına inandığını belirtmiştir. Bu yüzden ABD, Avrupa'nın kalkınması için geniş ölçüde bir ekonomik yardım yapılmasının gerekli olduğunu düşünmektedir.⁹⁷

Bu nedenle ABD, Avrupa'ya yapacağı yardım için başka bir formül aradı ve bu formül Dışişleri Bakanı George Marshall'ın, 5 Haziran 1947 günü Harvard Üniversitesi'nde verdiği bir nutukta açıklandı. Buna göre, Avrupa ülkeleri her şeyden önce kendi aralarında bir ekonomik işbirliğine girişmeliler ve birbirlerinin eksiklerini kendileri tamamlamalıdır. Bu genel işbirliği sonunda bir açık ortaya çıktığında, Amerika bu açığın kapatılması için yardım etmeli, bunun için de önce bir işbirliği programı yapılmalıydı.⁹⁸

Marshall Planı adı verilen Avrupa Kalkınma Projesinin ilk hazırlığı Paris'te 12 Temmuz 1947'de İngiltere ve Fransa'nın öncülüğünde Türkiye'nin de içinde bulunduğu 16 Avrupa devletinin katıldığı "16'lar Konferansı" çalışmalarını ile başlamıştır.⁹⁹ İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, İrlanda, Yunanistan, Türkiye, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka ve İsveç'in katıldığı bu konferans, 22 Eylül 1947'de ABD'ye sunulmak üzere bir "*Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı*" hazırladı. Bunun üzerine ABD, 3 Nisan 1948'de "*Dış Yardım Kanunu*" çıkardı ve Kanunun daha ilk yılında bu ülkelere 6 milyar dolarlık ekonomik yardım yaptı. Dış Yardım Kanunu'nun çıkması üzerine 16 Avrupa ülkesi 16 Nisan 1948'de "*Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı*"nı kurdular.¹⁰⁰

⁹⁶ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.443

⁹⁷ Recep Cengiz, a.g.t., s.88

⁹⁸ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.443-444

⁹⁹ Oral Sander, (1979), a.g.e., s.46

¹⁰⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.444

Türk Hükümeti 12 Temmuz 1947'deki 16'lar Konferansı sonucunda vermiş olduğu raporda, 1 Temmuz 1947 fiyatlarına göre 615 milyon dolarlık yardıma ihtiyacı olduğunu bildirmiştir.¹⁰¹ Amerikalı uzmanlar Marshall Planının milli ekonomik kalkınma planının finansmanı değil, savaştan yıkılmış Avrupa'nın kalkınması için hazırlanmış bir plan olduğunu savunmuştur. Türk Hükümetinin isteği üzerine konuyu bir daha ele alan Amerikan Hükümeti Türkiye'yi Marshall Planı içine almaya karar vermiştir.¹⁰²

Türkiye, 4 Temmuz 1948'de ABD ile "Ekonomik İşbirliği Anlaşması" imzalayarak Marshall Planı'na dahil oldu. Bu antlaşma gereği, Türkiye'nin alacağı ekonomik yardımların kullanımı OEEC (Organisation for European Economic Cooperation)¹⁰³ ve ABD'den gelen uzmanların oluşturduğu Ekonomik İşbirliği Misyonu tarafından denetlendi ve yönlendirildi. Alınan ekonomik yardımların hangi alanlarda nasıl kullanılacağı, Amerika'nın ve OEEC'nin iradesine bağlandı.¹⁰⁴

Marshall Planı çerçevesinde Türkiye'ye 1948-1952 döneminde toplam 352.000.000 dolar yardım yapılmıştır. Yardımın 175 milyonu Amerika'dan mal satın alınması koşuluyla verilen doğrudan yardımlardır. Doğrudan yardımların 85 milyonu borçlanma, 73 milyonu hibe ve 17 milyonu şarta bağlı yardım olarak verilmiştir. Geriye kalan 177 milyon dolarlık kısım OEEC ülkelerinden mal satın alınması için verilmiştir. Türkiye'nin aldığı yardım tüm Marshall yardımlarının sadece binde 36'sını oluşturmuştur.¹⁰⁵

¹⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, Cilt 10, Otuz Yedinci Birleşim (02.02.1948), TBMM Yay. Ankara: s.5

¹⁰² Mehmet Gönübol vd., a.g.e. s.236

¹⁰³ **OEEC (Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı)** : İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın yıkılmış ekonomisinin toparlanması için Marshall Planı çerçevesinde kurulmuştur. Merkezi Paris'tedir. Ekonomi alanında üyeler arasında işbirliği sağlayan örgütün adı 1960'da ABD ve Kanada'nın katılımından sonra OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)'ye dönüşmüştür. Başlangıçta 20 üyesi varken günümüzde bu sayı 24'e ulaşmıştır. Örgüte 1961'de üye olan Türkiye, ilişkilerini Paris'teki sürekli yetkili bir kurulla yürütmektedir. Üye ülkeler: Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Finlandiya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere, Türkiye, Kanada, ABD, Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda. (Mustafa Eren (Gen.Yay.Yön.), a.g.e. s.2953)

¹⁰⁴ Caner Sancaktar, (2011), Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikasına Marksist Yaklaşım, Bilge Strateji Dergisi, Cilt 2, Sayı 5, İstanbul: s.32

¹⁰⁵ Mahmut Aslan, a.g.t., s.49-50

Kütahya basını, Marshall Yardımlarının ziraat, madencilik, enerji, ulaşım, sanayi alanlarında nasıl ve ne kadar harcandığı ile Amerikalı uzmanlar yardımıyla bu alanların geliştirilmesi, yatırımların yönlendirilmesi ve denetlenmesi konularını ele almıştır. Bu yardımların ne kadarının silah ve askeri teçhizat alımında kullanıldığı, alımların ne şekilde yapıldığı haberleri yayınlamıştır. Ayrıca yabancı basın ve yazarlar tarafından yayınlanan, bu yardımlar sayesinde gerçekleşen, Türkiye'deki askeri ve iktisadi gelişmenin boyutları hakkındaki haber ve yorumlardan alıntılar yapmıştır.

Kütahya basınında çıkan haberlerden, ABD'nin yardımlarıyla tüm müttefiklerini olduğu gibi Türkiye'nin de kalkınmasını finanse ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu haberlerden, Marshall Yardımları kullanılırken Türkiye'deki Planlama ve organizasyonun Amerika tarafından yapıldığını anlıyoruz. Yardımın kullanılacağı alanların Amerikalı idareci tarafından tek tek belirlendiği ve yatırımların kontrol edildiği de anlaşılmaktadır. Bu konuya ilişkin olarak Marshall Planının Türkiye'deki idarecisi Russel Dorr, Anadolu Ajansından alınan bir demecinde özetle; Türkiye'nin zirai endüstrisini, ulaşımını ve iktisadi kalkınmasını tamamlamak üzere planlanan tedbirlere ilaveler yapılacağını; kömür, elektrik, demir ve krom üretiminin arttırılması, yeni petrol sahalarının aranarak memleketin petrol ihtiyaçlarının karşılanması, şose ve demir yolu sisteminin ve limanlarının ıslah edilmesinin öngörüldüğünü beyan etmiştir.¹⁰⁶

Türkiye'de Marshall yardımlarından bahsederken, Türkiye tarımına verilen desteği özellikle ele almak gerekir. Bunun en önemli iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi, Avrupa'daki açlık tehlikesinin giderilmesi ve Avrupa iktisadiyatının düzeltilebilmesi için gerekli işgücünün gıda ihtiyacıdır. İkincisi ise, Sovyet tehdidine karşı büyük bir ordu beslemek zorunda kalan ve bunda zorlanan Türkiye'nin sıkıntılarının giderilmek istenmesidir. Marshall Planı Türkiye Özel Misyonu Başkanı Russel Dorr, 1951 Aralık ayında yaptığı bir konuşmada, Türkiye'ye Plan çerçevesinde yapılan yardımların amaçlarından bahsederken şöyle demektedir: *“Türkiye'nin iktisadi program neticesinde çoğalan buğday mahsulü, hür dünyanın ordularını ve savunma*

¹⁰⁶ Türkiye'nin İktisadi Kalkınması. Russel Dorr Bir Yıllık Çalışmaları Anlatıyor, *Kütahya İl Gazetesi*, 13 Nisan 1949, s.1

*fabrikaları işçilerini beslemeye yardım edecektir. Türkiye’de istihsalin artması, dostlarına hayati ihtiyaçları olan gıda maddeleri, kömür ve malzeme ihracatıyla elde edilebilir.”*¹⁰⁷ Bu bağlamda Türk tarımının makineleşmesi ve üretiminin arttırılması için çalışmalar yapılmıştır.

Türk Çiftçi ve köylüsünün tarım aleti ihtiyacının giderilmesi Marshall Planı yardımları ile mümkün olmuştur.¹⁰⁸ Marshall Planı gereğince Paris’te toplanan Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı’nda, Türkiye’nin 1948-49 yılı zirai çalışma programı görüşülmüş ve Türkiye’nin zirai ekipmanı için 16 milyon dolarlık yardım talebi kabul edilmiş, Amerikan yardımından Fransa’dan sonra ikinci en büyük payı alan Türkiye’de ziraatle meşgul her vatandaş ucuz fiyat ve 4 sene vade ile Bakanlığın vereceği aletlerden faydalandırılmıştır.¹⁰⁹ Marshall Planı gereğince Türkiye’ye yapılacak zirai kredi yardımına dahil traktör ve biçer döğer makinelerinin halka nasıl dağıtılacağı, aranan şartlar ve bu aletlerin nasıl kullanılacağını öğretmek için açılacak kurslar hakkında basın aracılığıyla halka malumat verilmiştir.¹¹⁰ Kütahya basınının bu konudaki yayınları bize, Amerikan yardımının tarım aleti olarak yapılması politikasının, zirai üretimin en kısa sürede arttırılmak istendiğini ve aynı zamanda Türkiye’nin tarım makinaları için bir Pazar olarak kullanıldığını göstermektedir.

Marshall Planı yardımları dahilinde Türkiye’de madencilik alanında da ABD’den destek almıştır. Bu plan dahilinde görev yapan idareci ve uzmanlar, Türkiye’deki madenlerin keşfedilmesi, geliştirilmesi ve üretiminin arttırılması yolunda önemli çalışmalar yapmışlardır. Türkiye’de gayet zengin ve stratejik bakımdan da gayet kıymetli maden rezervlerinin bulunması ve bunların günden güne artan bir faaliyetle işletilmesi Türk ekonomisi için yararlı olmuştur. Marshall Yardım Programının faaliyete geçmesi ile Karabük fabrikasını gezen Amerikalı bir uzman buradan(Divrik) Avrupa fabrikaları tarafından çıkarılan çelik kadar ucuz çelik çıkarılabileceğini ileri sürmüştür. Bunun üzerine uzmanlar Karabük’te teşkilat işlerini mükemmelleştirmişler ve ayrıca

¹⁰⁷ Recep Cengiz, a.g.t. s.95, 96

¹⁰⁸ Marshall Planının da Yardımı ile Çiftçi ve Köylünün Tarım Aleti İhtiyacı Gideriliyor, *Kütahya İl Gazetesi*, 8 Aralık 1948, s.1

¹⁰⁹ Ziraatimizin Makineleşmesine Doğru 16 Milyon Dolarlık Amerikan Yardımı, *Kütahya İl Gazetesi*, 26 Şubat 1949, s.1

¹¹⁰ Amerikan Yardım Malzemesinden Çiftçimize Dağıtılacak Traktör ve Biçer-Döğer Makineleri, *Kütahya İl Gazetesi*, 18 Mart 1949, s.1

Marshall Yardım Planı fonundan ayrılan bir milyon dolarla Divrik madenlerini geliştirmişlerdir.¹¹¹ Bununla birlikte Marshall Planı; Tunçbilek, Değirmisaz ve Soma kömür madenlerinin makineleştirilmesi ve geliştirilmesini temin için direkt yardım ve tiraj hakkından(nakit hakkı) olarak 4.300.000 dolar tahsis etmiştir.¹¹² Ayrıca Amerikan basınında çıkan; Türkiye'nin, maden kaynaklarının geliştirildiği, bu gelişmenin büyük bir kısmının Amerikan Mali Yardımı ve modern madencilik metodlarının kabulü ile mümkün olduğu, Türk maden üretiminin en önemli ve lüzumusu kromdan askeri ve sivil maksatlar için yararlanıldığı, Türkiye'nin artan krom üretiminin Marshall Planı yardımından ayrılan yalnız 200.000 dolarla teşvik edildiği, elde edilen neticenin memnuniyet verici olduğu ve böylece "Asgari Para Azami İş" prensibinin doğruluğunun ispat edildiği şeklindeki haberdan, başta krom olmak üzere Türk madenciliğinin Marshall yardımlarından yararlanılarak geliştirildiği anlaşılmaktadır.¹¹³

Marshall Yardım Planı'nın Türkiye'deki en önemli yatırım kalemlerinden biri olan ulaşım sektöründeki yatırımlar da Kütahya basınında önemli bir yer işgal etmektedir. Çünkü bu alanda yapılan yatırımlar, Amerika'nın en temel amaçlarından biri olan "Çevreleme Siyaseti" nin uygulanması için gerekli askeri yatırımların alt yapısını oluşturmaktadır ve bu amaca göre planlanmıştır. Türkiye'de Modern Şose ve Yol İnşaatı ve Bakımı Programı 1947 yılı Aralık ayında başlamıştır ve Nisan 1949'dan Kasım 1952'ye kadar da Marshall Yardım Planı ile finanse edilmiştir. Evvelce birçoğu sadece yaz aylarında kullanılabilen ham yollardan Kasım 1952 itibariyle 5600 kilometre uzunluğunda bir yol şebekesi ulaşım elverişli hale getirilmiştir. Türk Yol Programı, Türkiye'nin iktisadi gelişmesinin başlıca etkeni olarak ele alınmış ve önemli bir savunma zarureti olarak genişletilmiştir. Marshall Planı tarafından finanse edilen ve Avrupa'nın en büyük projelerinden biri diye nitelendirilen Türk Kara Yolları Projesinin gerçekleştirilmesi için 16.060.000 dolar ödenmiştir. Yeniden finansman için ayrılan 2.655.000 doların büyük bir kısmı yol inşasında ve bakımında lüzumlu olan ilave malzeme ve teçhizatın satın alınmasında kullanılmıştır ve toplam masraf tutarı 58

¹¹¹ Türkiye'de madenler ve Marshall Yardım Planı, *Kütahya İl Gazetesi*, 19 Mayıs 1950, s.3

¹¹² Türkiye'nin Batı Kömür Madenleri Pek Az Bitümlü (karbonlu, kalorili) 2 Milyon Ton Kömür İstihsal Edecektir, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 31 Aralık 1952, s.2

¹¹³ Türklerin Krom İstihsalinde Temin Ettikleri Fazlalık, Amerikan Envestismanını(Yatırımını) Karşılacaktır, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 30 Kasım 1952, s.2

milyon doları bulmuştur.¹¹⁴ Marshall Planı uzmanlarının belirttiklerine göre, hangi memlekette olursa olsun yolların gelişimi halkın hayat seviyesini yükselten başlıca unsurlardan birini teşkil etmektedir. Seyrüseferde artan bir kolaylık elde edilmesi, refahta da bollukta da memleket hayatını yakından ilgilendirdiği gibi stratejik imkanları da kuvvetlendirmektedir. Fakat 23.000 kilometrelik yol ve 90 kilometrelik köprü hedefine eski metotlarla ulaşmak kolay bir şey olmayacaktı. Bu bakımdan Marshall Planı vasıtasıyla getirilmekte olan yol malzemesi ve Amerikan Yollar İdaresi uzmanları ile yapılan işbirliği bu sahada müspet neticelere varılmasını sağlayan unsurlar olmuştur.¹¹⁵ Ayrıca bazı kaynakların aksine, Marshall yardımlarından demiryollarında da yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Kütahya İl Gazetesi'nde yayınlanan bir habere göre, Devlet Demiryollarının Halkapınar'daki Cer Atölyesinde uzman mühendis yetiştirmek için açılmış olan kurslara tam bir randımanla devam edildiği, Marshall Planı Teknik Yardım faslından istifade edilerek Türkiye'ye getirilen kıdemli iki Amerikalı mühendisin 21 Şubat 1950 tarihinden beri bu kursları başarı ile idare ettiği, Marshall Planının müşaviri olan S.Taliaferro ile Anderson-Nicholls ve Şürekası firmasının uzmanlarından Eugene Seybold'un müştereken hazırladıkları bir raporun tetkiki ve onanması üzerine bu kursların faaliyete geçtiği; Türkiye'de, demiryolları faaliyet sahasında mühim roller oynamaya namzet olan Türk mühendislerinin burada ihtisas sahibi olmakta ve gerektiğinde tek başlarına da Cer atölyeleri idare edebilecek şekilde yetiştirilmiştir.¹¹⁶ ”

Türk sanayisinin de Marshall yardımlarından yararlandığını Kütahya basınında yer alan haberlerden anlamak mümkündür. Marshall Yardımları ile Türk özel sektörü ve sanayisi de desteklenmiştir. Marshall Yardımı Türkiye Misyonu tarafından özel sektörün gelişmesi için Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası'na Karşılık Fonlarından 54.500.000 Türk Lirası tahsis edilmiştir. Bu paraya Sanayi Kalkınma Bankası'nın kurulmasından evvel Türkiye'de özel sektöre Marshall Planı Teşkilatı tarafından yapılmış yardım olan 18.270.000 Türk lirası da dahildir. Bu bankanın kuruluşundan evvel Marshall Planından özel sektörde yardım, evvela Türk çimento sanayiine yapılmış

¹¹⁴ Memleketimizde Yapılan Yollar. Birleşik Devletler Raporu, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 17 Kasım 1952, s.2

¹¹⁵ Yol ve Köprülerimiz, *Kütahya İl Gazetesi*, 17 Mart 1951, s.2

¹¹⁶ Demiryollarımızın inkişafı için Açılan kurslardan iyi netice alınıyor, *Kütahya İl Gazetesi*, 10 Şubat 1951, s.1

ve 13.447.000 Türk Lirası çeşitli firmalara tahsis edilmiştir. 18.270.000 liralık tahsisattan geri kalan da, Yavşam ve Çamaltı tuz merkezlerine giden yolların inşaatı, eczacılık projeleri, pamuk çırçık, pamuk dokuma ve temizleme fabrikaları, soğutma tesisleri için özel sektöre tahsis edilmiştir. Bütün bu projeler Marshall Planı kanalı ile uygulamaya konulmuştur.¹¹⁷ Bu bağlamda, İktisadi İşbirliği Teşkilatı Türkiye Özel Misyonu Basın Servisi'nden alınan bir habere göre ise, Marshall Planı Özel Misyonu Başkanı Orta Elçi Russel Dorr'un, Türk sanayisine verilen desteğin açıkça ortaya konduğu bir beyanatında şöyle dediği aktarılmaktadır:

“...Türkiye'nin zirai istihsalini artırmak, endüstrileşmesini hızlandırmak, dünyanın diğer memleketleri ile olan mübadelesini kolaylaştırmak müşterek emelimizdir. Serbest bırakılan bu meblağ, sanayi ve tarımı modernleştirecek projelerin tahakkuku ve bu sahalarda çalışacak elemanların yetiştirilmesi için sarf edilecektir. Modern tarım ve sanayi metotlarını tatbik eden Türk işçisinin sayısı ne kadar çoğalırsa; zirai istihsalinin, hammadde, kömür ve fabrikalarda işlenen mal miktarının da o nispette artacağı tabiidir...”¹¹⁸

Marshall Yardım Planı çerçevesinde gerçekleştirilecek yatırımların doğuracağı enerji ihtiyacını karşılamak üzere planlanan enerji yatırımlarına da özel önem ve destek verilmiştir. Kütahya basınına göre; Marshall Planı vasıtasıyla Türkiye'ye gelecek olan iki uzman, Elektrik İdaresi Enstitüsü Genel Müdürlüğü nezdinde danışman olarak, elektrik idaresinin düzenlenmesinde ve idaresinde çalışmışlardır. Türkiye'de elektrik enerjisi üretimi işinin teşkilata bağlanması, bu hususta geniş planların yapılması ve uygulanması alanlarında görev yapmışlardır. Bu uzmanlara göre, Türkiye elektrik enerjisi üretimi alanında gelişme kaydettiği takdirde iktisadi gelişimi de sağlamış olacaktır. Sarıyar, Çatalağzı santral ve barajlarını yeni santral ve barajların takip etmesi asıl hedefi teşkil etmektedir. Yüz milyonlarca tonluk Seyitömer linyit yatağından faydalanılarak Beşdeğirmen'de kurulması evvelce kararlaştırılmış ve projeleri yapılmış

¹¹⁷ Memleketimizde özel teşebbüse yapılan yardım ve bu yardımın iktisadi hayatımızda oynayacağı mühim rol, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 26 Mart 1952, s.3

¹¹⁸ Türkiye'ye Marshall Planından 164 milyon lira ayrıldı. Bu para ile Sanayi ve Tarım Projeleri Tahakkuk Ettirilecek, *Kütahya İl Gazetesi*, 28 Nisan 1951 s.3

olan büyük elektrik santralının da göz önünde tutulması hem Kütahya'nın hem geniş bir bölgenin kalkınması bakımından önemi belirtilmiştir.¹¹⁹

Kütahya basınında Marshall yardımlarıyla birlikte verilen eğitim ve uzman desteği de önemli bir yer tutmaktadır. Marshall Planı çerçevesinde, bir taraftan ABD'den Türkiye'ye uzmanlar getirilirken diğer taraftan da Türkiye'den ABD'ye kurslar takip etmek üzere yeni uzman adayları gönderilmiştir. ABD'den gelen uzmanlar; kurşun madenleri, yün sanayii, şehir planlama işleri, turizmi geliştirme programı, posta-telgraf-telefon idaresi ve petrol sanayii alanlarında çalışmışlardır. Türkiye'den ABD'ye gidenler de; toprağın zenginleştirilmesi, boş sahaların ormanlarla kaplanması, ormanları geliştirme programları, hayvan gıdaları işleri ve elektrik enerjisi üretimi konusundaki çalışmalar, sanayi mühendisliği ve buharlı lokomotif bakımı alanlarında uzman olarak yetiştirilmişlerdir.¹²⁰ Ayrıca Marshall Planı İdaresi tarafından hazırlanan milletlerarası hazırlık toplantılarına katılmak üzere dört Türk sanayicisi ABD'ye gönderilmiştir. Avrupa'dan giden 300 sanayici ile beraber Amerika'daki sanayi merkezlerini inceleyen bu sanayiciler grubu, Avrupa'nın üretim bölgelerinin büyük bir kısmını temsil etmekteydiler. Aynı zamanda bu sanayi temsilcileri 30 Kasım 1951'de Wasington'da ABD idarecileri ile de görüşmelerde bulunmuş ve 3-5 Aralık 1951 tarihlerinde de Newyork'da yapılan ilk Milletlerarası Üreticiler Konferansı'na katılmışlardır.¹²¹ Yani Marshall Planı yardımları sadece para ve malzeme yardımından ibaret olmamış, aynı zamanda Türkiye'ye ve Türk sanayicisine teknik eğitim ve uzman desteği sağlanmıştır.

Elbette ki, Marshall Planı Yardımlarının en önemli nihai amaçlarından biri de, Batının güneydoğu kalesi olan Türkiye'nin askeri açıdan güçlendirilmesi idi. Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreteri Fatin Rüştü Zorlu ile İktisadi İşbirliği Özel Misyonu Başkanı Russel Dorr arasında imzalanan Türkiye'nin askeri gücünü arttırmaya matuf anlaşmalar gereğince Marshall Planı karşılık paralarından toplam 163.524.000 Türk lirası yardım yapılmıştır. Bu paralar askeri imalat, inşaat,

¹¹⁹ Yeniden Büyük Elektrik Santralleri kurulacak, *Kütahya İl Gazetesi*, 06 Ocak 1951, s.1

¹²⁰ Marshall Planı Teknik Yardımı hızlandırılıyor. Yakında gelecek uzmanlar, *Kütahya İl Gazetesi*, 18 Kasım 1950, s.1

¹²¹ Dört sanayicimiz Amerika'ya gidiyor, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 20 Kasım 1951, s.1,2

malzeme ve teçhizat için kullanılmıştır. Aynı zamanda, askeri teçhizatın modernleştirilmesi dolayısıyla artan ihtiyaca binaen Astsubayların eğitim programlarının takviye edilmesinde, ordunun mevcudunun ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullandığı malzeme üretiminin arttırılmasında, Milli Savunma Bakanlığı'nın Türkiye'deki mühimmat fabrikalarına büyük siparişler verilerek bu fabrikaların üretimlerinin arttırılmasında, bu siparişlerle sivil fabrikalarda ve diğer fabrikalardaki işçi adedinin arttırılmasında kullanılmıştır. Ayrıca bu konuda İktisadi İşbirliği Özel Misyonu Başkanı Russel Dorr şu beyanatta bulunmuştur:

“Bu anlaşmalar Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye'nin üzerinde işbirliği yaptıkları askeri ve iktisadi programlar arasındaki sıkı programın tamamlanması ile belirlemektedir. Serbest bırakılan bu paraların karşılığını oluşturan yardım dolarları kullanılmış ve kullanılmaktadır. Bu yardım iktisadi sahada Türkiye'nin ziraatını, madenlerini, fabrikalarını, limanlarını, kara ve deniz yollarını teçhiz ve imal yolunda ihtihsal edilmektedir(harcanmaktadır). Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri ile diğer katılan Avrupa hür milletlerinin iktisadi ve askeri yardım programlarının müşterek gayesi daha üstün bir hayat seviyesi sağlamak ve bunu temin etmektir.”¹²²

Marshall Planı uygulamaya konulduktan sonra Teknik Yardım Faslı Türkiye'nin bütün gelişim projelerinde rol oynamıştır. Temmuz 1952'ye kadar teknik yardım faslından olarak 285 Türk eksper ABD'ye gönderilmiştir. Bunlar tarım, sanayii, maden, inşaat ve daha birçok sahalarda ihtisas edinmişlerdir. Diğer taraftan gene Marshall Planı Teknik Yardım Faslından Türkiye'ye 114 Amerikalı uzman getirilmiştir. Bu uzmanlar muhtelif bakanlıkların uygulamaya koydukları gelişme programlarında rol oynamışlardır.¹²³ Marshall Planı yardımlarının, Türkiye'nin gelişiminde ve Batı Demokrasileriyle her alanda faal işbirliğine geçişinde oynadığı mühim rol, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı'nca Ağustos 1952'de yayınlanan “Hürriyetin

¹²² Türkiye'nin askeri gücünü artırmaya matuf anlaşmalar. Marshall Planı karşılık paralarından Cem'an 163.524.000 Türk Lirası serbest bırakıldı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 30 Aralık 1951, s.1

¹²³ Marshall Planı Yardımının Türkiye'nin Gelişme Programının tatbik edilmesinde oynadığı mühim rol, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 19 Temmuz 1952, s.3

Hududu: Türkiye” adlı eserde bizim yorumumuza gerek bırakmayacak şekilde şöyle ifade edilmektedir:

“Amerikalılar, ister Marshall Planından ister Karşılıklı Yardım Teşkilatından verilmiş olsun, her doların Türkiye’de mahalline sarf edildiğini ve memnuniyet verici neticeler alındığını müşahade ediyorlar. Türkiye sadece Batı hürriyetinin Doğudaki en muhkem(sağlam) kalesi olmakla kalmıyor, fakat aynı zamanda azim ve irade sayesinde, tam manasıyla tekamül edememiş (olgunlaşmamış) bir memlekette biraz teknik ve mali yardımla nasıl hayat seviyesinin yükselebileceğine ve güvenliğin artabileceğine güzel bir misal teşkil ediyor.”¹²⁴

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi Marshall Planı yardımları, Nato’ya giriş sürecinde, Türkiye’nin iktisadi ve askeri bakımdan Batı blokundaki yerini almasında ve bu bloka uyum sağlamasında önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye bu yardımlar sayesinde ekonomisinin sermaye ihtiyacını karşılamış, ekonomi çarkını işler hale getirmiş ve her alanda Batıyla bütünleşebilmiştir.

1.7. SCHUMAN PLANI

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupalı devlet adamlarının Avrupa’da kalıcı bir barış oluşturma çabaları hız kazandı. Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman¹²⁵ 9 Mayıs 1950 tarihinde, Avrupa devletlerini, kömür ve çelik üretiminde alınan kararları bağımsız ve uluslararası bir kuruma devretmeye davet etti. Schuman Planı olarak anılan bu plana göre, Avrupa’da bir barışın kurulabilmesi için Fransa ve Almanya arasında yüzyıllardır süregelen çekişmenin son bulması gerekiyordu. Bunun yolu ise, söz konusu

¹²⁴ Türkiye’nin Diğer Milletlere Örnek Başarısı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 2 Ekim 1952, s.3

¹²⁵ **Robert Schuman (1886 –1963)** : Lüksemburg doğumlu Fransız siyasetçi. 1944’te Hristiyan Demokrat bir Parti olan Cumhuriyetçi Halkçı Hareket Partisi (MRP)’ne katıldı. Maliye Bakanlığı, Dışişleri, Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Başbakanlık görevlerinde bulundu. 1950’de Schuman Planı olarak adlandırılan ve başta Fransa-Almanya arasındaki çelik ve kömür sanayilerinin denetimi için ortak bir kurumun oluşturulması, bunun öteki Avrupa ülkelerine de açık olmasını sağlayan bir öneriyi hükümete sundu. Nisan 1951’de Fransa, İtalya, Federal Almanya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda’yı kapsayan Avrupa Çelik ve Kömür Birliği(AÇKB)’nin kurulmasını sağladı. 1958’de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) da temelini bu kaynaktan aldı. 1958’de AET’nin danışma organı Avrupa Parlamenterler Meclisi’ne başkan seçildi. (Mustafa Eren (Gen.Yay.Yön.), a.g.e. s.7814)

kurumun gözetiminde, ortak kömür ve çelik üretimini sağlamak ve bu örgütlenmeyi tüm Avrupa devletlerinin katılımına açık tutmaktı.¹²⁶

Schuman Deklarasyonu'nun bir sonucu olarak, 1951 yılında, Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan 6 üye ülke ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kuruldu. Söz konusu Topluluğun Yüksek Otoritesi'nin ilk başkanı ise, Schuman Deklarasyonu'na ilham veren fikrin sahibi Jean Monnet¹²⁷ oldu. Böylece savaşın hammaddeleri olan kömür ve çelik barışın araçları oldu ve Dünya tarihinde ilk defa devletler kendi iradeleri ile egemenliklerinin bir kısmını uluslararası bir kuruma devretmiştir.¹²⁸

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, daha sonra Avrupa Birliği'nin temellerini oluşturmuştur. Bu topluluğu oluşturan altı üye devlet 1957 yılında işgücü, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dayanan ekonomik topluluk kurmaya karar vermiştir. Böylece kömür ve çeliğin yanısıra diğer sektörlerde de ekonomik birliği kurmak amacıyla, 1957'de Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kuruldu. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun amacı, malların, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir ortak pazarın kurulması ve en nihayetinde siyasi bütünlüğe gidilmesiydi.¹²⁹ Schuman Planı temel alınarak kurulan Avrupa Kömür ve

¹²⁶ Schuman Planı, Avrupa Birliği'nin Tarihçesi, Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı İnternet Sayfası, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105> (05.01.2016)

¹²⁷ **Jean Monnet** : 1888 – 1979 yılları arasında yaşamış Fransız iktisatçı ve maliyecidir. Fransız iş dünyasının gözde isimlerindendir. 1. Dünya savaşından itibaren Avrupa'da birliğin sağlanması için çaba gösterdi. Savaş yıllarında Fransa ve İngiltere arasında birliğin sağlanması konusundaki çabaları dikkate alınarak 1919 yılında Milletler Cemiyeti Genel Sekreter Yardımcılığı'na atandı. Benzer çalışmaları ile dünyada birlik ve barışı sağlamaya çalıştı. 2. Dünya Savaşı'nın ardından Monnet, Fransız Hükümetine bir "Küresel Modernleşme ve Ekonomik Kalkınma Planı" sundu ve 1947'de Fransa'nın Marshall Planı'na katılımına yol açan Monnet Planı'nı kaleme aldı. 1949'da Monnet, önemli bir kömür ve çelik bölgesi olan Ruhr, 'un kontrolü için Almanya ve Fransa arasındaki ihtilafın, 1. Dünya Savaşı sonunda olduğu gibi, tehlikeli boyutlara tırmanmakta olduğunu gördü. Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından gelen bir önerinin ardından Monnet, Schuman Plan taslağını hazırladı. Robert Schuman önergeyi kabul etti ve dönemin Federal Almanya Başbakanı Adenauer ile fikir birliği içinde, 9 Mayıs 1950'de önergeyi kamuoyuna sundu. 1951'de Paris Antlaşması ile altı ülke bugünkü Avrupa Birliği'nin temeli olan Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ni (ECSC) kurdu. ECSC'nin ilk başkanı olan Monnet (1952-1955), Avrupa Birliği'nin fikir babası sayılır. (Jean Monnet Burs Programı, Jean Monnet Kimdir, Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, AB Projeleri İnternet Sayfası, <http://www.jeanmonnet.org.tr/Hakkımızda/Jean-Monnet-Kimdir>, (05.01.2016)

¹²⁸ Schuman Planı, Avrupa Birliği'nin Tarihçesi, Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı İnternet Sayfası, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, (05.01.2016)

¹²⁹ Schuman Planı, Avrupa Birliği'nin Tarihçesi, Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı İnternet Sayfası, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, (05.01.2016)

Çelik topluluğunu kuran altı ülke daha sonra “Altılar” diye anılmış ve bu birlik genişleyerek şimdiki Avrupa Birliği’ni oluşturmuştur.

Schuman Planı’na ilişkin gelişmelerin Türkiye tarafından da takip edildiği Kütahya basınında çıkan önemli haber ve yorumlardan anlaşılmaktadır. Örneğin, İtalya Başbakanı De Gasperi’nin bir beyanatında, Avrupa ve Federal Almanya’nın Schuman Planı’ndan daha ileriye gideceğini, Avrupa Birliği’nin gerçekleşmesi ile Fransa ve Almanya’nın anlaşacağını bildirmiştir.¹³⁰ Ayrıca Mart 1952’de Paris’te yapılan Avrupa Konseyi Bakanlar toplantısında, Avrupa Konseyi, Schuman Planı ve Avrupa Savunma Birliği münasebetleri konusunda, Bakanlar Avrupa Konseyi statüsü hakkındaki tasarıyı incelemişlerdir. İngiliz hükümetinin de bu konuda teklifleri olmuş ve Federal Almanya Başbakanı Adenauer, Fransa ve İngiltere Dışişleri Bakanları aralarında görüşmeler yapmışlardır. Ayrıca “Alman Barış Antlaşması ve Almanya’nın birleştirilmesi konusunda Rusya tarafından verilen nota konusu üzerinde İngiliz ve Fransız temsilciler müzakerelerde bulunacaklardır.”¹³¹ şeklinde haberler yayınlanmıştır.

Schuman Planında öngörülen Avrupa’nın iktisadi ve siyasi birliği projesinin finansman ihtiyacının önemli bir bölümü Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası¹³² tarafından karşılanmıştır. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası Direktörü Eugen Black’ın, 6 Eylül 1952’de Meksika’da yaptığı, Schuman Planının önemini belirten bir konuşmasında şöyle dediği aktarılmıştır:

“Bu Plan bankaya ihtiyacı olan ve bankanın da memnuniyetle yardım etmeğe çalışacağı projelerden biridir. Batı Avrupa’nın iktisadi birliğe doğru daimi bir faaliyet göstermesi banka için yeni fırsatlar yaratmaktadır. Schuman Planı kömür ve çelik sanayilerinin birleştirilmesi emelindedir. Bu planın sermaye ihtiyacı elbette ki büyük olacaktır. Lüzumlu malzemenin

¹³⁰ De Gasperi’nin beyanati, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 14 Mart 1952, s.1

¹³¹ Avrupa Savunma Konseyi Toplantılarına başladı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 20 Mart 1952, s.1

¹³² **Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası)** : İkinci Dünya Savaşı’nın yarattığı ekonomik sorunları çözmek amacıyla Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası 27 Aralık 1945 tarihinde kuruldu. Temmuz ayında Birleşmiş Milletler’in düzenlediği Bretton Woods Konferansı’nda alınan kararlar kuruluşu yönünde ilk adım atılmış olan Dünya Bankası’nın, ABD’nin hazırladığı Marshall Planı çerçevesinde etkinliği arttı ve günümüze kadar emperyalizmin geri kalmış ülkeleri sömürmesinin ön önemli aracı oldu. (A.Timur Bilgiç, a.g.e., s.83)

*mühim bir kısmı Avrupa parası ile temin edilebilecektir. Geçen mali senede bankanın vermiş olduğu ödünç para bir rekor kırmıştır. Bu miktar 300.000.000 dolara yaklaşmıştır. Bu meblağın 120.000.000 dolardan fazlası da Avrupa memleketlerine verilmiştir.”*¹³³ Bu sözlerle Banka direktörü tarafından Schuman Planı’nın mali durumu ortaya konulmaktadır.

Altılar’ın ABD’nin sağladığı Marshall Planı yardımları ile Schuman Planı çerçevesinde iktisadi ve siyasi bir birliğe doğru attığı adımların yanında, bu birliğin özellikle de Komünizm tehlikesine karşı savunulması için, bir Avrupa Ordusu oluşturması fikri de tartışılmıştır. İngiliz İçişleri Bakanı Sir Maxwell Fyfe, Strazburg’da Avrupa Konseyi’ne hitaben verdiği söylevde:

“İngiltere’nin bir federasyona doğrudan doğruya iştirak edemeyeceğini, zira İngiltere’nin milletler camiası ve Kuzey Amerika devletlerine karşı vecibelerinin buna mani olduğunu, İngiltere’nin Avrupa Birliğinin tesisini candan dilediğini ve bu yoldaki konsey çalışmalarına var kuvvetiyle katılacağını, İngilizler’un bu teşkilata mensup milletlerarası teşkilatlarla sıkı işbirliği yapacağını, Avrupa Birliği Ordusuna gelince, böyle bir ordu kurulduğu zaman İngiltere’nin bu ordu ile ne gibi münasebetler kurabileceğini nazarı dikkate alacağını, fakat gelecekteki ilişkilerin tam ve kayıtsız bir katılıma dayanacağını vadedemem.” demiştir.¹³⁴

Bu durum, Schuman Planı’na rağmen henüz Batı Avrupa’nın bir güvenlik işbirliğine hazır olmadığını, ekonomik kalkınmada olduğu gibi bu konuda da ABD’nin yardımına ve öncülüğüne ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Ancak Schuman Planı ile başlayan bu birlik süreci, Avrupa’nın ortak savunması için halen bir Avrupa Ordusuna dönüşemese de, ABD’nin öncülüğündeki bir askeri birlik olan NATO çatısı altında Avrupa ülkelerinin biraraya gelmelerine zemin hazırlamıştır.

¹³³ Beynelmilel Banka. Schuman Planına Yardımı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 09 Eylül 1952, s.1

¹³⁴ İngiltere’nin Avrupa Ordusu Hakkındaki Düşünceleri, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 30 Kasım 1951, s.1

İKİNCİ BÖLÜM

KUZEY ATLANTİK PAKTI'NA GİDEN SÜREÇ

2.1. NATO’NUN KURULUŞ ARİFESİNDEKİ GELİŞMELER

Truman Doktrini ve Marshall Planı Sovyetler Birliği’nin Ortadoğu ve Avrupa’da girişmiş olduğu yayılma faaliyetlerine karşı ABD’nin almış olduğu ilk tedbirlerdir. Fakat 1948 Berlin Buhranı¹³⁵ Sovyetler Birliği ile bir işbirliği imkanı kalmadığını ABD ve müttefiklerine göstermiştir. Çünkü Sovyetler Birliği barıştan çok Komünist yayılmacılığı tercih etmiş ve bunun için çaba göstermiştir. Bu durum ABD’yi Sovyetler Birliği’ne karşı “*Durdurma(Containment) Politikası*” izlemeye yöneltmiştir. ABD bundan sonra Sovyet yayılmacılığını durdurmak için tedbirler almaya ve aramaya başlamıştır ki bu tedbirlerin en etkilisi de Kuzey Atlantik İttifakı (NATO) olmuştur.¹³⁶

İkinci Dünya Savaşından sonra Sovyetler Birliği ile Batılı devletler arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için toplanan konferanslardan bir sonuç alınamadı. Özellikle de 1947 yılında dışişleri bakanları düzeyinde yapılan Moskova Konferansı’nda, Almanya meselesi yüzünden Batılılar ile Sovyetler Birliği arasında çıkan büyük anlaşmazlıklar işbirliği şansının kalmadığını ortaya koymuştur.¹³⁷

Savaştan sonra Amerika, İngiltere ve Kanada Avrupa’dan askerlerini çekti. Sovyetler Birliği ise Avrupa’daki askeri kuvvetini muhafaza etti. Avrupa devletlerinin savaş sonrası çökmüş hali de Sovyetler Birliğini askeri bakımdan avantajlı hale getirmiştir. Böylece Sovyetler Birliği Avrupa’nın en güçlü devleti konumuna yükselmiştir. Sovyetler Birliği bu müsait ortamdan yararlanarak yayılma politikası takip etmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında işgal ettiği ülkelerden de çıkmamıştır. Üstelik 1947 yılının başından 1948 yılı Mart ayına kadar Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Romanya ve Doğu Almanya’yı da bir uydu ülke

¹³⁵ **Berlin Buhranı** : Sovyetler Birliği’nin, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra doğu ve batı olmak üzere ikiye bölünen Berlin’den, 1948’de Batılıları çıkarmak için giriştikleri teşebbüs neticesinde ortaya çıkan buhrandır. Bu buhran Batılı devletlere ve Amerika’ya Almanya’nın bütünlüğünün korunamayacağını gösterdi. Neticesinde Mayıs 1949’da Batı Almanya’da Federal Almanya Cumhuriyeti kuruldu. Buna karşılık Sovyetler Birliği de Doğu Almanya’da Demokratik Alman Cumhuriyeti’ni kurdu. Bu buhran, savaş sırasında Batılılarla Sovyetler Birliği arasındaki işbirliği ve ortaklığın tamamen bittiğini ve dünyanın Doğu ve Batı Bloku olarak ikiye bölündüğünü kesinlikle gösteren bir hadise olmuştur. (Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.446, 447)

¹³⁶ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s. 447, 448

¹³⁷ Fahir Armaoğlu, (1949), Sovyet-Amerikan Münasebetlerinin Üç Yılı (1945-1948), Ankara Üniv. S.B.F.Dergisi, Cilt 4, Sayı:3-4, Ankara: s. 416-420

haline getirmiştir.¹³⁸ Sovyetler Birliği Birleşmiş Milletler'in protestolarına rağmen İran'ın kuzeyinden de çıkmamıştır. Bunun yanı sıra İran'ın kuzeyinde Tebriz merkezli Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin ve Mehabad merkezli bağımsız bir Kürt Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır.¹³⁹ Bir yandan Avrupa ve Ortadoğu'daki yayılmasını sürdürürken, diğer yandan da Asya'da Kuzey Kore'yi ve Mançurya'yı işgal etmiştir. 1949 yılında da Çin'de bir komünist rejimin kurulmasıyla Asya'da kuvvetler dengesi bariz bir şekilde komünist blokun lehine dönmüştür.¹⁴⁰

Sovyetler Birliği'nin bu yayılmacı politikası karşısında, A.B.D. daha önce bahsettiğimiz Truman Doktrini ve Marshall Planı'nı uygulamaya koyarak Batı Bloku'nu oluşturmaya başladı. Buna karşılık Sovyetler Birliği Ekim 1947'de Kominform'u kurdu. Böylece Batı Bloğu'nun karşısında Doğu Bloku'nu oluşturarak "Soğuk Savaş"ın başladığı teyit edilmiş oldu. 1943-1949 yıllarında Sovyetler Birliği ile uydu devletler arasında siyasi, iktisadi ve askeri nitelikte 23 antlaşma imzalanarak Doğu Bloku güçlendirilmiştir.¹⁴¹

Bu gelişmelerden, Birleşmiş Milletler'in uluslararası anlaşmazlıkları barışçı yollarla çözme görevini yapamadığını anlıyoruz. Bu nedenle Avrupa devletleri, Birleşmiş Milletler'in yerine getiremediği uluslararası dengeleri sağlamak, barış ve güvenliği temin etmek amacıyla çeşitli ittifak arayışlarına yönelmişlerdir.

2.1.1. İttifak Arayışları ve Türkiye

Türkiye savaş sonrası maruz kaldığı Sovyet tehdidi ve ekonomik güçlükler karşısında yardıma ihtiyaç duymuştur. Bu yardımın adresi Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türkiye için de A.B.D. olmuştur.¹⁴² 1947 yılında açıklanan Truman Doktrini çerçevesinde verilmeye başlanan A.B.D. yardımları ile Türkiye ve Amerika arasındaki

¹³⁸ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.31

¹³⁹ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.425

¹⁴⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e.,s.438-440, 453-456

¹⁴¹ Lord İsmay, (1956), Nato İlk Beş Sene (1949-1954), Suat Bilge (Çev.), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: s.5

¹⁴² Osman Yalçın, a.g.t., s.165, 166

sistematik ilişki tam olarak başlamış ve Türkiye'nin Marshall Yardım Planı'na dahil edilmesiyle bu ilişki düzeyi ilerlemiş, müttefiklik aşamasına gelmiştir.¹⁴³

Türkiye'nin stratejik konumundan kaynaklanan güvenliğini ve bağımsızlığını korumak, ekonomik durumunu geliştirmek ve askeri yardım elde etmek için A.B.D. ile ittifak kurduğu söylenebilir. Bu politikanın en önemli amaçlarından biri Türkiye'nin ulusal bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumaktır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti özellikle de ilk 25 yılında gerçek anlamda bağımsızlığını ve egemenliğini koruyabilmek kaygısıyla başka devletlerle ittifak ilişkilerine girmekten, başka devletlere ekonomik ayrıcalıklar tanımaktan kaçınmıştır. Bir diğer amaç da, Türkiye'nin kuruluşundan beri amacı olan, Batı medeniyetinin eşit ve saygıdeğer bir üyesi olarak tanınmasını sağlamaktır. Türkiye bu nedenle Batı ile yakın ilişkiler kurmaya ve Batı ile herhangi bir alanda çatışmaktan azami ölçüde kaçınmaya çaba sarfetmiştir. Türkiye içindeki modernleşme ve Batılılaşma çabalarının da bu politikayı etkilediği bir gerçektir. Özellikle 1945-1964 döneminde Türk dış politikası demek Batı ile ittifak oluşturmak demektir. Türkiye bütün Batı örgütlerinde tam üyelik elde etmek için büyük çaba içinde olmuş ve uluslararası arenada Batılıların temel girişimlerini desteklemeye özel önem vermiştir.¹⁴⁴

Bununla birlikte Türkiye'nin, coğrafi ve stratejik konumundan dolayı, genel süper güç rekabetinin dışında kalamayacağı, tarafsız bir politika izleyemeyeceği açıktır. Türkiye, Avrupa ile Sovyetler Birliği arasında ve Avrupa ile Ortadoğu arasında hem bir köprü hem de bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle Ortadoğu'da süper güçler ve bölgesel devletler arasında meydana gelen çatışmaların ortasında kalmaktadır. Bu durum Türkiye'nin, Batı İttifakı ve A.B.D. açısından taşıdığı stratejik önemini oluşturmaktadır. Türkiye'nin coğrafi konumunun yanında, Boğazları ve büyük bir orduya sahip olması da Türk-Amerikan ittifakının Amerika açısından gerekçesini oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin bu özelliği, Türk-Amerikan ittifakının güçlü

¹⁴³ Recep Cengiz, a.g.t., s.38

¹⁴⁴ Mehmet Gönlübol, (1987), Atatürk'ün Dış Politikası; Amaçlar ve İlkeler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: s.242-250

olmasını sağlayan ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türk dış politikasını etkileyen en önemli faktörlerden biri olmuştur.¹⁴⁵

Batı'nın gelişmiş devletlerinin teknolojik ve ekonomik gücünü yakalamak Türkiye için bir iç politika amacı olduğu kadar aynı zamanda en önemli dış politika amaçlarından biridir. Ekonomik nitelikli kaygılar da Türkiye'nin NATO'ya girmek ve Batılı güçlerle ittifak kurmak gibi önemli dış politika kararlarında büyük rol oynamıştır.¹⁴⁶

14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra iktidara gelen Demokrat Parti'nin 29 Mayıs 1950 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okunan Hükümet Programı'nda, Türkiye'nin Batı Bloku ile olan müttefiklik ilişkileri hakkında aynen şöyle denilmektedir:

“Ananevi İngiliz ve Fransız ittifakına ve Birleşik Amerika ile en sıkı dostluk ve işbirliğine dayanan, dostluklarına daima sadık kalan, uzak yakın ve büyük küçük bütün milletlerin istiklal ve toprak bütünlüklerine her zaman hürmetkar olan dış siyasetimizin sulhçu mahiyeti bütün dünyaca malumdur. Truman Doktrini ve Marshall Yardımı ile bu sulhçu siyasetimizi desteklediğinden dolayı kendisine milletçe samimi şükran hisleri beslediğimiz büyük dostumuz Birleşik Amerika ile ve büyük müttefikimiz İngiltere ve Fransa ile siyasi, iktisadi, kültürel münasebetlerimizi samimiyet ve anlayış havası içinde her gün daha kuvvetlendirmek en büyük emelimizdir. Bu arada, cihan sulhu için haiz olduğu ehemmiyet her gün daha iye anlaşılan şarki Akdeniz(Doğu Akdeniz) emniyetini maddi ve manevi bakımlardan korumak ve kuvvetlendirmek için, bir taraftan büyük dostumuz ve müttefiklerimizin dikkat ve alakalarını bu mesele üzerine çekmek, diğer taraftan da kendilerine sıkı dostluk rabitalariyle(bağlarıyla) bağlı bulunduğumuz Yakın Şark devletlerinde daha sıkı münasebetler

¹⁴⁵ Recep Cengiz, a.g.e., s.39

¹⁴⁶ Recep Cengiz, a.g.t., s.39,40

kurarak bu bölgelerde adalet ve anlayış esaslarına dayanan samimi bir dostluk ve tesanüt(dayanışma) havası yaratmak lüzumunu duymaktayız.”¹⁴⁷

Dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü France-Presse ajansı muhabirine bu konuda verdiği bir beyanatta, Avrupalı müttefiklerimizle dünya durumu ve özel olarak Doğu Akdeniz güvenliği hakkında görüş alış verişinde bulunduklarını bildirmiş, Avrupa Konseyinin istikbali hakkında iyimserliğini dile getirmiş ve şöyle demiştir: “*Avrupa Birliği dünya güvenliği ve medeniyetin, hürriyetin ve hakiki demokrasinin savunması için zaruridir.*”¹⁴⁸ Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Fuat Köprülü, Amerikan International News Service’te yayınlanan “*Dünya Sulhu ve Türkiye’nin Dış Siyaseti*” başlıklı makalede de, Türkiye’nin ittifak arayışlarının gerekçelerini açıklamıştır. Bu makalede Köprülü; İkinci Dünya harbinden sonra dünya siyasetini idare eden devlet adamlarının hataları yüzünden yıkılan faşist emperyalizmin yerini komünizm emperyalizminin aldığını, Demokrat ve sulhperver milletlerin bu korkunç emperyalizm ile uyuşabilmek hayaline kapılarak beş yıldır giriştikleri bütün teşebbüslerin daima iflas ettiğini ve komünist emperyalizminin hırs ve iştahını arttırmaktan başka bir şeye yaramadığını, ideolojik anlayışları itibariyle birbirleriyle samimi olarak uyuşmalarına asla imkan olmayan bu iki cephe arasında tarafsız ve bağımsız bir siyaset takip etmek isteyen ve hürriyet cephesine katılmaktan çekinen milletlerin bu affedilmez gafletlerinin cezasını mutlaka çekeceğini bildirmiştir. Bununla birlikte her taarruza karşı şiddetle müdafaa hususunda tam bir birlik gösteren Türk milletinin azimli hali ve coğrafi konumu Türkiye’yi yakın doğu barışının en önemli etkeni konumuna getirdiğini ve dış politikamızın da tamamıyla bu milli iradenin bir ifadesi olduğunu kaydetmiştir. Köprülü, Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa ile mevcut samimi ve anlayışlı münasebetlere dayanan bu dış siyasetin aynı zamanda Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi hedeflerine bağlı olduğunu da belirtmiştir.¹⁴⁹ Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü’nün bu sözleri bize, dünyadaki bloklaşmayı tarif ederek tarafların uzlaştırılmasının mümkün olmadığını açıkça anlatmaktadır. Ayrıca bazı devletlerin

¹⁴⁷ B. M. Meclisinde Okunan Hükümet Programının Tam Metnini Veriyoruz, *Kütahya İl Gazetesi*, 3 Haziran 1950, s.1,4 (TBMM Tutanakları, 9. Dönem, Cilt 1, Üçüncü Birleşim (29.05.1950), TBMM Yay. Ankara: s.24-32)

¹⁴⁸ Köprülü’nün Atlantik Paketi’na Dair Demeci, *Kütahya İl Gazetesi*, 12 Ağustos 1950, s.1,2

¹⁴⁹ Dünya Sulhu ve Türkiye’nin Dış Siyaseti, *Kütahya İl Gazetesi*, 26 Ağustos 1950, s.1,2

tarafsız kalma çabalarının kendilerine zarar verebileceğini, Türkiye'nin tarafının ise Batı bloku olduğunu tüm dünyaya ilan etmektedir.

Bu sırada Türkiye'nin tercihini Batıdan yana kullanması ve Sovyetler Birliği'ne karşı açıkça cephe alması, Doğu Bloku'nda rahatsızlık yaratmıştır. Bu rahatsızlığının emarelerini Bulgaristan'ın Türkiye'ye ve Bulgaristan Türkleri'ne karşı olan kötü muamelelerinden anlamak mümkündür. Sovyetler Birliği güdümündeki Bulgar Hükümeti ile Türkiye arasında sürtüşmeler yaşanmış ve diplomatik kriz çıkmıştır. 20 Aralık 1948 günü tipi ve sis dolayısıyla yollarını şaşırarak Bulgar topraklarına geçen ve Bulgarlar tarafından tutuklanan iki askerimizin serbest bırakılması talebimizin Bulgar Hükümeti tarafından reddedilmesi olayı¹⁵⁰ ve 250.000 Türk'ün Bulgaristan'dan Türkiye'ye zorunlu göçe tâbi tutulmasına ilişkin Bulgaristan notası ve verilecek cevap hakkındaki gelişmeler¹⁵¹ ile Sofya Elçiliğimiz Başkatibi Sadun Terem'in 8 Mart 1951 günü Türkiye'ye gelirken tutuklanarak eşyalarının aranması, uluslararası diplomatik teamüllere aykırı olarak kurye evraklarının mühürlerinin sökülmesi olayı¹⁵² Kütahya basınında yer bulmuştur.

Bununla birlikte Türkiye'nin Batı Bloku'na yanaşması ve kendini Doğu Bloku karşısında konumlandırması dolayısıyla çıkan haberler dikkati çekmektedir. Amerika'daki Orta Doğu Enstitüsü'nün Washington'da düzenlediği "Komünizm ve İslamlık" konulu konferanslarda söz alan konuşmacıların, İslam dininin Komünizmi kabul etmediğini belirttikleri, Chicago Üniversitesi eski profesörlerinden Philip W. Ireland'ın bu konudaki konuşmasında; Komünizmin bütün icraat ve prensiplerinin dini akidelere düşman olduğunu, Marksizm-Leninizm prensiplerinin dini akidelerle bağdaşmasına imkan olmadığını, Komünizmde Allah için, onun peygamberleri için, Kur'an ve içindeki kanunlar için yer olmadığını, hatta Komünizmin İslamlığın inkarından başka bir şey olmadığını, buna örnek olarak Rusların zorla ve kan dökerek ilhak ettikleri Asya'daki Müslümanların dinlerini Komünizmin kurallarına tercih ettiklerini söylediği bildirilmiştir.¹⁵³ Bunun gibi Komünizm karşıtı yayınların da tüm

¹⁵⁰ Bulgarlar İki Erimizi Tevkif ettiler, *Kütahya İl Gazetesi*, 29 Aralık 1948, s.1

¹⁵¹ Bulgar Notası Hakkında Başbakanımız Adnan Menderes'in demeci, *Kütahya İl Gazetesi*, 19 Ağustos 1950, s.1

¹⁵² Bulgaristan'ı Protesto Ettik, *Kütahya İl Gazetesi*, 17 Mart 1951, s.1

¹⁵³ Komünizm ve İslamlık, *Kütahya İl Gazetesi*, 17 Mart 1951, s.2

Türkiye’de olduğu gibi Kütahya’da da halkı Komünizme karşı sokaklara döktüğünü söyleyebiliriz. Kütahya’da 30 Ağustos 1950 günü zafer kutlamaları ile birlikte “Kahrolsun Komünistler” nidaları atıldığı, gerek Samanpazarı’nda gerekse Cumhuriyet alanında ve Küçük Çarşı’da birçok konuşmacının söz alarak dünyayı kızıl bir cehenneme çevirmek isteyen komünistlik ve moskof uşaklığına karşı halkın ruhundan fıskıran nefret ve lanet duygularını haykırdıkları, milliyet, aile, mülkiyet ve mukaddesatı inkar eden, sakat zihniyeti eleştirdikleri, büyük Atatürk’ün “*Komünizm en büyük düşmanımızdır, her görüldüğü yerde ezilmeli*” vasiyet ve andını candan bir iman ve haykırıyla tekrarladıkları¹⁵⁴ haberleri bize Türkiye’nin Batı Bloku’na sosyal olarak da yaklaştırıldığı izlenimini vermektedir.

Öte yandan Ortadoğu Savunması konusunda, İngiltere’nin başını çektiği ve İngiltere, Fransa, A.B.D. ve Türkiye’den oluşan dört büyük devletin bir Ortadoğu Savunma Paketi oluşturma gayretleri Kütahya basınında yer almaktadır. Amerikan U. Presse ajansından alınan bir habere göre; Türkiye, Amerika, İngiltere ve Fransa Ortadoğu’nun savunması hakkındaki teşkilatı tamamlamak üzere çalışmalarını hızlandırmışlar, hazırlıklarına Mısır’ı dahil etmeden devam karar vermişlerdir. Savunma teşkilatına bir sonuç verecek olan dört büyük devletin yetkili temsilcilerinin Washington’da pek yakında bir toplantı yapmalarını temin için diplomatik kanallardan yapılan müzakereler ilerlemiştir. Pakta ilişkin yeni düzenleme, Mısır’ın fikrini değiştirdiği takdirde eşit haklara sahip olarak bu savunma antlaşmasına iştirak etmesini öngörmektedir. Bu arada dört devlet vakit geçirmeden askeri ve iktisadi bakımlardan planlarını tespit edeceklerdir. Ortadoğu Savunma Teşkilatı Genel Karargahının bütün üyelere uygun gelen Kıbrıs adasında tesis edilmesi muhtemel olduğu, diğer taraftan Ortadoğu ile ilgili olan İngiliz Milletler topluluğuna dahil Avusturalya ve Yeni Zelanda’nın yeni teşkilata üye olabilmeleri için davetiyelerin pek yakında yollanacağını sanıldığı, Türkiye’den sonra askeri bakımdan kuvvetli kabul edilen İsrail’e de bir davetiye yollanabileceği, ancak şimdilik İsrail’i davet etmenin sözkonusu olmadığı bildirilmiştir. Türkiye’ye Türk kuvvetlerinin mümkün olduğu kadar Türk komutanların elinde kalacağı hakkında teminat verilmiş ve Türk kuvvetlerinin hükümetinin müsaadesi alınmadan başka bir cepheye gönderilmeyeceği Ankara’ya

¹⁵⁴ Kütahya Komünizmi Tel’in Etti, *Kütahya İl Gazetesi*, 02 Eylül 1950, s.1

temin edilmiştir.¹⁵⁵ Komünist tecavüzüne karşı Ortadoğu emniyetini sağlayacak planları baltalamaya yönelik herhangi bir hareketin Türkiye, Amerika, İngiltere ve Fransa'nın müşterek müdahalesiyle karşılaşacağı, aynı gaye için Mısır hükümeti iştirak etmese bile yukarıdaki dört devletin müşterek çalışmalarına devam edeceği bildirilmektedir.¹⁵⁶

Esasen Ortadoğu Savunma Teşkilatı, İngiltere'nin Ortadoğu'daki çıkarlarını korumak amacıyla gerçekleştirmeye çalıştığı bir plândı. İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'nin Mısır'a 200 bin civarında asker yığması ve savaştan sonra bu askerleri çekmesi gerektiği halde çekmemesi bu ülkede bir işgal havası yaratmıştır. Mısır'daki bu rahatsızlığın yanında Sudan meselesi ve Süveyş Kanalı meselesi İngiltere-Mısır ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra eski gücünü kaybeden İngiltere'nin, Mısır'ı değilse bile Süveyş Kanalı'nı elinde tutmak istemesi, meseleyi Ortadoğu Komutanlığı denen bir askeri ittifak çerçevesinde ele almasına yol açmıştır. Ortadoğu'nun savunması için Amerika, İngiltere, Fransa ve Türkiye ile Mısır Ortadoğu Komutanlığı adı altında müşterek bir kuvvet oluşturacaklardı. İngiltere, bu kuvvetin emrine vereceği kuvvetlerinin dışında Mısır'daki tüm kuvvetlerini çekecekti. Bu dört devlet tarafından, 13 Ekim 1951'de Mısır Hükümeti'ne verilen bir nota ile, Mısır bu ittifak sistemine davet edilmiştir.¹⁵⁷

16 Ekim 1951 günü akşamı İskenderiye'de toplanan Mısır Bakanlar Kurulu dört devlet (Türkiye, ABD, İngiltere, Fransa) tarafından Mısır'a yapılan teklifleri oy birliğiyle reddetmiştir.¹⁵⁸ Mısır'ın Washington Büyükelçisi Kamil Abdurrahim, Ortadoğu Savunma Paketi'nin Mısır'ın reddetmiş olması hakkında, 27 Ekim 1951 günü verdiği bir beyanatta; *"Mısır kendisine sunulan projeyi olduğu gibi dikkatle incelemiştir. Bu tasarı reddedildi ise bunun sebebi Mısır halkının arzusu hilafına Mısır topraklarında İngiliz kuvvetlerinin işgaline son veren hüküm ihtiva etmemesidir."*¹⁵⁹ Mısır Hükümeti bununla da yetinmeyip, yeni ticaret anlaşması tasarısı çerçevesi dahilinde, Sovyet Rusya ve peyklerinden silah ve askeri malzeme almaya karar vermiştir. Bu anlaşmanın yürürlüğe girmesini müteakip Sovyet Rusya'nın,

¹⁵⁵ Türkiye, Amerika, İngiltere ve Fransa Askeri Çalışmalarını Hız Verdi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 22 Ekim 1951, s.1,2

¹⁵⁶ Ortadoğu Emniyetini Bozacak Olurlarsa, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 17 Ekim 1951, s.1

¹⁵⁷ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.493,494,495

¹⁵⁸ Mısır Bakanlar Kurulu Teklifi Ret etti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 17 Ekim 1951, s.1

¹⁵⁹ Ortadoğu Projesi için Mısır'ın görüşleri, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 28 Ekim 1951, s.2

İngiltere'nin yerine Mısır'ın başlıca alıcı ve satıcısı olacağı; Çekoslovakya'nın Mısır'a silah ve askeri malzeme, Romanya'nın petrol ve Rusya'nın da buğday vereceği, anlaşmaya göre Mısır pamuklarının satışında ise Rusya'ya tercih hakkı tanınacağı¹⁶⁰ Kütahya basınında yer almaktadır. Ayrıca Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa bir demecinde, bu konuyla ilgili olarak, Arap devletlerinin istekleri yerine getirilmedikçe bu ülkelerin Batılı hükümetlerle işbirliği yapmalarına imkan olmadığını belirtmiştir.¹⁶¹ Kütahya basınına göre, Mısır kamuoyunun İngiliz işgaline karşı hassasiyet kazandığı ve İngiltere'nin Ortadoğu Komutanlığı adı altında bulundurması planlanan askeri varlığına dahi rıza göstermediği, hatta buna mukabil Doğu Bloku'na yanaşmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Bunun üzerine İngiltere, İngiliz Milletler Topluluğu'na mensup milletlerin Ortadoğu savunma paktına katılımlarını temin etmek amacıyla teşebbüse geçmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Paris'te yapacağı toplantıya iştirak için Paris'e gelen İngiliz Dışişleri Bakanı Anthony Eden, 6 Kasım 1951 günü İmparatorluğa dahil Milletlerin Baş Murahhaslarını gayri resmi bir toplantıya davet etmiştir. İngiliz İmparatorluğuna dahil milletlerin büyük bir kısmı Ortadoğu'daki ihtilafın hallinde büyük menfaatleri olduğunu açıklamışlardır. Bu halde bütün bu milletler İngiltere, Avrupa ve Yakın Doğu'yu Süveyş kanalından geçerek Uzak Doğuya bağlayan ve hayati ehemmiyeti olan ulaşım hakkını tehdit eden büyük tehlike ile ilgilenmektedirler. Fakat bu meseleyi ele almak için ve çözüm hususundaki görüşlerde ittifak olmadığı da açıktır.¹⁶² Bu haberden de anlaşıldığı üzere, Mısır ve diğer Arap Ülkelerinden beklediğini bulamayan İngiltere'nin, İngiliz Milletler Topluluğu'na mensup ülkeleri harekete geçirerek Ortadoğu Komutanlığı konusunda sonuç almaya çalışması da nafile olmuştur. Zaten İngiltere'nin bu konudaki asıl amacının, Ortadoğu'daki ve özellikle de Süveyş Kanalı'ndaki çıkarlarını korumak olduğu, haber içeriğinde de yer almaktadır.

¹⁶⁰ Mısır, Sovyet Rusya ve Peykleriyle anlaşıyor, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 28 Ekim 1951, s.2

¹⁶¹ Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa Demecinde: Ortadoğu'nun Savunması İçin Yapılan Tekliflerin Arap Devletleri tarafından reddi doğru değildir, dedi., *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 06 Kasım 1951, s.1,2

¹⁶² Ortadoğu Savunma Paktı ve İngiltere, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 07 Kasım 1951, s.2

2.1.2. Brüksel Antlaşması

Batı Avrupa ülkelerinin, Birleşmiş Milletler'in yerine getiremediği uluslararası dengeleri sağlamak, barış ve güvenliği temin etmek amacıyla çeşitli ittifak arayışlarına yöneldiklerini belirtmiştik. Bunun en büyük nedenlerinden biri Almanya'nın yeniden bir tecavüz politikası gütmeye başlaması halinde gerekli tedbirlerin alınması idi.¹⁶³ Diğer bir nedeni ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yavaş yavaş ortaya çıkan ve Batı Avrupa'ya doğru yaklaşan Komünist Sovyet Emperyalizmidir.

Batı Avrupa devletleri, Sovyetler Birliği'nin herhangi bir saldırısı durumunda Amerika Birleşik Devletleri'nin kayıtsız kalabileceği endişesinden dolayı, A.B.D.'yi bir savunma paktı ile kendilerine bağlamak istediler. Fakat A.B.D. Avrupa meselelerine müdahale etmeyi kendi güvenlik ve çıkarları açısından gerekli bulmadığından böyle bir ittifaka katılmayacağını, ancak Batı Avrupa devletlerinin kendi aralarında örgütlenmelerini ve kendilerini savunmalarını tavsiye etmiştir.¹⁶⁴

Bu durumda Batı Avrupa Devletlerinin birleşmesi yönündeki ilk adım İngiltere ve Fransa tarafından 4 Mart 1947'de Dunkerque Antlaşması¹⁶⁵ imzalanarak atılmıştır. Bu antlaşma bir Alman saldırısına karşı imzalanmış gibi görünse de, aslında Sovyetler Birliği'nin yayılmasını engellemek için imzalanmıştır.¹⁶⁶ 22 Ocak 1948'de İngiliz Dışişleri Bakanı Ernest Bevin, İngiltere ile Fransa arasında imzalanan Dunkerque Antlaşması'nı örnek göstererek, iki taraflı anlaşmalardan ibaret olacak bir “*Batı Birliği*” formülünü ortaya attı. Bevin, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda ile de bu anlaşmaya benzer anlaşmaların yapılmasının kurulacak bir “*Batı Avrupa Birliği*” nin çekirdeğini oluşturacağını belirtmiştir.¹⁶⁷

¹⁶³ Mehmet Uysal, (2003), Türk Basınına Göre Türkiye'nin Nato'ya Girişi (1945-1952), Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir: s.136-144

¹⁶⁴ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.32

¹⁶⁵ **Dunkerque Antlaşması** : 4 Mart 1947'de, İngiltere ile Fransa arasında, 50 yıl süreyle imzalanan ittifak antlaşmasıdır. Bu antlaşmayla her iki ülke güvenliklerinin Almanya tarafından tehdit edilmesi halinde, her iki ülke, bütün imkanlarıyla birbirlerinin yardımına koşmayı taahhüt etmektedir. (Safa Kılıçlıoğlu vd., (1969-1973), Dunkerque Antlaşması, Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, 3.Cilt, Meydan Yay., İstanbul: s.909)

¹⁶⁶ Yusuf Sarımay, (1988), Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve Nato'ya Girişi, Nüve Matbaası, Kültür Eserler Dizisi: 107, Ankara: s.73

¹⁶⁷ Lord İsmay, a.g.e., s.8

Bununla birlikte Sovyetler Birliği savaştan sonraki ortamda Doğu ve Orta Avrupa ile Balkanlarda komünist darbeler veya direkt işgaller yoluyla hakimiyetini arttırmaktaydı. Sovyetler Birliği'nin bu ülkelerde yaptığı komünist müdahalelerden olan Prag Darbesi,¹⁶⁸ Batılı devletler nezdinde çok fazla tepki çekmiştir. Çünkü Orta Avrupa'da Batılı demokrasinin öncüsü olan Çekoslovakya'ya yapılan bu darbe, bundan sonra sıranın Batı Avrupa'ya geldiğinin bir göstergesidir. Komünistlerin Çekoslovakya'da iktidarı ele geçirmeleri, Sovyetler Birliği'nin niyetleri bakımından Batı Avrupa ülkeleri için bir alarm oldu.¹⁶⁹

Meydana gelen bu önemli gelişme karşısında İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg 4 Mart 1948'de karşılıklı Yardım Antlaşması metnini müzakere etmek üzere Belçika'nın başkenti Brüksel'de toplandılar. Karşılıklı müzakerelerden sonra 17 Mart 1948'de Brüksel Antlaşması imzalandı.¹⁷⁰ Bu anlaşmayla imzacı devletler ortak bir savunma sistemi kurmayı, iktisadi ve kültürel ilişkileri güçlendirmeyi taahhüt etmişlerdir ve Avrupa'da ortak savunma yolunda ilk adım atılarak siyasi, askeri ve iktisadi olarak Batı Avrupa Birliği'nin çekirdeği oluşturulmuştur.¹⁷¹

Ayrıca Brüksel Antlaşması'nı imzalayan devletler ortak isteklerini oluşturan demokratik ilkeleri, siyasi ve şahsi hürriyetleri; anayasa geleneklerini müdafaa etmeye; birbirlerini birleştiren ekonomik, sosyal ve kültürel bağları sıkılaştırmaya; dürüst bir şekilde işbirliği yapmaya ve Avrupa iktisadi kalkınması için Batı Avrupa'da sağlam bir temel hazırlamak hususunda gösterecekleri gayretleri koordine etmeye; milletlerarası barış ve güvenliği temin için her türlü tecavüz politikası izlenmesine engel olmak üzere Birleşmiş Milletler Antlaşması'na uygun olarak birbirlerine karşılıklı olarak yardım etmeye; Almanya'nın yeniden bir tecavüz politikası gütmeye başlaması halinde gerekli

¹⁶⁸ **Prag Darbesi** : Şubat 1948'de, Çekoslovakya Komünist Partisi'nin, Sovyetler Birliği'nin desteğini de arkasına alarak askeri bir darbeye ülke yönetimini ele geçirmesidir. Avrupa'da demokratik devletlerin örgütlenmesinde ve NATO'nun kurulmasında önemli bir etkisi olmuştur. Bu darbe sonrasında Brüksel'de bir araya gelen İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg dışişleri bakanları 17 Mart 1948'de "Brüksel Antlaşması"nı imzalamışlardır. (Nejat Doğan, (2005), Prag Darbesi, Nato'nun Örgütsel Değişimi 1949-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne, Ankara Üniv. SBF Dergisi, Sayı: 60-3, Ankara: s.72)

¹⁶⁹ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.445

¹⁷⁰ Lord İsmay, a.g.e., s.168-170

¹⁷¹ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.33

tedbirleri almaya; aynı ilkelere bağlı ve azimle hareket eden diğer devletlerin de tedricen gayretlerine katılmaya karar vererek; bu amaçla ekonomik, sosyal ve kültürel sahalarda işbirliği yapmayı ve meşru ortak savunmayı sağlayacak bir antlaşma imzalamayı arzu eden bu anlaşma hükümleri hakkında mutabık kalmışlardır.¹⁷²

Batı Avrupa Birliği'ne başlangıçta İskandinav ülkeleri de dahil edilmek istenmişse de, komşusu oldukları Sovyetler Birliği'nden çekinen bu ülkeler ittifaka dahil olmaktan kaçınmışlardır. Çünkü Brüksel Antlaşması ile kurulan Batı Avrupa Birliği, Dunkerque Antlaşması'nda olduğu gibi Alman tehdidine karşı kurulmuş bir ittifak gibi görünmesine rağmen, Avrupa'daki Sovyet tehdit ve yayılmasına karşı alınmış ilk askeri tedbirdir.¹⁷³

Brüksel Antlaşması'nın imzalandığı gün Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Truman Amerikan Kongresi'nde, Avrupa devletlerine her türlü yardımın yapılacağını vaat ederek şöyle demiştir: *“Hür Avrupa memleketlerinin kendilerini müdafaa etmek kararını aynı şekilde bizim onlara yardım etme kararımız ile mukabele edeceğimizden eminim.”*¹⁷⁴ Fakat Amerika Birleşik Devletleri'nin bu ittifak içinde doğrudan yer almayışı Avrupa için büyük bir handikaptır ve bu antlaşmanın en önemli eksiklerinden biridir. Çünkü bu eksiklik Batı Avrupa Birliği'ni Sovyetler Birliği karşısında bir denge unsuru olmaktan yoksun bırakmıştır.¹⁷⁵

Nitekim henüz Brüksel Antlaşması'nın mürekkebi bile kurumadan Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı'nda dört işgal bölgesine ayrılmış olan, Berlin'i Mart 1948'den itibaren abluka altına almaya başlamıştır.¹⁷⁶ Berlin ablukası, Amerika Birleşik Devletleri tarafından kurulan hava köprüsü ile boşa çıkarılarak A.B.D. ile Batılı Müttefiklerin Batı Berlin'den çıkmama yönündeki kararlılığı Sovyetler Birliğine gösterilmiştir. 12 Mayıs 1949'da sona eren ve Berlin Buhranı olarak adlandırılan bu olay, İkinci Dünya Savaşı esnasında Batı ile Sovyetler Birliği arasındaki işbirliğinin artık bittiğini göstermiştir ve Doğu Bloku ile Batı Bloku arasındaki çizgileri belirgin bir

¹⁷² Brüksel Antlaşması için bkz.: Mehmet Uysal, a.g.t., s.136-144

¹⁷³ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.445

¹⁷⁴ Lord İsmay, a.g.e., s.9

¹⁷⁵ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.445

¹⁷⁶ Lord İsmay, a.g.e., s.9

şekilde ortaya çıkarmıştır.¹⁷⁷ Bunun yanısıra Berlin Buhranı, Amerika Birleşik Devletlerinin Brüksel Antlaşması'na tam katılmasının önemini tüm Avrupa ve Amerikan kamuoyuna göstermiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Brüksel Antlaşması'na dahil olmaması Sovyet tehdidine karşı Avrupa Ordusu meselesini gündeme getirmiştir. Fakat bu konuda Batı Avrupa ülkelerinin, başta Fransa ve Almanya olmak üzere, anlaşmaları kolay olmamıştır. Avrupa Birliği'nin fikir babası olan dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman İtalya'nın başkenti Roma'da yaptığı bir basın toplantısında, Avrupa devletlerinin siyasi mevzularda anlaşamamalarından dolayı Avrupa Ordusu meselesinin çıkmaza girdiğini belirtmiştir.¹⁷⁸ Aynı şekilde İngiliz İçişleri Bakanı Sir Maxwell Fyfe, Strazburg'da Avrupa Konseyi'nde yaptığı bir konuşmada; İngiltere'nin bir Avrupa federasyonuna doğrudan doğruya iştirak edemeyeceğini, zira İngiliz Milletler Topluluğu ve Kuzey Amerika devletlerine karşı vecibelerinin buna engel olduğunu, ama yine de İngiltere'nin Avrupa Birliği'nin kurulmasını candan dilediğini ve bu yoldaki konsey çalışmalarına var gücüyle katılacağını, İngiltere'nin bu teşkilata mensup uluslararası kuruluşlarla sıkı işbirliği yapacağını birdirmiştir. Ancak aynı konuşmada Sir Maxwell, Avrupa Birliği Ordusu kurulduğu zaman İngiltere'nin bu ordu ile ne gibi ilişkiler kurabileceğini değerlendireceğini, fakat gelecekteki ilişkilerin bu orduya tam ve kayıtsız bir katılıma dayanacağını vadedemeyeceğini söylemiştir.¹⁷⁹

Batı Avrupa Birliği'nin önündeki en büyük engellerden biri de, Almanya meselesi olmuştur. Bu sorunun temel nedeni; Batı Avrupa Birliği ülkelerinin, İkinci Dünya Savaşı'nın müsebbibi olan Almanya'nın faşist emperyalizminin tekrar canlanmasını engellemek istemeleri ile Sovyet emperyalizmiyle birlikte Batı Avrupa sınırlarına dayanan Komünist tehlike arasında sıkışıp kalmalarıdır. Batı Avrupa ülkeleri, özellikle de Fransa'nın çıkardığı engeller yüzünden Almanya'nın Batı Avrupa Birliği'ne ve savunmasına katılımı konusunda tereddüt etmiştir. Bu tereddüdün aşılmasında Amerika'nın rolü büyük olmuştur. Amerika Dışişleri Bakanlığı'na mensup yetkili

¹⁷⁷ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.34

¹⁷⁸ Avrupa Ordusu Meselesi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 30 Kasım 1951, s.1

¹⁷⁹ İngiltere'nin Avrupa Ordusu Hakkındaki Düşünceleri, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 30 Kasım 1951, s.1

şahsiyetler Almanya'nın Batı Savunmasına iştirak meselesinde başgöstermiş bulunan anlaşmazlığın halledileceğine emin olduklarını söylemişlerdir.¹⁸⁰

Müttefiklerin ortak işgali altındaki Almanya'nın Saar ve Ruhr Bölgeleri, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Almanya ve Fransa arasındaki en büyük sorunu teşkil etmiştir. İki ülke arasındaki bu sorunların halledilememiş olması da Batı Avrupa Birliği'nin önündeki en büyük engellerden biri olmuştur. Fransızların Saar Meselesinde¹⁸¹ takip ettikleri yol Almanya'da memnuniyetsizlik uyandırmıştır. Bu hususta bir demeç veren Amerikan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Mc Dermott, bir anlaşma yapmak üzere Paris'te bulunan Alman delegelerinin bu meselenin halli için bir yol bulacaklarını söylemiş, Fransa'nın Saar'a bir elçi tayin etmesinin Amerika için bir sürpriz teşkil ettiğini belirtmiştir. Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın tamamlayıcı malumat almak üzere olduğunu, Almanya meselesinin Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İtalya, Fransa ve Batı Almanya arasında halledilmesi icabettiğini Amerika'nın elinden gelen yardımı yapacağını, fakat bu meselede bir karar hakkına sahip bulunmadığını söylemiştir.¹⁸²

Bununla birlikte, Alman ordusunun canlanarak Batı kuvvetlerine katılması ve Almanya'nın Ruhr Bölgesi'ndeki muazzam sanayi gücünün silah ve cephane imaline tahsisine ilişkin haberler,¹⁸³ İtalyan Başbakanı De Gasperi'nin verdiği bir beyanatta, Federal Almanya'nın Schuman Planından daha ileriye gideceği ve Avrupa Birliği'nin gerçekleşmesiyle Fransa ve Almanya'nın anlaşacağını bildirdiği haber¹⁸⁴ ve Müttefik temsilcileri ile Federal Almanya Başbakanı Adenauer'ın müştereken yayınladığı bir tebliğde; Batı Almanya ile üç büyük Batı devleti arasındaki sulh anlaşmasının tamamlanmak üzere olduğu, Almanya'nın Batı Müdafaa Sistemine katılabilmesi için

¹⁸⁰ Almanya'nın Talebi Müsait Karşılanmadı., *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 1 Şubat 1952, s.3

¹⁸¹ **Saar Meselesi** : 23-24 Ağustos 1945'te ABD'ye giden Fransız General De Gaulle ve Dışişleri Bakanı Bidault; Almanya'nın güneybatısında yer alan ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Müttefik Kuvvetlerin ortak işgali altında olan Saar Bölgesi'nin Fransa'ya verilmesini, Ruhr ve Rhineland'ın da Almanya toprağı olmaktan çıkarılmasını istediler. Ayrıca De Gaulle, Fransa'ya güvenlik konusunda güvenceler verilmezse, tarihin kendisini tekrar edeceğini ve Almanya'nın yine Fransa'ya saldıracığını söyledi. İlerleyen günlerde Fransa bu taleplerinden vazgeçmeyince "Saar Meselesi" olarak adlandırılan bu sorun Batı Avrupa Birliği ve Savunmasının önündeki en büyük engellerden biri olmuştur. (Çağrı Erhan, a.g.m., s.270)

¹⁸² Almanya'nın Talebi Müsait Karşılanmadı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 1 Şubat 1952, s.3

¹⁸³ Avrupa Seddi., *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 28 Şubat 1952, s.3

¹⁸⁴ De Gasperi'nin Beyanantı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 14 Mart 1952, s.1

egemenliğinin kısmen iadesi hususunda Londra'da yapılan Dışişleri Bakanları konferansından beri önemli ilerlemeler kaydedildiğine ilişkin haberler¹⁸⁵ Kütahya basınında yer almaktadır. Bu haberlerden Almanya meselesinin adım adım aşılmaya çalışıldığını anlıyoruz.

Batı Almanya Başbakanı Adenauer, 11 Temmuz 1952 günü Batılı devletlerle imzalanan siyasi ve askeri antlaşmaların parlamentoda iki gün sürecek müzakerelerini açmıştır. Bu münasebetle Federal Almanya Cumhuriyeti parlamentosuna ve Batı Almanya halkına hitap eden Başbakan, Batılı Almanların hür dünya ile ittifak etmeleri gerektiğini, aksi takdirde muhtemel bir Rus boyunduruğunu tercih etmeleri icabedeceğini bildirmiş ve şöyle demiştir:

*“Almanya bugün tarihinin önemli bir kavşak noktasında bulunmaktadır. Bu antlaşmalar hakkında alacağınız kararların Almanya ile Avrupa'nın geleceği bakımından kat'i bir neticesi de olacaktır. Batı Avrupa günden güne kuvvetlenmektedir. Böylece fiili bir harbin patlak vermesi imkanları da azalmaktadır. Batı dünyası bugün o şekilde kuvvetlenmiş bulunmaktadır ki, Rusya bir harbe girişirse pek çok şey kaybedecektir. İmzalamış bulunduğumuz bu antlaşmalar sayesinde barış davasına, Avrupa'nın savunmasına ve Almanya'nın birleşmesine hizmet edeceğiz. Takip ettiğimiz yolun Alman halkının çoğunluğu tarafından tasvip edildiğine kani (inanmış) bulunmaktayım.”*¹⁸⁶

Bu haberden de anlaşılacağı üzere, Batı Avrupa Birliği ve savunmasının önündeki en büyük engellerden biri olan Almanya sorunu hakkında Batılı devletler arasında yürütülen müzakerelerin bir anlaşmayla sonuçlandığını da yine Kütahya basınından takip etmek mümkündür. Yaklaşan Komünizm tehlikesini gören taraflar, kendi aralarındaki sorunları bir kenara bırakıp işbirliği yapmak zorunda kalmıştır.

¹⁸⁵ Almanya ile Batılıların Sulh Anlaşması, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 15 Mart 1952, s.2

¹⁸⁶ Batılılarla Federal Almanya Arasındaki Siyasi ve Askeri Andlaşma, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 12 Temmuz 1952, s.1,2

Amerika Birleşik Devletleri Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Senatör Tom Connally, gerçekleştirdiği iki aylık Avrupa ziyaretinden sonra Milletlerarası Haberler Servisi için yazdığı bir makalede; Batı Avrupa’da yeni bir birlik isteği ve cesareti gördüğünü, askeri üretimin artarak sayı ve teçhizat bakımından askeri gücün geliştiğini, halkın moralinin iyileştiğini, fakat ortak savunma hedeflerine 1954 senesine kadar ulaşmak istiyorsak daha yapılacak çok şey olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Connally, Batı Avrupa’da Schuman Planı ve Avrupa Savunma Camiası gibi birlik hareketlerine temas ederek, Fransa ve Almanya’da karşılaştığı muhalefete rağmen Avrupa Savunma Camiası Anlaşmaları ve Almanya ile yapılan anlaşmaların tasdik edileceğine inandıklarını belirtmiştir.¹⁸⁷

Brüksel Antlaşması’na imza atan beş Batı Avrupa Ülkesi (İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg), Avrupa’nın siyasi birliğini sağlayabilmek amacıyla, 5 Mayıs 1949’da diğer beş Avrupa ülkesi; Danimarka, İrlanda, İsveç, İtalya ve Norveç ile birlikte Avrupa Konseyi’ni kurdular.¹⁸⁸ Böylece Avrupa’nın ortak savunması ve NATO’nun kuruluşu için ön şart niteliğindeki Avrupa’nın siyasi birliği sağlanmış olmaktadır.

Yıllardır Batılıların yanında yer almak için çaba sarfeden Türkiye ise kuruluşundan çok kısa bir süre sonra 9 Ağustos 1949’da Yunanistan’la birlikte Avrupa Konseyi’ne üye olmuştur. Türkiye’nin, kurulduğu yıl Avrupa Konseyi üyeliğe kabul edilmesi ve Avrupa’nın siyasi birliğine katılarak “Avrupalı” sayılması Türkiye’de memnuniyet yaratmıştır. Bu konuda T.B.M.M.’nde yapılan görüşmelerde Dönemin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Dış siyasetimizin ağırlık merkezi Batı dünyasıdır. İngiltere ve Fransa ile ittifakımız, Amerika ile gittikçe artan dostluğumuz ve menfaat birliğimiz, dış siyasetimizin istikametini daha fazla Batı’ya çevirmiştir. Avrupa Konseyi içinde bir Avrupa Devleti olarak yer almamız, bu uzun ve devamlı siyasetimizin zaruri bir neticesidir. Aynı zamanda, Avrupa

¹⁸⁷ Connally, Avrupa’da Yeni Bir Birlik İsteği Olduğunu Söylüyor, *Demokrat Kültür Gazetesi*, 13 Ekim 1952, s.1

¹⁸⁸ Mehmet Gönlübol v.d., (1982), *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)*, Cilt 1, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara: s.226

*Konseyi'ne girmemiz bu ana siyasetimizde bizi kuvvetlendiren yeni bir amildir. Yine ancak bir Avrupalı devlet sıfatıyladır ki Amerika'nın Marshall yardımından istifade edebiliyoruz. Avrupa Konseyi'ne katılmamız neticesi, Anadolu'nun Avrupa siyasi ve iktisadi birlik hudutları içine girmesi bizim için belli başlı bir hadisedir.”*¹⁸⁹

1950 seçimlerinden sonra iktidara gelen Demokrat Parti döneminde de, Türkiye'nin Batı'yı merkeze alan ve Batı ile birlikte hareket etme iradesi gösteren politikasının değişiklik göstermediği, Kütahya basınında yer alan haberlerden anlaşılabilmektedir. Demokrat Parti milletvekili ve Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Fuat Köprülü, France-Presse ajansı muhabirine verdiği beyanatta: *“Avrupalı meslektaşlarım ve bilhassa müttefiklerimizle dünya durumu ve özel olarak Doğu Akdeniz güvenliği hakkında görüş teatileri yaptık. Bu ancak bir görüş teatisi oldu. Zira bu güvenliğin tahakkuku(gerçekleşmesi) için çareleri incelemek lazımdır.”* demesinden Türkiye'nin Avrupa ile ortak politika belirlediği ve savunma planları yaptığı anlaşılmaktadır. Aynı beyanatta Köprülü Avrupa Konseyi'nin geleceği hakkında iyimserliğini bildirmiş ve şöyle demiştir: *“Avrupa Birliği dünya güvenliği ve medeniyetin, hürriyetin ve hakiki demokrasinin savunması için zaruridir.”*¹⁹⁰

Brüksel Antlaşması'yla oluşmaya başlayan Avrupa Birliği'nin siyasi mekanizması olan Avrupa Konseyi üyeliği Türkiye'nin Batı kurumlarına ilk olarak kabulü anlamına gelmektedir. Avrupa Konseyi'ne girdikten sonra Türk yöneticiler Türkiye'yi Batı dünyasının ayrılmaz bir parçası olarak görmeye başlamıştır.¹⁹¹ Bu durum Türkiye'yi Batı merkezli dış politikalar konusunda cesaretlendirmiştir ve başta NATO olmak üzere diğer Avrupa kurumlarına dahil olma isteğini arttırmıştır.

2.2. KUZEY ATLANTİK PAKTI (NATO)'NIN KURULUŞU

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da girişmiş olduğu yayılma çabaları ve özellikle Şubat 1948'deki Çekoslovakya Darbesi, 17 Mart 1948'deki Brüksel Antlaşması ile İngiltere, Fransa, Belçika Hollanda ve Lüksemburg

¹⁸⁹ Mehmet Gönlübol vd. (1982), a.g.e. s.226, 227

¹⁹⁰ Köprülünün Atlantik Paktına dair demeci, *Kütahya İl Gazetesi*, 12 Ağustos 1950, s.1,2

¹⁹¹ Oral Sander, a.g.e., s.65.

arasında “*Batı Avrupa Birliği*” denen ittifak sisteminin kurulması neticesini vermiştir. Fakat bu ittifak üyelerinin hepsi altı yıl süren İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yorgun, yıpranmış ve ekonomik çöküntü içerisindeydi. Dolayısıyla bu ittifak daha ilk günden, İngiltere’de dahil olmak üzere, Amerika’nın yardımına muhtaç haldedir. Bu nedenle ittifak üyeleri A.B.D.yi ittifaka dahil edebilmek için çaba sarf ettiler. Çünkü A.B.D.’nin askeri ve mali desteği olmaksızın bu ittifakın Soyvetler Birliği’nin yayılmacılığına karşı etkili olması mümkün değildir. Berlin Buhranı’ndan sonra artık A.B.D.’de bunu iyice anlamıştır.¹⁹²

Ancak yıllardır Monroe Doktrini¹⁹³ doğrultusunda hareket eden A.B.D.’nin Avrupa’nın sorunlarıyla ilgilenmesi kendi iç politikası açısından sıkıntılı olmuştur. 1823 yılından beri A.B.D.’nin temel dış politika ilkesi haline gelen Monroe Doktrini A.B.D.’nin bir Avrupa savunma ittifakına katılmasına engel oluyordu.¹⁹⁴ Bu engeli aşmak için 11 Nisan 1948’de, başta A.B.D. Dışişleri Bakanı George C. Marshall, yardımcısı Robert M. Lovett, Senato üyesi Arthur H. Vandenberg ve Amerikan Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Senatör Tom Connally olmak üzere, Amerikalı siyasetçiler bir araya gelerek Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliği için görüşmelere başlamışlardır.¹⁹⁵

Bu sırada Kanada Dışişleri Bakanı Louis S. St. Laurent Kanada Avam Kamarası’nda, Brüksel Antlaşması’nı da içine alan ve ondan daha geniş kapsamlı tek bir Atlantik ittifakının kurulması gerektiği fikrini ortaya attı.¹⁹⁶ 4 Mayıs 1948’de de Brüksel Antlaşmasına dahil olan ülkeler, bu konudaki askeri planlarını A.B.D. hükümetine sunacak bir komisyon kurulduğunu açıkladılar.¹⁹⁷

¹⁹² Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.448

¹⁹³ **Monroe Doktrini** : Amerikan 5. Başkanı James Monroe’nin, 2 Aralık 1823’te yayınladığı bildiridir. Başkan bu bildirisinde, Avrupa’nın Amerika kıtasını ilgilendiren sorunlara karışmaması gerektiğini, ABD’nin de Avrupa’daki savaşlara katılmak niyetinde olmadığını belirtmiştir. “Amerika Amerikalıdır” sözleriyle özetlenebilen bu politika sonunda Amerika kıtasındaki (kuzey-güney) sömürgeci devletler kıtadan uzaklaştırılmış ve kıta ABD’nin sömürgesi haline getirilmiştir. (A.Timur Bilgiç, a.g.e. s.204)

¹⁹⁴ Baskın Oran, (2002), Türk Dış Politikası (1919-1980), Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul: s.527

¹⁹⁵ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.35

¹⁹⁶ Lord İsmay, a.g.e., s.10

¹⁹⁷ Yusuf Sarıncay, a.g.e., s.75

Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğine ilişkin Monroe ilkelerinden kaynaklanan engelin aşılması için Amerikalı siyasetçilerin 11 Nisan 1948’de başlattıkları iki aylık çalışma esnasında, Amerikan Senatosu üyesi Senatör Arthur H.Vandenberg, Birleşmiş Milletler’in 51. maddesini “Örgütlenmiş Barış” için etkili bir çözüm olarak görüp, Avrupa’ya özgü ihtiyaçlar doğrultusunda uygulanmak üzere bir plan hazırladı.¹⁹⁸ Bu çalışmalar sonunda Senatör Vandenberg tarafından hazırlanan karar tasarısı Amerikan Senatosu’na sunulmuştur. Bu karar tasarısında, Amerikan Başkanı’na A.B.D.’nin güvenliğini ilgilendiren konularda ve karşılıklı yardıma dayanan “bölgesel ve diğer ortak anlaşmalara” katılma yetkisinin verilmesi istenmiştir. Bu karar tasarısı 11 Haziran 1948 tarihinde Senato’da yapılan uzun tartışmaların ardından kabul edildi.¹⁹⁹ “Vandenberg Kararı” diye adlandırılan bu kararla, A.B.D. 1823’ten beri uygulamakta olduğu Monroe Doktrini’ni terk etmiş ve Batı Avrupa Birliği ülkelerinin oluşturduğu ittifaka katılmanın önündeki hukuki engeli aşmıştır.²⁰⁰

Amerika Birleşik Devletleri dış politikasında bu köklü değişikliği yaptıktan sonra, Batı Avrupa Birliği’ni daha etkili ve geniş bir ittifak sistemi haline getirmek için Kanada ile Brüksel Antlaşmasını imzalayan Batı Avrupa ülkeleri olan İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’la temasa geçmiştir.²⁰¹ Amerika’nın öncülüğünde bu ülkelerin büyükelçileri arasında Kuzey Atlantik bölgesinin savunulması için müzakereler başlamıştır. Başlangıçta yapılacak olan antlaşma, Birleşmiş Milletler Antlaşması çerçevesinde, Atlantik’in her iki yakasındaki ülkeleri içine alan bir ortak savunma antlaşması olarak düşünülmüş ve 9 Eylül 1948 tarihine kadar devam eden görüşmelerin sonunda bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapora göre yapılacak antlaşma; barış ve güvenliğin sağlanması, tarafların her türlü saldırıya karşı koyma iradesi, uygulama sahasının tayini, antlaşmanın münferit savunma ve karşılıklı yardım prensiplerine dayandırılması, Kuzey Atlantik halkının istikrar ve refahının sağlanması amacıyla gerekli teşkilatın kurulmasını kapsamaktadır.²⁰²

¹⁹⁸ Feridun Cemal Erkin, (1986), Dışişlerinde 34 Yıl Washington Büyükelçiliği, Cilt 2, 1.Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: s.28

¹⁹⁹ Lord İsmay, a.g.e. s.10

²⁰⁰ Vandenberg Kararı için bkz: Feridun Cemal Erkin, a.g.e. s.29-30; Lord İsmay, a.g.e., s.171

²⁰¹ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.449

²⁰² Lord İsmay, a.g.e., s.10

Çalışmalar esnasında, taraf ülkeler dışındaki bazı ülkelerin antlaşmaya dahil edilerek Kuzey Atlantik Antlaşması'nın daha da genişletilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. A.B.D., Kanada ve Brüksel Antlaşmasını imzalayan devletler 15 Mart 1949'da İzlanda, İtalya, Portekiz, Danimarka ve Norveç'i antlaşmaya katılmaları için davet etmiş ve bundan üç gün sonra yani 18 Mart 1949'da da antlaşma metnini kamuoyuna duyurmuşlardır.²⁰³

Bu sıralarda Amerikan Kongresi'nde yapılmakta olan 1949 Bütçe görüşmelerinde, Amerikan Başkanı Truman; Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğini arttırmak üzere Batı Avrupa Devletlerine yardım programını finanse etmek için Amerikan Savunma Bütçesi'nden tahsis edilecek yardımların tayini konusunda Kanada ve Avrupa demokrasileriyle savunma müzakerelerine başladığını, askeri malzeme temini için fon tahsisi talep edeceğini bildirmiştir. Aynı konuşmada Truman, Türkiye'yi özel dikkat ve alakaya layık dört memleketten biri sayarak Çin, Türkiye, Yunanistan ve Kore için Amerikan hükümetinin gider tahmininin toplam 335 milyon dolar olduğunu söylemiştir.²⁰⁴ Bu durum Kuzey Atlantik bölgesine ayrılan Amerikan yardımlarından Türkiye'nin de yararlandığını göstermektedir. A.B.D.'nin Atlantik Bölgesi dışına yaptığı bu gibi yardımlar Sovyetler Birliği'ni “durdurma” ve “çevreleme” siyasetinin bir gereğidir.

Kuzey Atlantik Antlaşması'na davet edilen ülkelerden Danimarka ve Norveç'in bu antlaşmaya katılma kararı, coğrafi konumları itibariyle Sovyetler Birliği'ni tahrik edeceği gerekçesiyle, hemen gerçekleşmemiştir. Bu iki ülke İsveç'le birlikte bir İskandinav Antlaşması yapmak istemiş fakat İsveç'in tam tarafsızlık siyaseti buna engel olmuştur. Bunun üzerine Norveç Dışişleri Bakanı Halvard M. Lange, Atlantik Antlaşması hakkında görüşmelerde bulunmak üzere birkaç kez Washington'a gidip geldikten sonra Norveç Atlantik Paktı'na katılmayı kabul etmiştir. Norveç'in çekingen davranmasının en büyük nedeni Sovyetler Birliği'ne olan sınırı olmuştur.²⁰⁵ Bu nedenle ittifaka katıldıktan sonra A.B.D.'nin özel ilgisine mazhar olmuştur ve Sovyetler Birliği'nin Norveç üzerindeki emelleri dikkate alınarak Kuzey Atlantik Paktı'nın bu

²⁰³ Lord İsmay, a.g.e., s.11

²⁰⁴ Truman'ın Bütçe Mesajı, *Kütahya İl Gazetesi*, 15 Ocak 1949, s.1

²⁰⁵ Lord İsmay, a.g.e., s.11

cephesini süratle kuvvetlendirmek amacıyla, A.B.D.'nin askeri yardım programı gereğince Norveç'e başta harp gemileri, mayın gemileri, mayın tarama gemileri, tamir gemileri ve torpidolar olmak üzere çok büyük sayılarda silah ve teçhizat yardımında bulunmuştur.²⁰⁶

Norveç'in Kuzey Atlantik Antlaşması'na katılım davetini kabul etmesi Danimarka'nın da katılma kararını müspet yönde etkilemiş ve bu iki ülke art arda Antlaşmaya dahil olmuştur.²⁰⁷

Sovyetler Birliği ise müzakerelerin başından itibaren antlaşmanın imzalanmasını engellemek için elinden geleni yapmıştır. Brüksel Antlaşmasına atıfta bulunarak Kuzey Atlantik Antlaşması'nın sadece Anglo-Sakson²⁰⁸ emperyalizmine yarayacağını bildirmiştir. Daha sonra 31 Mart 1949'da antlaşmaya imza atacak devletlere birer nota göndererek bu antlaşmanın Birleşmiş Milletler Antlaşması'na ve Dışişleri Bakanları Konseyi kararlarına aykırı olduğunu iddia etmiştir. İmzacı devletler ise ortak bir nota yayınlayarak, antlaşma metninin Sovyet iddialarına karşı en iyi cevap olduğunu, ittifakın herhangi bir millet veya milletler grubuna karşı olmadığını, sadece silahlı bir tecavüze karşı olduğunu bildirmiştir.²⁰⁹

Tüm bu gelişmelerden sonra 4 Nisan 1949 tarihinde, A.B.D., Kanada, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İtalya, Portekiz, İzlanda, Danimarka ve Norveç olmak üzere 12 devlet temsilcisi tarafından Kuzey Atlantik Antlaşması imzalanarak kısa adı NATO (North Atlantic Treaty Organization) olan Kuzey Atlantik İttifakı kurulmuştur.²¹⁰

Üye devletlere herhangi bir saldırıyı önleme ve buna karşı koyma hedefinin yanında imzacı devletler arasında siyasal, ekonomik, askeri ve diğer alanlarda sürekli

²⁰⁶ Norveç'e Yardım, *Kütahya İl Gazetesi*, 23 Aralık 1950, s.2

²⁰⁷ M.Hakan Özçelik, a.g.t. s.38

²⁰⁸ **Anglo-Sakson** : 375 yılında başlayan Avrupa Barbar Kavimler Göçü ile Almanya'nın kuzeyinden Britanya Adası'na göç eden, Norman istilasına kadar İngiliz tarihine, diline ve edebiyatına damgasını vuran, Angıllardan, Saksonlardan ve Jütlerden oluşan, geniş anlamıyla ana dili İngilizce olan topluluktur. (A.Timur Bilgiç, a.g.e., s.19)

²⁰⁹ M.Hakan Özçelik, a.g.t. s.39

²¹⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.449

işbirliğini öngören bu antlaşma, imzalanmasını takip eden 5 ay içinde de üye ülke parlamentolarında onaylanarak 24 Ağustos 1949 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²¹¹

NATO Sözleşmesi bir önsöz ve 14 maddeden oluşan süresiz bir antlaşmadır. Antlaşmanın en önemli maddesi sayılan 5. maddesinde, üye devletlerden bir veya birkaçına karşı yapılan silahlı bir saldırı durumunda bu saldırının bütün üye ülkelere yapılmış kabul edileceği belirtilerek bu durumda üye devletlerin yükümlülükleri belirtilmiştir. NATO ülkeleri Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesi çerçevesinde üye devletlerin ortaklaşa savunulmasını ve Birleşmiş Milletler Antlaşması ilkelerine bağlı kalarak uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasını amaçlamışlardır. NATO'nun kurulmasıyla Doğu Bloku ile Batı Bloku arasındaki kuvvetler dengesi sağlanmıştır. Açık olarak beyan edilmese de bu anlaşma A.B.D.'nin Sovyetler Birliği'ni "durdurma" politikasının en önemli adımı olmuştur.²¹²

İlk NATO Genel Sekreteri olan Lord İsmay, 1949 yılında, örgütün görevlerini kısaca şöyle özetlemiştir: "*NATO Amerikalıları içerde, Rusları dışarıda, Almanya'yı ise aşağıda tutmaya çalışacaktır.*"²¹³ Lord İsmay, 1952 yılında Paris'te radyoda yayınlanan ve NATO'nun hedeflerini özetlediği bir konuşmasında da; sıcak bir savaşı önlemek konusunda harcadığımız gayretlerle, iktisadi cephede soğuk savaşı kaybetmemeye dikkat edilmesi gerektiğini, silahlanmanın NATO ülkelerini iktisadi iflasa sürüklemeyeceğini, çünkü hiçbir ülkeye gücünden fazla kolektif savunmaya destek vermesinin beklenmediğini, Kuzey Atlantik kuvvetlerinin hedefledikleri askeri gücün savunmanın son sınırından az olduğunu, NATO milletlerinin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi meselelerde daha kapsamlı işbirliğinde bulunmaları gerektiğini bildirmiştir.²¹⁴

Kuzey Atlantik Antlaşması çerçevesinde Avrupa'da NATO'nun teşkilatlanmasına hızla girişilmiştir. Anadolu Ajansından alınan Kanada'nın Başkenti Ottawa kaynaklı bir habere göre; Kanada'dan bir piyade tugayı asker ve 1 hava

²¹¹ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.40

²¹² M.Hakan Özçelik, a.g.t. s.40,41

²¹³ Ayşegül Güler, (2012), Soğuk Savaş Sonrası Türkiye ABD İlişkileri: Bölgesel ve Küresel Etkileşim, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya: s.9

²¹⁴ İsmay Paris'te Bir Konuşmasında "Soğuk Harbi Kaybetmemeğe Dikkat Etmeliyiz" dedi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 19 Kasım 1952, s.3

filosunun Avrupa'ya gönderilmesi ve Amerikalı General Eisenhower'ın emrindeki kuvvetlere katılmasını öngören bir kararı Kanada Avam Kamarası ittifakla kabul etmiştir.²¹⁵ Buradan, NATO yapılanması çerçevesinde, Amerika'nın silah ve para yardımının yanında Kanada ile birlikte Avrupa'ya asker de gönderdiği anlaşılmaktadır.

Anadolu Ajansı'nın İngiliz haber ajansı Reuters'dan alarak verdiği Washington kaynaklı bir haberde de, aralarında General Marshall'ın da bulunduğu bir Amerikan Askeri Heyetinin, Amerikan halkına hitaben yayınladığı bir bildiride, Atlantik İttifakına mensup milletlerin dış politika ve ekonomi politikalarının birliğinin desteklenmesi talep edilmiştir. Bu konuda Atlantik İttifakının belli başlı 3 hedefe yöneltmesi ileri sürülmektedir. Birincisi, bir Atlantik Siyasi otoritesinin tesisi. İkincisi, Atlantik İttifakına mensup devletlerin dış politikasını belirleme ve uygulamaya yetkili tek bir teşekkülün kurulması. Üçüncüsü, Atlantik devletleri silahlarının daha ucuza ve daha süratle imal edilmesi için ilgili devletlerin iktisadi faaliyetlerinin birliğidir.²¹⁶

Daha sonra Sovyet tehdidine karşı Avrupa'nın savunmasının temellerini atmak üzere çalışmalara başlanmıştır. Amerika'nın sesi Radyosu'ndan alınan bir haberde, Avrupa Ordusu kurma çalışmaları için, Aralık 1951'de Paris'te yapılan konferansa katılan Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve Batı Almanya Dışişleri ve Maliye Bakanlarının toplandığı; Avrupa Ordusunun kurulması meselesi ile ilgili askeri ve iktisadi mevzular üzerinde çalışmakta olan bakanların Avrupa Ordusu için müşterek bir bütçe oluşturulmasına karar verdikleri bildirilmiştir.²¹⁷ Bu konferansta, Avrupa Ordusunun kurulmasını müzakere eden altı devlet temsilcisinin büyük ilerlemeler kaydettiği, Avrupa Ordusunun siyasi önemi ve Avrupa'nın geleceğindeki rolü hakkında tam bir anlaşma havasının hüküm sürdüğü de basınımıza yansıyan bilgiler arasındadır.²¹⁸

²¹⁵ Avrupa'ya Gelecek Kanada Kuvvetleri, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 26 Ekim 1951, s.1

²¹⁶ Atlantik Konseyi Bugün Toplanıyor. General Marshall'ın dikkate şayan teklifi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 24 Kasım 1951, s.1

²¹⁷ Avrupa Ordusu için Müşterek Bir Bütçe İhdası kararlaştı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 31 Aralık 1951, s.1

²¹⁸ Avrupa Ordusu Müzakereleri, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 02 Ocak 1952, s.1

Bununla birlikte Avrupa’da bir Atlantik Paktı Yüksek Genel Karargahı kurulması planlanmış fakat bu, Almanya’nın yeniden silahlanması hususunda Avrupalı devletlerin bir anlaşmaya varamaması nedeniyle gecikmiştir.²¹⁹ Kuzey Atlantik Antlaşmasına üye 12 ülkenin silahlanma meselelerini koordine ve savunma kuvvetleri için lüzumlu maddelerin daha fazla üretimini temin etmek için Kuzey Atlantik Savunması İstihsâlât (Üretim) Heyeti oluşturulmuştur.²²⁰ Almanya’nın da bu üretim faaliyetlerine katılması planlanmış, ancak Almanya meselesi nedeniyle, Almanya’nın muazzam ağır silah endüstrisinden faydalanabilmek Mart 1952 tarihinden önce mümkün olamamıştır.²²¹

Bununla birlikte, Avrupa’daki NATO yapılanması, A.B.D.’nin de desteğiyle zaman içinde şekillenmiştir. 20-25 Şubat 1952 tarihleri arasında gerçekleşen ve Türkiye’nin de davetli bulunduğu NATO Bakanlar Konseyi Lizbon Konferansı’nda,²²² Kuzey Atlantik bölgesinin savunması için, tedrici bir şekilde NATO kara, deniz ve hava kuvvetlerinin meydana getirilmesi için planlar müzakere edilmiştir. Lizbon toplantısından altı ay kadar evvel, yani Ağustos 1951’de NATO Dışişleri Bakanları Konseyi geçici bir komite kurarak NATO’nun ihtiyaçlarını gözden geçirmişlerdir. Bu incelemeleri esas tutarak Lizbon Konferansı da 1952 için NATO’nun gayelerini tespit etmiştir. Müşterek müdafaa için gerekli olan ve birleşik bir komutanlık idaresinde bulunacak olan bu askeri kuvvet, yarısı savaşa hazır ve yarısı da yedek olmak üzere 50 Tümen halinde tasarlanmıştır. 4.000 uçaktan oluşan bir hava kuvveti ile bir deniz kuvvetinin planları yapılmıştır. Hava alanlarının ve askeri tesislerin meydana getirilmesinin masrafları üzerinde anlaşmaya varılmıştır. 1952 senesi sonunda NATO, bu hedeflerine çok yaklaşmış olacaktır. NATO’nun askeri savunması için gerekli olan hava alanı, barakalar, demiryolları, karayolları, depolar ve karargah şebekeleri Lizbon’da kararlaştırıldığı gibi meydana getirilmiştir. İyi organize edilmiş bir ikmal sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Lizbon’da aynı zamanda, NATO ile sıkı bir şekilde bağlı olacak bir Avrupa Savunma Camiası’nın meydana getirilmesi için bir antlaşma

²¹⁹ Komünist Çin Şehirlerine Atom Bombası Atılacak, *Kütahya İl Gazetesi*, 18 Kasım 1950, s.1

²²⁰ Atlantik İstihsâlât Delegeliği, *Kütahya İl Gazetesi*, 17 Şubat 1951, s.2

²²¹ Almanya Atlantik Müdafaaı için Ağır Silah Hazırlayacak, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 1 Mart 1952, s.1

²²² Hüseyin Emiroğlu, (2003), Türkiye’nin Atlantik Paktı’na Giriş Süreci ve Türk Basınının Tutumu, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:28, İstanbul: s.101,102

teklifi yapılmıştır. 27 Mayıs 1952 tarihinde Fransa, İtalya, Batı Almanya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg Dışişleri Bakanları bu yolda bir anlaşma imzalamışlardır. Aynı zamanda bu ülkeler tarafından, herhangi bir ülkeye yapılan saldırının diğer üye ülkelere yapılmış bir saldırı olarak kabul edileceği hakkında bir protokol imzalanmıştır.²²³

Batı Avrupa Savunması hakkında, Amerikan Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Senatör Tom Connally, iki aylık Batı Avrupa ziyareti esnasında edindiği izlenimlerini aktardığı ve Milletlerarası Haberler Servisi için yazdığı bir makalede; Batı Avrupa ülkelerinden bazılarının savunmaları için elzem olan silah ve teçhizatı temin yolunda gerekli faaliyeti gösterdiklerini, fakat bazı ülkelerdeki mecburi askeri hizmetin kısıtılmasının aksi istikamette bir ilerleme olduğunu ve bütün Batı Avrupa ülkelerinin askeri hizmet müddeti bakımından bir standart üzerinde anlaşmaları gerektiğini beyan etmiştir. Seyahatinin esas sebebini teşkil eden Karşılıklı Güvenlik faaliyetlerine ilişkin olarak da Senatör Connally, bazı yerlerde ağır gitmekle beraber Karşılıklı Güvenlik Programı'nın²²⁴ hakikaten karşılıklı bir hareket olduğuna inandığını ve bunun ümit verici bir yol olduğunu, Amerikan halkının hürriyet yolundaki gayretlerinin karşılığını vermekte olduğunu söylemiştir.²²⁵

NATO yapılanması hakkında, Avrupa'daki Müttefik Kuvvetler Başkomutanı General Matthew Ridgway, Fransa'nın Rocquencourt kentindeki NATO tatbikatları sırasında gazetecilere yaptığı bir açıklamada; NATO ülkelerinin Avrupa'yı müdafaa edebilecek bir kuvvet meydana getirebileceklerinden ümitvar olduğunu, tecavüze karşı koymak için büyük bir azim gördüğünü söylemiştir. Ayrıca New York Times Gazetesi muhabiri Benjamin Welles'in, Fransa'nın Rocquencourt kentinden yazdığı, aynı NATO tatbikatlarına ilişkin bir yazısında da; bazı aksaklıklar olmasına rağmen Ekim 1952

²²³ Nato'nun Savunma Gelişmeleri, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 31 Kasım 1952, s.2

²²⁴ **Karşılıklı Güvenlik Programı** : A.B.D.nin, Marshall Planı çerçevesinde Batı Avrupa ülkelerine yaptığı mali yardımların savunma ve askeri yardımlar kısmını planlayan programdır. A.B.D. ile Batı Avrupa arasında güvenlik işbirliği kapsamında, Avrupa'da askeri üretimin artırılması ve finansmanı, savunma işbirliğinin sağlanması gibi konuları içermektedir. A.B.D. bu program çerçevesinde, Avrupa Savunmasını desteklemek için, 1950 yılında Kongre'den Savunma İstihsalatı Kanunu gibi kanunları çıkarıp uygulamaya koymuştur. Karşılığında müttefiklerinden hammadde ithalini amaçlamaktadır. (Athanase J. Sbarounis, (2011), Marshall Planı ve Karşılıklı Güvenlik Programı Ekonomisi, İstanbul Üniv. İktisat Fakültesi Mecmuası, İstanbul: s.74-76) <http://www.journals.istanbul.edu.tr/uiifm/article/view/1023007415>, (27.01.2016)

²²⁵ Connally Avrupa'da Yeni Bir Birlik İsteği Olduğunu Söylüyor, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 13 Ekim 1952, s.1

itibariyle NATO savunma mekanizmasının mevcut olduğunu, gerektiğinde vazifesini yapabileceğini, on sekiz ay evvel hiçbir şeylerinin olmadığını, son bir buçuk sene içinde Batı Avrupa'nın savunma kuvvetinin meydana getirilmesi yolunda çok büyük gelişmeler kaydedildiğini belirtmiştir. Hava alanları, barakalar, demiryolları, yollar, ikmal merkezleri gibi muazzam destekleyici bir programın gelişmekte olduğu, Karşılıklı Güvenlik Programı gereğince Birleşik Amerika'nın silah ve teçhizat tesliminin gittikçe artmakta olduğu, Birleşik Amerika Müşterek Kurmay Heyetleri Başkanı General Omar Bradley'in Başkan Truman'a verdiği bir raporda, NATO'nun halen "realist bir devrede" bulunduğu bildirildiği, yani hakiki savunma kuvvetinin şimdi mevcut bulunduğu belirtilmiştir.²²⁶

Basınıımızda yer alan tüm bu haberlerden de anlaşıldığı üzere, A.B.D.'nin Marshall yardımları ve Karşılıklı Güvenlik Programı sayesinde NATO'nun Avrupa'daki oluşumu, askeri yapılanmanın sağlanması ve Batı Avrupa'nın güvenliğinin sağlanarak Komünizm tehdidinden korunması konularında 1952 yılı sonuna kadar çok önemli ilerlemeler kaydedilmiş ve Lizbon Konferansı'nda belirlenen hedeflere büyük oranda ulaşıldığı görülmüştür.

Kuzey Atlantik ittifakının oluşumunu yakından takip eden Türkiye'nin ise Batılı müttefikleri tarafından antlaşmaya dahil edilmemesi, Türkiye'yi endişeye sevk etmiştir. Türkiye'nin niçin Atlantik Paktı'na kabul edilmediği ve garantisiz bırakıldığı, bir çırpıda gözden çıkarılabilecek bir ileri karakol olarak görülüp görülmediği sorgulanmıştır. Atlantik devleti olmadığı halde davet edilen İtalya ile mukavemet cephesindeki rolümüz ve yükümüz kıyaslanmıştır. Atlantik Paktı dışında kalmamızın bizi sekiz devletin garantisi dışında bırakacağı ve tarafsız kılacağı, İkinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi Ortadoğu'nun kaderinin savaş alanı dışında ve harbin neticelerine bağlı olarak şekillenebileceğine ilişkin kaygılar dile getirilmiştir.²²⁷

²²⁶ Ridgway, Norveç'ten Türkiye'ye kadar NATO Maneviyatı Fevkaladedir, diyor., *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 04 Ekim 1952, s.2

²²⁷ Peyami Safa, Atlantik Paktı ve Biz, *Kütahya İl Gazetesi*, 30 Mart 1949, s.1

Dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1 Kasım 1950 tarihinde T.B.M.M. yasama yılı açılışında yaptığı konuşmada, Kuzey Atlantik Paktı'nın gelişimi hakkında şöyle demektedir:

“İkinci Dünya Harbinin sona ermesinden bugüne kadar hakiki sulhun tesisi için sarfedilen gayretler maalesef müsbet bir neticeye varamamıştır. Kezalik sulh davasına candan bağlı olan memleketimiz, halen tecavüze karşı en müessir(tesirli) emniyet teşkilatı addettiği ve günden güne daha sağlam esaslara istinad ettirilmesine gayret edildiğini memnurlukla gördüğü Atlantik Paktının inkişafını (gelişimini) büyük bir alaka ile takip etmekte ve bu emniyet sisteminin takviyesi için akit devletlerle işbirliğine amade (hazır) bulunmaktadır. Harbi sulh gibi bölünmez bir bütün sayan Türkiye, bu savunma sisteminin Doğu Akdeniz’e teşmilini arzu etmektedir.”²²⁸

Türkiye NATO'nun savunma kalkanı içine dahil olmak istemektedir. Çünkü Doğu Bloku ve Batı Bloku ülkeleri karşılıklı olarak silahlanma yarışına girmeye başlamıştır ve bu durum Türkiye'nin, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, Doğu Bloku ülkelerinden gelen tehdit algısını gittikçe arttırmaktadır. Balkanlarda Komünform'a üye Doğu Avrupa ülkelerinin 1948 yılından itibaren seri silahlanmaları barış antlaşmaları ile müsaade edilmiş olan sınırları çok aşmıştır. 1948'den 1952 yılına kadar Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk ordularının asker sayılarının yaklaşık 2 ila 4 kat artırılarak Sovyet askeri uzmanlarının kontrolü altında Rus tank, top ve uçakları ile teçhiz edildiği, hatta bu ülkelerin Balkanlar'da Komünform'dan ayrılan Yugoslavya'ya karşı mütecaviz hareket ederek Yugoslavya topraklarına girdiği ve Sovyet ordusunun bir kolu gibi davrandığı haberleri Türkiye'yi oldukça rahatsız etmiştir.²²⁹

Ayrıca üçüncü bir dünya harbi tehlikesinin belirlediği yönündeki emareler, tespitler ve açıklamalar Türkiye'nin güvenlik kaygılarını arttırmıştır. Ocak 1952'de gerçekleşen Churchill-Truman mülakatlarından sonra dünyanın muhtelif yerlerinde muhtemel üçüncü dünya harbine karşı korunma ve hazırlık devresinin başladığı, iki

²²⁸ B.M.Meclisi Celal Bayar'ın Bir Nutku ile Açıldı, *Kütahya İl Gazetesi*, 4 Kasım 1950 Cumartesi, s.1,2

²²⁹ Azalmayan Tazyik, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 14 Eylül 1952, s.2

devlet adamının üçüncü dünya harbinin er geç patlayacağını anladıkları yönünde resmi ajanslarda yayınlanan haberler, her gün Batı Bloku ile Doğu Bloku'nun arasının açılması ve her iki tarafın da kendi bloklarını tepeden tırnağa silahlandırması, konferansların, komisyonların, heyetlerin görüşmeler sonucu uzayıp gitmesine rağmen tam bir anlaşmaya varılamaması, her an üçüncü bir dünya harbinin alevlenebileceği şeklinde yorumlanmıştır.²³⁰ Üçüncü bir dünya harbinin doğrudan doğruya Rusya tarafından çıkarılıp çıkarılamayacağı hakkında sorular sorulmuş ve cevaplar aranmıştır. O tarihlerde Batılı ülkelerin tekelinde olan Birleşmiş Milletler camiasını teşkil edenlerin birbirlerini ekonomik, siyasal, toplumsal kalkınma yönünden desteklemek için faaliyete geçtikleri ve bu sayede her Birleşmiş Milletler üyesinin karşılıklı yardımlarla kalkındığı ve ilerlediği, Birleşmiş Milletlerin elinde muazzam kuvvetler, sayılamayacak kadar çok askeri malzemenin mevcut olduğu yönündeki haberler²³¹ Sovyet tehdidine karşı Türkiye'yi NATO'ya iyice yaklaştırmıştır.

Ancak Türkiye NATO'ya tam üyelik için bir müddet daha beklemek zorunda kalmıştır. Çünkü NATO Batı Avrupa'nın savunma ihtiyaçlarından doğan bir örgüttür. Birinci önceliği Batı Avrupa Savunması olmuştur. Bu nedenle Batı Bloku'nun güçlenerek NATO'nun oluşumunun tamamlanması sürecinde Batı Avrupa'nın savunma ihtiyaçları ön plana alınmıştır. NATO'nun tüm teşkilatlanma, silahlanma ve buna bağlı diğer faaliyetleri buna göre planlanmış ve uygulamaya konulmuştur. NATO'nun kuruluş aşamasında Batı müttefiki Türkiye'nin savunma faaliyetleri, A.B.D.'nin "Durdurma" ve "Çevreleme" siyaseti gereği Truman Doktrini ve Marshall Yardımları çerçevesinde, daha çok A.B.D. tarafından nakdi ve mali olarak desteklenmiştir.

²³⁰ Üçüncü Dünya Harbi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 21 Ocak 1952, s.1

²³¹ Rusya ve Harp, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 28 Ocak 1952, s.1

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE KUZEY ATLANTİK PAKTI (NATO)

3.1. ORTADOĞU SAVUNMA PLANI VE TÜRKİYE’NİN NATO ÜYELİĞİNE İNGİLİZ MUHALEFETİ

NATO’nun kuruluşunun ilk yıllarında Türkiye’nin üyeliğine en büyük muhalefeti İngiltere yapmıştır. Bunun en büyük nedeni ise İngiltere’nin müttefiki Türkiye’yi NATO’da değil, Ortadoğu Savunma Planları içinde görmek istemesidir.

1882 yılında Mısır’ı işgal etmiş olan İngiltere, 1. Dünya Savaşı’ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılması ile ortaya çıkan boşluğu dolduran en büyük güç konumundadır. Ancak iki dünya savaşı arasındaki dönemde İngiltere’nin Ortadoğu’daki gücü sarsılmaya başlamış ve zayıflamıştır. II. Dünya Savaşı’nın ortaya çıkardığı temel değişiklikler, dünya kuvvet dengesinde ağırlığın Avrupa’dan kanatlara yani A.B.D ve Sovyetler Birliği’ne kaymasına neden olmuş, İngiltere’nin Ortadoğu’daki üstünlüğü sona ermiştir. Buna rağmen İngiltere II. Dünya savaşı’ndan sonra da Mısır, Filistin, Irak ve Güney İran’daki askeri gücü ile Akdeniz’deki üstünlüğünü devam ettirmek istemiştir.²³²

II. Dünya Savaşı’ndan sonra Sovyetler Birliği’nin muhtemel en kuvvetli düşman olarak algılanmasından dolayı, Ortadoğu coğrafyası sunmuş olduğu eşsiz saldırı ve savunma imkanları ile İngiltere’nin savunma politikaları için gözden çıkarılamayacak bir konuma sahiptir. Burası İngiltere’yi Hindistan, Avustralya ve Uzak Doğu’ya karadan, havadan ve denizden bağlayan ulaşım sistemlerinin merkezi konumundadır. Süveyş Kanalı ve onun terminal limanlarını, İskenderiye’de bulunan İngiltere’nin Doğu Akdeniz ana deniz üssünü, Irak ve Güney İran’daki petrol yataklarını, Abadan’daki liman ve tesisleri, Kuzey Irak’tan Hayfa’ya uzanan petrol boru hattını, Akdeniz’den Filistin, Ürdün ve Irak üzerinden Basra Körfezi’ne kadar uzanan bütün iletişim hatlarını içermektedir. Aynı zamanda burası İngiliz İmparatorluğunun ana petrol kaynağıdır.²³³

Tüm bu nedenlerle, 1947 yılında İngiliz Genelkurmay Başkanlığı Ortadoğu’nun merkezde olduğu yeni bir savunma politikası geliştirmiştir. Buna göre, Sovyetler

²³² Oral Sander, (1979), a.g.e., s.5

²³³ Eftal İrkiçatal, (2012), İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiltere’nin Ortadoğu Politikaları İçin Kıbrıs’ın Stratejik Önemi ve Kıbrıs Meselesinin Ortaya Çıkışı, Süleyman Demirel Üniv.Sosyal Bil. Enstitüsü Dergisi, Sayı:15, s.32

Birliği'ne karşı bir savunma ve saldırı üssü olarak Ortadoğu'da İngiliz nüfuzunun ve pozisyonunun korunması gerekiyordu. Ayrıca İngiliz Milletler Topluluğu'nun savunması için İngiltere'nin savaş zamanı Ortadoğu'dan savaşa müdahil olabilmesinin hayati öneme sahip olduğu, İngiltere'nin barış zamanında da burada bulunmasının zorunlu olduğu, çünkü bu olmadan savaş zamanı burada güçlü bir askeri varlık gösterilemeyeceği İngiliz askeri yetkililerince belirtilmiştir. Bununla birlikte, gelecekte Hindistan'ı Ortadoğu gibi bir askeri konuşlandırma için kullanmanın mümkün olmayacağını ve bu yüzden de İngiltere'nin Ortadoğu'daki üslerini elinde tutmasının önemli olduğu yönündeki stratejiler, İngiltere'nin bu yeni savunma politikasını oluşturmaktadır.²³⁴

Ancak İngiltere'nin II. Dünya Savaşı'ndan sonra ciddi bir ekonomik krize girmiş olması ve süper güç olma özelliğini kaybetmesi Ortadoğu Savunma Planları için büyük bir engel teşkil etmektedir.

İngiltere için Ortadoğu'daki bir diğer büyük engel de Süveyş Kanalı dolayısıyla Mısır meselesi olmuştur. 1946 yılında varılan bir anlaşmayla, İngiltere Mısır'daki askerlerini 1949 Eylül ayına kadar kademeli olarak çekmeyi kabul etmesine rağmen iki ülke arasındaki Sudan krizi ve ardından 1948-1949 Arap-İsrail savaşının patlak vermesi tüm dengeleri değiştirmiştir. Bu savaştan sonra İngiltere, Mısır'da değilse bile Süveyş Kanalı'nda kalmak konusundaki kararını daha da yoğunlaştırmıştır ve meseleyi "*Ortadoğu Komutanlığı*" denen bir askeri ittifak çerçevesinde çözmeye karar vermiştir. Bu ittifak sistemine göre, Amerika, İngiltere, Fransa, Türkiye ve Mısır Ortadoğu'nun savunması için "*Ortadoğu Komutanlığı*" denen müşterek bir kuvvet oluşturacaklardı. Bu kuvvet Süveyş Kanalı bölgesinde bulunacaktı. İngiltere, bu kuvvetin emrine vereceği kuvvetlerinin dışında, Mısır'da bulunan bütün kuvvetlerini geri çekecekti.²³⁵

Daha önce de belirttiğimiz gibi Fransa, İngiltere, A.B.D. ve Türkiye 13 Ekim 1951 tarihinde Mısır Hükümetine kendisinin de eşit haklarla ve kurucu aza sıfatı ile katılabileceği bir Ortadoğu Komutanlığı teşkilatını hedefleyen bu tasarıyı müştereken bildirmişlerdir. Adı geçen dört devlet bu tasarı hakkında diğer Arap devletlerine ve

²³⁴ Eftal İrkıçatal, a.g.m. s.35

²³⁵ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.494, 495

İsrail'e bilgi vererek, başkalarının katılmamasında dahi bu dört devletin gerçekleştirmeye karar verdikleri Ortadoğu Komutanlığı Teşkilatı hususundaki düşüncelerini bildirmelerini kendilerinden rica etmiş ve bu suretle oluşacak fikir alışverişi neticesinde bu devletlerin de Ortadoğu Komutanlığı Teşkilatı'na katılmaları ihtimalinin açıklanmasını istemişlerdir. Ayrıca Ortadoğu Komutanlığı birliğinin kurulması fikrinin bütün Ortadoğu devletlerinin istiklalini, bütünlüğünü ve refahını dışarıdan gelecek tecavüzlere karşı el birliği ile eşitlik hakları dahilinde korumayı ve bu birliğin her devletin kendi çıkarları ile tamamen uyumsuz olan bölgenin umumi menfaatlerini savunmayı amaçladığı izah olunmuştur. Ortadoğu Komutanlığı tasarısı hususunda aynı devletlere bazı tamamlayıcı izahat verilmesi suretiyle kendi maksatlarının daha iyi anlaşılıp değerlendirilmesinin yararını göz önüne alan ABD, Fransa, İngiltere ve Türkiye'nin bir muhtırayla Mısır, Irak, Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye, Ürdün ve İsrail Hükümetlerini bu konuda bilgilendirdikleri Ankara'daki Dışişleri Bakanlığı kaynaklarından bildirilmiştir.²³⁶

ABD, İngiltere, Fransa ve Türkiye'nin Ortadoğu Savunma planları için Mısır'a yaptığı teklif 16 Ekim 1951'de İskenderiye'de toplanan Mısır Bakanlar Kurulu tarafından reddedilmiştir.²³⁷ Bunun üzerine İngiltere'den yapılan resmi açıklamalarda; Mısır hükümeti iştirak etmese bile aynı gaye için dört devletin müşterek çalışmalarına devam edeceği ve komünist tecavüzüne karşı Orta Doğu emniyetini sağlayacak planları baltalamaya yönelik herhangi bir hareketin Türkiye, ABD, İngiltere ve Fransa'nın müşterek müdahalesiyle karşılaşacağı bildirilmiştir.²³⁸

Ancak Mısır Hükümeti, İngiliz askerlerinin Mısır'dan çekilmesini ve işgalin sona ermesini istemektedir. Aralık 1951'de Paris'te yapılan İngiltere-Mısır görüşmelerinde, Mısır'ın dört devlet tarafından teklif edilen Ortadoğu Savunma Planı'na katılması karşılığında; iki sene içinde İngiliz kuvvetlerinin çekilmesi, bunların yerine İngiliz talimi görmüş Mısır askerlerinin alınması ve Sudan'da bir plebisit (halk oylaması) yapılması hususunda İngiltere ile Mısır'ın mutabık kaldığına dair Mısır

²³⁶ Ortadoğu Komutanlığı Teşkilatı'na Mısır da Davet Edildi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 13 Kasım 1951, s.2

²³⁷ Mısır Bakanlar Kurulu Teklifi Reddetti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 17 Ekim 1951, s.1

²³⁸ Ortadoğu Emniyetini Bozacak Olurlarsa, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 17 Ekim 1951, s.1

gazetelerinde yayınlanan haberler Londra'daki İngiliz yetkililerince kesin bir dille yalanlanmıştır.²³⁹

Bunun üzerine İngiltere, Fransa, A.B.D. ve Türkiye Ortadoğu'nun savunması hakkındaki teşkilatı tamamlamak üzere çalışmalarını hızlandırarak hazırlıklarına Mısır'ı dahil etmeden devam karar vermişlerdir. Savunma teşkilatına bir sonuç verecek olan dört büyük devletin yetkililerinin Washington'da bir toplantı yapmalarını temin için diplomatik kanallardan yapılan müzakereler başlamıştır. Dört devlet Mısır'ın savunma antlaşmasının dışında olduğu faraziyesinden ilerleyerek askeri ve iktisadi bakımlardan planlarını tespit etmişlerdir. Bu konudaki yeni düzenlemeler, Mısır'ın fikrini değiştirdiği takdirde eşit haklara sahip olarak bu savunma antlaşmasına katılımını mümkün kılmaktadır. Türkiye'ye ise Türk kuvvetlerinin mümkün olduğu kadar Türk Komutanlarının elinde kalacağı ve Türk kuvvetlerinin hükümetinin müsaadesi alınmadan başka bir cepheye gönderilmeyeceği konusunda teminat verilmiştir. Ayrıca Ortadoğu Savunma Teşkilatı Genel Karargahı'nın bütün üyelere uygun gelen Kıbrıs adasında tesis edilmesi ihtimali üzerinde durulmuştur.²⁴⁰ Bu müzakerelerde, Türk heyetinin çekincelerini dile getirdiği ve Batılı devletlerin de Türkiye'nin kaygılarını gidermek için bazı teminatlar vermek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan İngiltere, İngiliz Milletler topluluğuna mensup milletlere de Ortadoğu savunma paktını kabul ettirmek amacıyla teşebbüse geçmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Paris'te yapacağı toplantıya katılmak için Paris'e gelen İngiliz Dışişleri Bakanı Anthony Eden, 6 Kasım 1951'de Avustralya Dışişleri Bakanı ve Mareşal Montgomery ile istişarelerde bulunduktan sonra İmparatorluğa dahil Milletlerin Baş Temsilcilerini gayri resmi bir toplantıya davet etmiştir. İmparatorluk camiasına dahil milletlerle yaşayan bağları sıkılaştırmak üzere İngiliz Dışişleri Bakanı bir toplantı tertip etmiştir. Ortadoğu'daki ihtilafın giderilmesinde büyük menfaatleri olduğunu İngiliz İmparatorluğu'na dahil milletlerin büyük bir kısmı kabul etmişlerdir. Fakat

²³⁹ Mısır Ortadoğu Müdafaa Planına İştirak edecek mi?, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 30 Aralık 1951, s.3

²⁴⁰ Türkiye, Amerika, İngiltere ve Fransa Askeri çalışmalarına hız verdi. Batı Cephesinde General Eisenhower de iştirak edecek mi?, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 22 Ekim 1951, s.1,2

Ortadoğu Savunma Paktı meselesi ve mevcut durum hususundaki değerlendirmelerde ittifak olmadığı görülmüştür.²⁴¹

İngiltere'nin tüm bu açıklama ve tutumları müşterek bir Ortadoğu Komutanlığı kurulmasını çok istediğini, bu fikre öncülük ettiğini ve diğer devletleri bu amaç için kullanmaya çalıştığını göstermektedir.

Ancak İngiltere'nin bu çabaları her aşamada sonuçsuz kalmıştır. Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa, 6 Kasım 1951 günü verdiği bir demeçte, Ortadoğu'nun savunması için yapılan tekliflerin Arap devletleri tarafından reddedildiği söylentilerinin doğru olmadığını, ancak Arap devletlerinin istekleri yerine getirilmedikçe bu memleketlerin batılı hükümetlerle işbirliği yapmalarına imkan olmadığını belirtmiştir.²⁴² İkinci bölümde zikrettiğimiz gibi, Mısır'ın Sovyetler Birliği ve peyklerinden silah ve askeri malzeme alımı konusunda yeni bir ticaret anlaşması tasarısı çerçevesinde anlaştığı ve Sovyetler Birliği'nin İngiltere'nin yerine Mısır'ın başlıca ticaret ortağı olacağı Kahire'den gelen haberler arasındadır.²⁴³ Ayrıca Sovyetler Birliği bununla da kalmamış, Rus Dışişleri Bakan Vekili 25 Kasım 1951'de İngiltere, Fransa, ABD ve Türkiye Büyükelçilerini Dışişleri Bakanlığına davet ederek bu dört devletin Ortadoğu'nun savunması hakkında Arap devletlerine yaptıkları teklifle ilgili birer uyarı notası vermiştir.²⁴⁴

Arap ülkeleri ile Batılı ülkeler arasındaki ihtilafta, Türkiye Batı yanlısı fakat ılımlı bir politika izlemeye çalışmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Prof. Fuat Köprülü 1951 Kasım ayı sonunda France-Presse ajansına verdiği bir beyanatta açıklamıştır. Köprülü beyanatında, Türkiye, Fransa, İngiltere ve ABD'nin kararına göre bir Ortadoğu Komutanlığı kurulması gerektiğini, Türkiye ile batılı üç devletin bilhassa milletlerarası siyasi davalar olmak üzere her hususta tamamıyla mutabık olduklarını, Fransız, İngiliz ve ABD Dışişleri Bakanları ile milletlerarası meselelerin tamamını gözden

²⁴¹ Ortadoğu Savunma Paktı ve İngiltere, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 07 Kasım 1951, s.2

²⁴² Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam Paşa Demecinde, Ortadoğu Savunması İçin Yapılan Tekliflerin Arap Devletleri Tarafından Reddi Doğru Değildir, dedi., *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 06 Kasım 1951, s.1-2

²⁴³ Mısır, Sovyet Rusya ve Peykleriyle Anlaşıyor, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 25 Ekim 1951, s.2

²⁴⁴ Rusya Dört Devlete Birer Nota Verdi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 26 Kasım 1951, s.1

geçirdiklerini ve her sahada aynı görüşe sahip olduklarını müşahade ettiklerini bildirmiştir. Profesör Köprülü, Ortadoğu savunması konusundaki Arap ülkelerinin tavrı karşısında ihtiyatkar davranmıştır. Beklemek ve sabırlı olmak lazım geldiğini, çünkü Arap ülkelerinin Ortadoğu Savunması meselesinin önemini kavrayacaklarını ve herkesi tatmin edecek bir hâl çaresi bulmanın mümkün olduğunu söylemiştir.²⁴⁵ Başka bir habere göre de Dışişleri Bakanı Prof.Fuat Köprülü bu meselede Arap ülkeleriyle Batı arasındaki gerginliğin giderilmesi için Arap ülkelerinde büyük bir itibarı olan Pakistan Dışişleri Bakanı Zafirullah Han ile birlikte arabuluculuk vazifesi görmüştür.²⁴⁶

Türkiye ise bu sırada NATO'ya girme çabasıdadır. 11 Mayıs 1950 tarihinde İngiltere, Fransa ve ABD Dışişleri Bakanları'nın Avrupa savunması ile ilgili olarak toplandığı Londra'daki "Üçler Konferansı"ndan hemen önce Türkiye NATO'ya katılmak için ilk resmi müracaatını yapmıştır.²⁴⁷ Ancak sadece İtalya'nın destek verdiği Türkiye'nin müracaatı konusunda Üçler Konferansı'nda herhangi bir karar verilmemiştir.²⁴⁸ Amerika Birleşik Devletleri ise Türkiye'nin NATO'ya katılmasına herhangi bir itirazı olmadığı halde isteksiz davranmıştır.²⁴⁹ Bunda ABD'nin en yakın müttefiki İngiltere'nin muhalefetinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Belçika, Hollanda, Danimarka gibi NATO'nun küçük üyeleri, Sovyetler Birliği'ni tahrik edeceğini ve bir savaş çıkabileceğini gerekçe göstererek, Türkiye'nin NATO'ya girmesine karşı çıkmışlardır. İngiltere ise, Müslüman bir devlet olarak Türkiye'yi kendi Ortadoğu politikasında kullanmak istediğinden, Türkiye'nin NATO üyeliğini engellemeye çalışmıştır. O sırada İngiltere'nin Süveyş'te kalıp kalmaması Türkiye'yi hiç ilgilendirmiyordu. Fakat İngiltere, Türkiye'nin NATO üyeliğine muhalefet etmekten vazgeçme şartı olarak, Türkiye'nin Ortadoğu Komutanlığı'na katılmasını istemiş ve Türkiye de ister istemez kabul etmek zorunda kalmıştır.²⁵⁰

²⁴⁵ Dışişleri Bakanımızın Paris'teki verdiği beyanat. Türkiye ile Üç Batılı Devlet Bilhassa Milletlerarası Siyasi Davalar Olmak üzere her hususta tamamiyle mutabıktırlar, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 26 Kasım 1951, s.1

²⁴⁶ Fuat Köprülü'nün Temasları, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 20 Kasım 1951, s.1,2

²⁴⁷ Oral Sander, (1979), a.g.e., s.70

²⁴⁸ M.Hakan Özçelik, a.g.m., s.54

²⁴⁹ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.519

²⁵⁰ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.495

Türkiye bir yandan İngiltere'nin Ortadoğu Savunma Planı'nı benimser görünürken, öte yandan NATO üyeliği için 1 Ağustos 1950'de ikinci kez müracaat etmiştir. Türkiye'nin Yunanistan ile birlikte yaptığı bu müracaat Eylül 1950'de toplanan NATO Bakanlar Konseyi tarafından bir kez daha reddedilmiştir. Ancak bu sefer NATO Konseyi Türkiye ve Yunanistan'ı "*Akdeniz'in Savunulması İçin Gerekli Planlama İşlemleri*"ne katılmaya davet etmiş, Türkiye ve Yunanistan da bu daveti kabul etmişlerdir. Her ne kadar bu davet Türkiye'nin Doğu Akdeniz'in güvenliği için önemli bir unsur olduğunun Batılı devletler tarafından kabulü anlamına gelse de Türkiye'yi tatmin etmediği açıktır. Türkiye girişimlerinin tamamen sonuçsuz kalmadığı tesellisiyle yetinmek zorunda kalmıştır.²⁵¹

Bu bağlamda NATO'nun askeri komisyon toplantılarına katılmak üzere Ekim 1951'de Türkiye ve Yunanistan temsilcileri Washington'a gitmişler, bu iki ülke aynı zamanda Ortadoğu'nun savunmasında oynayabileceği rol hakkında yapılan müzakerelerde de hazır bulunmuşlardır. Bu müzakarelerde, Türkiye Ortadoğu Savunma Komutanlığı'nda kilit bir rol oynarken, Yunanistan'ın da NATO'nun güney cephesine katılıp katılmayacağı hakkında kesin bir karara varılması öngörülmüştür. Ayrıca Washington, Paris, Londra ve Ankara'da yapılan siyasi ve askeri müzakerelerde Türkiye'nin, NATO'nun Avrupa'daki bir ileri karakolu şeklinde düşünülmesi ve Türkiye'nin Batı savunma projelerine dahil edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Böylece Türkiye'nin Avrupa ve Ortadoğu savunması arasında bir dağ vazifesi göreceği fikri ortaya çıkmıştır.²⁵²

İngiliz Times Gazetesi, Türkiye'nin Atlantik paktına alınmasına ayırdığı bir makalesinde bu konuda şunları yazmaktadır:

"Türkiye ile Yunanistan Atlantik camiası için ehemmiyeti haiz bir bölgede bulunmaktadırlar. Times bundan sonra Yakındoğu savunmasında işbirliği yapabilecek olan Atlantik Paktı devletleriyle Türkiye'nin müştereken

²⁵¹ Oral Sander, a.g.e., s.76

²⁵² Türkiye, Amerika, İngiltere ve Fransa Askeri çalışmalarına hız verdi. Batı Cephesinde General Eisenhower de iştirak edecek mi?, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 22 Ekim 1951, s.1,2

*birleşecekleri ayrı bir komutanlığın kurulmasına büyük bir askeri ehemmiyet atfetmektedir.*²⁵³

Bu dönemde Türkiye de Sovyet tehdidine karşı topraklarını savunabilmek ve NATO şemsiyesi altına girebilmek için tam da bunu yapmak istemektedir. Türkiye'nin bu yöndeki tutumu İngiliz basınının gözünden kaçmamıştır.

Sovyet tehdidine karşı bir “*Ortadoğu Komutanlığı*” oluşturmaya çalışan İngiltere, Arap-İsrail savaşı, Süveyş Kanalı ve Sudan Meselesi gibi kronikleşen sorunlarla boğuşan Ortadoğu'daki Savunma Planlarının gerçekleşmesinin zorluğunu 1951 yılı sonuna doğru idrak etmeye başlamıştır. Bunda gücünü giderek arttıran NATO'nun Avrupa'daki teşkilatlanmasını tamamlayarak Akdeniz'e yönelik Savunma Planları geliştirmesinin de etkisi büyük olmuştur. Bu savunma planlarına ABD ve İtalya'nın katkılarıyla Türkiye ve Yunanistan da dahil edilmiştir. Bu durum İngiltere'nin Türkiye'nin NATO'ya girmesi konusundaki muhalefetini zayıflatan bir unsur olmuştur. Şüphesiz bu muhalefetin aşılmasında Türkiye'nin Kore Savaşı'na katılmasının etkisi de çok büyüktür. Dönemin uluslararası konjonktüründe, bu aşamadan sonra Türkiye'nin NATO'ya girmesinin önünde pek fazla bir engel kalmamıştır. İngiltere'nin direnci kırılmış, Türkiye'nin NATO üyeliğine ilişkin protokole gecikmeli de olsa onay vermek zorunda kalmıştır.

3.2. KORE SAVAŞI VE TÜRKİYE'NİN SAVAŞA DAHİL OLMASI

3.2.1. Kore Savaşı

NATO'nun kurulması Avrupa'da Doğu Bloku ile Batı Bloku arasındaki dengeyi sağlamış, bu iki blok arasındaki çatışmalar ve soğuk savaş gelişmeleri Avrupa'dan Uzakdoğu'ya intikal etmiştir. Özellikle de Sovyetler Birliği Komünist emperyalizmini Uzakdoğu'ya kaydırıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, Batılıların Uzakdoğu'da NATO gibi herhangi bir ittifak sistemine sahip olmayışlarıdır. Bu eksiklik Sovyetler Birliği'ne, Batılıların hep birlikte karşı koyamayacaklarını düşündürmüştür.

²⁵³Türkiye ve Atlantik Camiası, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 28 Ekim 1951, s.1,2

Fakat bu hesap yanlış çıkmıştır. İkinci nedeni ise, Uzakdoğu'da kuvvetler dengesinin Sovyetler Birliği'nin lehine olmasıdır. Çünkü Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nda yenilmesinden sonra meydana gelen kuvvet boşluğunu Komünist Çin doldurmuş ve böylece Komünizm Asya'da uluslararası alanda büyük bir ağırlığa sahip olmuştur. Ancak Sovyetler Birliği ve Komünist Çin, Amerika'nın Güney Kore'de, Fransa'nın da Güneydoğu Asya'da, yani Çin'inde bulunmasından rahatsızlık duymaktaydılar. Üstelik burada ABD'nin Fransa'yı desteklemesi de bu rahatsızlığı arttırmıştır.²⁵⁴

Aslında II. Dünya Savaşı sırasında Mayıs 1945'te ABD ile Sovyetler Birliği arasında yapılan bir anlaşmaya göre, savaştan sonra Kore'nin ABD, Sovyetler Birliği, İngiltere ve Çin'in ortak idaresi altında bulunması planlanmıştı. Ancak Temmuz 1945'te yapılan Potsdam Konferansı'nda Sovyetler Birliği Uzakdoğu savaşına katılmaya karar verince, askeri hareket bakımından Kore toprakları 38. Paralel çizgisi ile ikiye ayrılmıştır ve bu çizginin kuzeyi Sovyetler Birliği, güneyi de ABD hareket sahası olarak kabul edilmiştir. Kuzey Kore'ye Sovyetler Birliği, Güney Kore'ye de ABD asker sokmuş ve 38. Paralel çizgisine kadar ilerlemişlerdir. Böylece Kuzey Kore Sovyetler Birliği, Güney Kore de ABD işgaline uğramış ve fiilen ikiye bölünmüştür.²⁵⁵

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Kore'yi idare etmesi planlanan dört büyük devlet Kore sorununu bir sonuca bağlayamayınca ABD sorunu Birleşmiş Milletler'e taşımıştır. BM Genel Kurulu 14 Kasım 1947'de, Kore'nin bağımsızlığı ve Ulusal bir Kore Hükümeti kurulması yönünde karar almıştır. Bu karara göre, Ulusal Kore Hükümeti 31 Mart 1948'de yapılacak bir seçimle belirlenecek, ABD ve Sovyetler Birliği kuvvetleri de 90 gün içinde ülkeyi terk edecektir. Fakat Sovyetler Birliği bu karara baştan beri karşı çıkmış ve B.M. Geçici Kore Komisyonu ile işbirliğini reddederek bu komisyonun 38. Paralelin kuzeyine geçmesine izin vermemiştir.²⁵⁶

Bunun üzerine B.M. Güney Kore'de kendi denetimi altında bir seçim gerçekleştirdi. Bu seçimle beraber 17 Temmuz 1948'de başkent Seul'de "Kore Cumhuriyeti" ilan edilerek tüm Kore'nin meşru devleti olarak kabul edilmiştir. Buna

²⁵⁴ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.453

²⁵⁵ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.454

²⁵⁶ A.Alpaslan Eker, a.g.t., s.58,59

karşılık Sovyetler Birliği'nin kontrolü altındaki Kuzey Kore'de de 9 Eylül 1948 tarihinde Demokratik Kore Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir.²⁵⁷ Böylece 38. Paralelin kuzeyinde Kuzey Kore, güneyinde Güney Kore olmak üzere iki ayrı devlet ortaya çıkmış, Kore Yarımadası ve Kore halkı resmen ikiye bölünmüştür.

Asya'ya girmek için avantajlı bir konumda bulunması dolayısıyla Kore, Asya'nın stratejik açıdan önemli bir bölgesidir. Bu nedenle ABD'nin Japonya ve Güney Kore'de askerlerinin bulunması ABD'ye stratejik bir üstünlük sağlamaktadır. Ancak Sovyetler Birliği bu duruma Çin'de Komünist bir rejim kurulana kadar rıza göstermiştir. Sovyetler Birliği ve Komünistler yıllar süren mücadelelerden sonra Ekim 1949'da Çin'de yönetimi ele geçirince, ABD'yi Asya'dan çıkarma girişimlerine başlamışlardır.²⁵⁸

Kore'de 38. Paralelin kuzey ve güneyinde iki zıt kutubun cephesi haline gelen iki ayrı devletten biri olan Kuzey Kore Sovyetler Birliği'nin desteğiyle 1948'de, Güney Kore ise ABD'nin desteğiyle 1949'da yeni devletlerinin ordularını kurmuşlardır. Daha sonra sınır hattı boyunca sürtüşmeler ve silahlı çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Aslında aynı milletten iki halkın savaşından çok iki ayrı ideolojinin sürtüşmesi ve savaşı olan bu olaylar, Sovyetler Birliği ve ABD'nin himayesi ve desteğinde cereyan etmiştir.²⁵⁹

Kuzey Kore ve Güney Kore arasında güven ortamının kaybolduğu, karşılıklı talep ve suçlamaların arttığı sıralarda ABD ile Güney Kore arasında 31 Aralık 1948 ve 26 Ocak 1950 tarihlerinde askeri yardım ve güvenlik anlaşmaları imzalandı. Aynı şekilde Sovyetler Birliği ile Kuzey Kore arasında 20 Mart 1949'da on yıllık yardım anlaşması, 14 Şubat 1950'de de Çin Halk Cumhuriyeti ile Kuzey Kore arasında otuz yıllık dostluk ve karşılıklı savunma antlaşmaları imzalanmıştır.²⁶⁰ Böylece Asya'da Doğu Bloku ile Batı Bloku'nun tarafları şekillenmiş ve Kore'deki bu iki yeni devlet arasındaki husumetin bu taraflarca körüklendiği ve desteklendiği ortaya çıkmıştır.

²⁵⁷ İbrahim Artuç, (1990), Kore Savaşlarında Mehmetçik, Kastaş Yayınları, İstanbul: s.26

²⁵⁸ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.454, 455

²⁵⁹ A.Alpaslan Eker, a.g.t., s.59

²⁶⁰ Rıfat Uçarol, a.g.e., s.673, 674

Savaşa zemin hazırlayan bu olaylar neticesinde, Sovyetler Birliği'nin talimatıyla, Güney Kore'nin sınır ihlalini gerekçe gösteren Kuzey Kore kuvvetleri 25 Haziran 1950 günü saldırıya geçmiş ve Kore Savaşı başlamıştır. Saldırının bütün sınır hattı boyunca olması her şeyin önceden planlandığını göstermektedir.²⁶¹

Bunun üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), ABD'nin girişimleriyle, Kuzey Kore'nin askerlerini derhal 38. Paralelin kuzeyine çekmesi yönünde bir karar almıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin bütün üyelerinden bu kararın uygulanmasına yardım etmelerini ve Kuzey Kore'ye yardımdan kaçınmalarını istemiştir. Kuzey Kore'nin bu karara uymamasının ardından BMGK, 27 Haziran 1950 günü aldığı ikinci bir kararla, bazı askeri tedbirlere başvurmak zorunda kalmıştır. Birleşmiş Milletler üyelerini bölgedeki barışın ve güvenliğin tesisi için Güney Kore'ye gerekli yardımı yapmaya çağırmıştır. BMGK bu yardımları temin etmek için 7 Temmuz 1950'de aldığı yeni bir kararla Güney Kore'de Birleşmiş Milletler Birleşik Komutanlığı'nı kurmuştur.²⁶²

BMGK Birleşmiş Milletler Antlaşması hükümleri gereğince, Güney Kore'nin yardımına gönderilmek üzere, çeşitli milletlerin askerlerinden meydana gelen bir Birleşmiş Milletler Komutanlığı teşkil edilmiştir. Bu komutanlığın asker, teçhizat ve ateş gücü bakımından belkemiğini ABD kuvvetleri oluşturmuştur.²⁶³

Uzak Doğu'da Komünist Kuzey Kore Hükümeti'nin Güney Kore Hükümeti'ne saldırması ile başlayan ve yeni bir dünya harbinin başlaması endişesi doğuran bu savaş karşısında ABD Hükümeti tarihi kararını almış, Başkan Truman'ın emri ile Japonya'daki General Mac Arthur emrindeki Amerikan hava ve deniz kuvvetleri fiilen Kore'deki harekate katılmıştır. Diğer taraftan Amerika Sovyetler Birliği'ne bir nota vererek komünist kuvvetlerin geri çekilmesini sağlamak için nüfuzunu kullanmasını istemiştir. Ayrıca ABD Başkanı Truman bu Komünist saldırı karşısındaki tepkisini o günlerde şöyle dile getirmiştir: *"Kore'deki harp, komünizmin yıkıcı faaliyetlerinin*

²⁶¹ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.455

²⁶² A.Alpaslan Eker, a.g.t. s.60

²⁶³ Fahir Armaoğlu, a.g.e. s.455

hududunu aşıp hür milletleri fethetmek için doğrudan doğruya silahlı istilaya ve savaşa müracaat ettiğini hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ortaya koymuştur."²⁶⁴

Bununla birlikte Başkan Truman, Kore Savaşı için Amerikan Kongresi'nden geniş yetkiler ve 10 milyar dolarlık bir ödenek talep etmiştir. Truman'ın istediği yetkiler arasında, Milli Savunma için gerekli mal ve malzemeye el koymak, ülke imkan ve varlıklarını savaş için gerekli işlerde kullanmak ve savaşa kaynak temin etmek amacıyla daha yüksek vergiler ihdas etmek gibi hususlar bulunmaktadır. Ayrıca ABD bu savaşta kullanılmak üzere müttefiklerine 1 milyar 228 milyon dolarlık bütçe ayırmıştır.²⁶⁵

Kore'de olaylar hızla Güney Kore aleyhine gelişmiş ve Kuzey Kore 29 Haziran 1950'de Başkent Seul'e girmiştir. Zayıf Güney Kore ordusu hızla geri çekilmiş ve takviye kuvvetler gelmedikçe Komünist saldırıları durduramayacağı anlaşılmıştır.²⁶⁶ Kore Savaşı'nın 20. gününe gelindiğinde, Sovyetler Birliği desteğindeki Kuzey Kore kuvvetleri büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Diğer taraftan Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na dahil 59 ülkenin 49'u BMGK'nin Güney Kore'ye yardım kararını kabul etmiş ise de bazıları fiilen harbe iştirak etmeyeceklerini bildirmişlerdir.²⁶⁷ Başta ABD olmak üzere Birleşmiş Milletler üyesi 40'tan fazla ülke Güney Kore'ye malzeme yardımında bulunmuştur. Bunun yanı sıra ABD İngiltere, Avustralya ve Kanada kara, hava ve deniz birlikleri; Belçika ve Yunanistan kara ve hava birlikleri; Hollanda, Tayland ve Yeni Zelanda kara ve deniz birlikleri; Filipinler, Fransa, Habeşistan, Lüksemburg, Portoriko ve Türkiye sadece kara birlikleri; Güney Afrika sadece hava birliği; Kolombiya da sadece deniz birliği göndermiştir. Gönderilen birliklerin büyüklüğü bakımından en büyük yükü ABD'den sonra İngiliz Milletler Topluluğu ve Türkiye Cumhuriyeti taşımıştır.²⁶⁸

²⁶⁴ Kore'deki Harp. Amerikan deniz ve hava kuvvetleri fiilen harekate katıldılar, *Kütahya İl Gazetesi*, 1 Temmuz 1950, s.1

²⁶⁵ Kore Harbi, *Kütahya İl Gazetesi*, 22 Temmuz 1950 s.1

²⁶⁶ Mehmet Sedat Erkan, (2009), Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Kore Savaşı, Önemi, Öncesi ve Sonrası ile ilgili Değerlendirme, Doktora Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: s.65

²⁶⁷ Kore Harbi. Bugünkü durumun özeti, *Kütahya İl Gazetesi*, 15 Temmuz 1950, s.1

²⁶⁸ Bahtiyar Yalta, (2005), Kunu-ri Muharebeleri ve Geri Çekilmeler (26.11.1950-24.01.1951), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: s.19

ABD Hava Kuvvetleri 30 Haziran 1950 tarihinden itibaren Kore’de görev almış ve Deniz Kuvvetleri de Kore kıyılarını ablukaya alarak kıyı kontrolünü ele geçirmiştir. Aynı gün ABD Kara Kuvvetleri’ne de Kore Cumhuriyeti’ne yardım etme izni verildi. Bunun üzerine 5 Temmuz 1950’de Japonya’daki 24. Amerikan Tümeni Kore’ye intikal ederek Kore ordusu ile birlikte savaşımaya başlamıştır. 24. Tümen Komutanı General Mac Arthur, 24 Temmuz’dan 1950 tarihinden itibaren, çeşitli ülkelerden Kore’ye sevk edilen askerlerden oluşan Birleşmiş Milletler Kuvvetleri’ne de komuta etmeye başlamıştır. Kore’de yardıma gelecek birliklerin toplanması ve savaşa hazır duruma gelebilmeleri için zamana ihtiyaç vardı. Bu yüzden Birleşmiş Milletler Kuvvetleri savaşın ilk iki ayı boyunca savunulması mümkün bir bölgeye planlı bir çekilme gerçekleştirerek zaman kazanmaya çalışmıştır.²⁶⁹

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin zaman kazanma sürecinde, Kuzey Kore ordusu, ABD’nin ikmal limanı olan Pusan’ın 60 kilometre yakınına kadar ilerlemiş ve geride çatışan komünist çeteciler bu limanla Güney Kore’nin geçici başkenti arasındaki demiryolunu tahrip etmişlerdir. Kuzey Kore kuvvetlerinin şiddetli hücumları ve taarruzları bundan sonra da devam etmiş, ABD kuvvetlerinin Kore Savaşı’na girdiği ilk bir ay içinde ölü, yaralı ve kayıp olarak 1325 zayıat vermiştir.²⁷⁰ İlk ayı takip eden birkaç haftalık süreçte ise Birleşmiş Milletler bu bölgedeki savunma sistemini kuvvetlendirme işine devam etmiş, yeni ABD birlikleri bu bölgeye gelmiş ve dört ABD uçak gemisi harekate katılmıştır. Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin elinde gerekli miktarda hava kuvveti ve tank da bulunduğundan, geniş bir cephe üzerinde ABD’nin karşı taarruzları başlamış ve Kuzey Kore birliklerine ağır kayıplar verdirilmiştir. Kuzey Kore kuvvetlerinin bundan sonra yapacakları saldırılardan büyük kayıplara uğrayacakları ve bir netice elde edemeyecekleri anlaşılmıştır.²⁷¹

Bununla beraber Kuzey Kore kuvvetleri yapmak istedikleri yarma hareketlerinde muvaffak olamamıştır. Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin Pusan’a 75-80 kilometre mesafede kurdukları cephe sarsılmamış ve sağlam kalmıştır. Güneyli kuvvetler çevrilmekten kurtulmuştur. Ayrıca Eylül ayı başlarından itibaren bu cepheye yeni

²⁶⁹ Mehmet Sedat Erkan, a.g.t., s.65,66

²⁷⁰ Kore Harbi, *Kütahya İl Gazetesi*, 5 Ağustos 1950, s.1

²⁷¹ Kore Harbi. Amerikalılar Karşı Taarruza Başladılar, *Kütahya İl Gazetesi*, 12 Ağustos 1950, s.1

takviyeler gelmiş ve İngiliz kuvvetleri muharebelere katılmaya başlamıştır. Anlaşıldığına göre, Birleşmiş Milletler vakit kazanma savaşı yapmakta ve piyade üstünlüğü teminine çalışmaktadır.²⁷²

Kuzey Kore kuvvetleri Ağustos 1950 başından Eylül 1950 ortasına kadar bir buçuk ay boyunca Güney Kore kıyılarındaki Pusan mevziilerine tüm gücüyle saldırmışsa da ABD ve Güney Kore birliklerinin kararlı direnişleri karşısında başarı sağlayamamışlardır. Birleşmiş Milletler kuvvetleri zaman kazanarak gerekli hazırlıkları tamamladıktan sonra, 15 Eylül 1950 sabahı 10. Amerikan Kolordusunun komutasında, Kore Yarımadasının batı kıyılarında bulunan Seul yakınlarındaki İnchon kıyı bölgesine çıkarma yapmaya başlamıştır. Amaç Kuzey Kore ordusunun cephe gerisi ile irtibat yollarını kesmektir. Hedef ise Seul'ü ele geçirmek ve nihai olarak Kore ordusunun yok edilmesidir.²⁷³

Amerikalılar bir yandan güneyden kuzeye doğru taarruzlarla Kuzey Kore cephesini geriletirken bir yandan da cephe gerisi sahillere çıkardıkları kuvvetlerle bu cepheyi arkadan tehdit etmiştir. ABD kuvvetleri Güney Kore'nin başşehri Seul'ün kenar mahallelerine girmişler, 4 şehir ve binlerce esir almışlardır. Kuzey Kore kuvvetleri bozguna uğramış, hatta Rusya barış için aracılık yapmak istemiştir. Komünist Çinliler ise Çinhindi sınırı boyunca asker yığarak burada ikinci bir cephe açılmasına karşı tedbir almak zorunda kalmışlardır.²⁷⁴

Bu arada Sovyetler Birliği'nin de Birleşmiş Milletlerin vücuda getirdikleri orduya benzer bir Kızıl Cephe ordusu kurmak istedikleri ve bilhassa gönüllü Komünist Çin Kuvvetlerinin savaşa dahil olabileceği haberleri yayınlanmıştır. Buna karşılık ABD'nin ordu mevcudunu 2 milyona çıkarmak için kısmi seferberlik ilan etmiş ve harp sanayini takviye etmiştir. Kore Savaşı'nın gitgide Komünistlerle Birleşmiş Hür Milletler arasında üçüncü bir dünya savaşına doğru sürükleniyor olması ihtimaline karşı taraflarca önlemler alınmaya başlanmıştır.²⁷⁵

²⁷² Kore Harbi, *Kütahya İl Gazetesi*, 9 Eylül 1950, s.1

²⁷³ Mehmet Sedat Erkan, a.g.t. s.76

²⁷⁴ Kore Harbi, *Kütahya İl Gazetesi*, 23 Eylül 1950, s.3

²⁷⁵ Kore Harbi. Bugünkü durumun özeti, *Kütahya İl Gazetesi*, 15 Temmuz 1950, s.1

Batı Bloku, bu komünist yayılma hareketine karşı Birleşmiş Milletlerin ve ABD'nin girişmiş olduğu mücadelenin, dünyayı bir üçüncü dünya harbinden koruyacağını ummuştur. Kore'de Birleşmiş Milletler çatısı altında fiilen savaşıyan ülkeler arasında ABD'den sonra ikinci büyük rolü oynayan İngiltere'nin en önemli siyasi liderlerinden biri olan Winston Churchill'in basında yer alan bir yorumu Batı Bloku'nun bu savaşa bakış açısını yansıtmaktadır. Bu beyanatta Churchill:

“Şimdi elzem olan bir şey vardır. Komünistlerin Kore’de giriştikleri teşebbüs, kendileri için bir zaferle bitmemelidir. Muzaffer olurlarsa çok geçmeden, halen mevcut şartlardan daha fena şartlar içinde üçüncü dünya harbi bize zorla kabul ettirilecektir. Amerika’nın atom harbindeki üstünlüğü şimdilik umumi bir komünist saldırısına engel olabilecektir.” demiştir.²⁷⁶

Anlaşıldığına göre üçüncü bir dünya savaşı endişesi hakimdir ve ABD'nin nükleer üstünlüğünün bu tehlikeyi önleyebileceği düşünülmektedir.

Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin 15 Eylül'den itibaren İnchon ve Pusan kıyılarından başlattıkları taarruz başarıyla sonuçlanmış, 28 Eylül 1950 günü başkent Seul geri alınmış ve kuzeye doğru büyük bir ilerleme kaydedilerek 9 Ekim 1950'de 38. Paralelin kuzeyine geçilmiştir. Bozguna uğrayan Kuzey Kore ordusu çok kötü duruma düşmüştür ve B.M. taarruzlarını durdurabilecek halde değildir.²⁷⁷

Bunun üzerine Çin, Mançurya bölgesine yani Kuzey Kore sınırına asker yığmaya başlamıştır. Ekim 1950 başlarından itibaren de Kuzey Kore topraklarına girerek muharebelere katılmıştır. Çin kuvvetlerinin fiilen savaşa katılması ve Sovyetler Birliği'nin de desteğiyle Kasım 1950'de Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin ilerleyişi durdurulmuş ve hatta geriletmeye başlamıştır. Bunda Çin kuvvetlerinin sayıca üstün olmasının rolü büyük olmuştur.²⁷⁸ Anadolu Ajansı'nın Washington'dan aktardığı bir habere göre, ABD Ordu Bakanlığı sözcüsünün, 18 Kasım 1950 itibarıyla Kore'deki Çin

²⁷⁶ Kore'de Amerikalılar Kızılılarla çarpışıyor, *Kütahya İl Gazetesi*, 8 Temmuz 1950, s.1

²⁷⁷ Mehmet Sedat Erkan, a.g.t. s.76-78

²⁷⁸ Mehmet Sedat Erkan, a.g.t. s.78,79

askerlerinin sayısının 60 ila 70 bin civarında olduğunu beyan ettiği bildirilmiştir.²⁷⁹ Ancak bu sayı savaşın ilerleyen günlerinde gittikçe artmıştır.

Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Başkomutanı General Mac Arthur, Kasım 1950 başlarında Komünist Çin kuvvetlerinin Birleşmiş Milletlere karşı harp ettiklerini BMGK'ye resmen bildirmiştir. Rus avcı uçakları, Mançurya'daki üslerden havalandırarak Birleşmiş Milletler kuvvetlerine karşı taarruz etmiş, Çin birlikleri ve uçakları tarafından yapılan ciddi mukavemet ve karşı taarruzlarla karşılaşan Birleşmiş Milletler kuvvetleri yer yer cephe hattını geriye çekmek zorunda kalmıştır. Her ne kadar Çinliler, bu müdahaleleri için sınıra yakın bölgede bulunan büyük hidro-elektrik santralının korunması bahanesini ileri sürüyorlar ve sınırdan giren kuvvetlerin gönüllüler olduğunu söylüyorlarsa da Çin ve Rusya'nın Kore harbine bu müdahalesi, Çin'in Çinhindi'ndeki komünist ayaklanmasını desteklemesi ve Tibet'i istila için ordular sevk etmesi, komünistlerin Uzakdoğu'da geniş ölçüde bir savaşı göze aldıklarını göstermiştir.²⁸⁰

Bu durum karşısında ABD'nin Japonya'da olduğu gibi atom bombası kullanması gündeme gelmiştir. Anadolu Ajansı'ndan alınan Amerikan United Press kaynaklı bir habere göre, ABD'de Silahlı Kuvvetler Komisyonu Başkanlığına tayin edilmesi beklenen Demokrat Senatör Richard Russell, durum tehlike arzettiği takdirde Komünist Çin şehirlerine karşı atom silahlarının kullanılabileceğini bildirmiştir.²⁸¹ Buna karşılık Çin gazeteleri ise ABD'nin Mançurya sınırında atom bombası kullanması halinde Amerikan şehirlerinin de aynı şekilde bombalanacağını yazmıştır.²⁸²

Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin 24 Kasım 1950 tarihinde başlattıkları genel karşı taarruz sayıca çok üstün durumda olan Kuzey Kore ve Çin kuvvetlerinin sert direnmesiyle karşılaşp başarısız olunca, bu kez Birleşmiş Milletler kuvvetleri karşı

²⁷⁹ Komünist Çin Şehirlerine Atom Bombası Atılacak. Kore'de 60-70 bin Çinli var, *Kütahya İl Gazetesi*, 18 Kasım 1950, s.1

²⁸⁰ Çin ve Rus Müdahaleleri Kore Harbini ciddi bir safhaya soktu, *Kütahya İl Gazetesi*, 10 Kasım 1950, s.2

²⁸¹ Komünist Çin Şehirlerine Atom bombası atılacak, *Kütahya İl Gazetesi*, 18 Kasım 1950, s.1

²⁸² Çin ve Rus Müdahaleleri Kore Harbini ciddi bir safhaya soktu, *Kütahya İl Gazetesi*, 10 Kasım 1950, s.2

taarruza muhatap olmuş ve geri çekilmeye başlamıştır.²⁸³ Birleşmiş Milletler'in yeni savunma hattı tekrar 38. Paralelin güneyinde kurulmuştur.²⁸⁴

1951 yılının Temmuz ayına gelindiğinde, Kuzey Kore ve Çin orduları sayıca çok üstün oldukları gibi silah, teçhizat ve savaş yöntemleri bakımından kendilerini geliştirmiştir. Bu nedenle savaşın başında olduğu gibi Komünist ordularını kuzeye doğru geriletme mümkün olmamıştır. Bunu yapabilmek için de Birleşmiş Milletler ordularının en az iki katına çıkarılması gerekiyordu. BM'nin yeni kuvvetler getirme imkanı olmadığından düşmanın da yenilmesinin mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. Kısacası iki taraf da birbirlerini yenemeyecek hale gelmiş ve elde ettiğini muhafaza etmek durumuna düşmüştür.²⁸⁵

Komünist Orduları Başkomutanlığı bu neticesiz muharebeleri durdurmak amacıyla ateşkes görüşmelerini kabul edebileceğini bildirmiştir. Savaşı siyasetle sonuçlandırmaktan başka çare göremeyen BM Komutanlığı da bu teklife olumlu cevap vermiş ve 10 Temmuz 1951 tarihinde Seul'un kuzeybatısındaki Kaesong'ta ateşkes görüşmeleri başlamıştır. Fakat ateşkes görüşmelerinde iki tarafın da konuyu prestij bakımından ele alması ve esirlerin değiştirilmesi konularında çıkan anlaşmazlıklardan dolayı görüşmeler uzamıştır.²⁸⁶

Anadolu Ajansı'ndan alınan bir habere göre, Panmunjom kentinde devam eden ateşkes müzakerelerini çıkmaza sokan savaş esirleri meselesi hakkında, Birleşmiş Milletler'in resmi mütareke sözcüsü General Nuckola, Komünistleri müttefik harp esirlerinden rehine olarak faydalanmakla itham etmiş ve şöyle demiştir: *"Komünistler bizi bütün taleplerinin kabulüne mecbur emek için müttefik harp esirleri meselesini öne sürmektedirler. Bu talepleri kabul etmek askeri durumumuzu ve Kore'de bulunan bütün kuvvetlerimizin güvenliğini tehlikeye koyacaktır."*²⁸⁷ Ateşkes görüşmelerinin daha fazla uzamasına tahammül edemeyen Birleşmiş Milletler delegeleri 30 Aralık 1951'de Komünistlere bir ultimatoma vererek, bundan böyle teklif edecekleri bir şey olmadığını,

²⁸³ Mehmet Sedat Erkan, a.g.t. s.79

²⁸⁴ Kore Harbi, *Kütahya İl Gazetesi*, 16 Aralık 1950, s.1

²⁸⁵ Mehmet Sedat Erkan, a.g.t. s.153, 154

²⁸⁶ Mehmet Sedat Erkan, a.g.t. s.154

²⁸⁷ Kore Müzakereleri Halen Çıkmazdan Kurtulamadı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 11 Aralık 1951, s.1

sabırlarının nihayet bir hududu olduğunu, Komünistlerin sulh veya harbe devam konusunda artık kesin bir karar vermeleri gerektiğini bildirmişlerdir.²⁸⁸

Bu nedenlerle, Kore’de ateşkes antlaşmasının imzalanması ancak 27 Temmuz 1953’te gerçekleşebilmiştir. Bu ateşkes antlaşması ile Kuzey ve Güney Kore arasındaki sınır yine 38. Paralel çizgisi olmuştur. Değişen bir şey yoktur. Fakat Sovyetler Birliği A.B.D.’yi Kore’den çıkaramayacağını anlamıştır.²⁸⁹ A.B.D. ise Ekim 1949’da atom bombasına sahip olan Sovyetler Birliği karşısındaki nükleer üstünlüğünün iki taraf arasında çıkabilecek herhangi bir savaşı önleyemediğini açık bir şekilde görmüştür.²⁹⁰

ABD basınında ise her şeye rağmen Kore Savaşı’nın gerekli olduğu ve BM’nin buna iştirak etmekle doğru hareket ettiği yönünde haberler yer almıştır. Providence Bulletin Gazetesi, Kore ile alakalı iki tarihi kararın daima doğru verilmiş kararlar olacağını belirtmiştir. Bu kararlardan birincisinin işgale mani olmak için ortak savunma anlayışıyla harp etme kararı, ikinci kararın ise harbi sınırlı bir sahaya hapsetmek olduğunu bildirmektedir. Bu kararlar neticesinde istilanın asıl hedefi olan Japonya’nın hür milletler camiasına dönmesinin mümkün olduğunu, ikinci bir savaşın çıkması muhtemel olan Çin’deki’nin kuvvetlendirildiğini ve Kore’deki muharebe ve müzakereler neticesinde her iki tarafın kuvvetli ve zayıf yönlerinin öğrenildiğini belirtmiştir. *“Bu yüzden Kore muharebeleri, henüz neticesi belli olmamasına rağmen, yapılan en doğru ve en mühim harplerden biri sayılabilir.”* denilmektedir.²⁹¹

3.2.2. Türkiye’nin Savaşa Dahil Olması

Türkiye’nin Sovyet tehdidini yoğun olarak yaşadığı ve Batı’ya yakınlaşarak NATO’ya girme çabası içinde olduğu günlerde patlak veren Kore Savaşı, Türkiye’ye önemli bir fırsat sunmuştur. 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra büyük bir halk desteğiyle iktidara gelen Demokrat Parti Hükümeti, ABD’nin Avrupa Konseyi’ne üye ülkelerden Kore için yardım talebini NATO’ya giriş sürecinde değerlendirmek istemiş

²⁸⁸ Sulh veya Harbe Devam, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 31 Aralık 1951, s.1

²⁸⁹ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.455, 456

²⁹⁰ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.65

²⁹¹ Kore Harbi Hak için Mücadeledir, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 1 Temmuz 1952, s.2

ve hemen temaslara başlamıştır. Bu temaslara esnasında, Truman Doktrini ve Marshall Yardımları çerçevesinde Amerikan Askeri Yardım ve İşbirliği Heyeti'nin çalışmaları kapsamında, 23-25 Temmuz 1950 tarihlerinde arasında Türkiye'de bulunan A.B.D. Silahlı Kuvvetler Komisyonu üyesi Senatör Michael Cain, Türkiye'yi Kore'ye asker göndermesi konusunda cesaretlendirmiştir. Senatör Cain yaptığı basın toplantısında, Türkiye'nin askeri birlik yollayacağını ümit ettiğini, bu durumda uluslararası prestijinin artacağını ve NATO'ya alınmasına tesir edeceğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra A.B.D.'nin, Kore Savaşı'na yardım etmeyecek devletlere yapacağı ekonomik yardımı kesme kararı aldığı ve bu konuda Başkan Truman'a tam yetki verdiğine ilişkin haberler Türkiye'nin Kore'ye asker gönderme kararını etkileyen unsurlar olmuştur.²⁹²

Ayrıca Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 43. maddesi, B.M. üyesi devletleri uluslararası barış ve güvenliğin temini için B.M.G.K.'nin emrine gerekli askeri gücü vermekle yükümlü tutmaktadır. Bu durum, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 27 Haziran 1950 tarihinde aldığı ve Birleşmiş Milletler üyelerini Güney Kore'ye gerekli yardımı yapmaya çağırdığı karara Türkiye'nin de uymasını hukuken gerekli kılmıştır.²⁹³ Bilindiği gibi bu karar 28 Haziran 1950'de Türkiye'ye de gönderilmiştir. Bu çağrıya karşılık 29 Haziran 1950'de verdiği cevapta Türkiye, Birleşmiş Milletler'in bir üyesi olarak üzerine almış olduğu taahhütleri antlaşma hükümleri kapsamında yerine getirmeye hazır olduğunu bildirmiştir.²⁹⁴ Bu cevabi telgrafa BM Genel Sekreterliği 1 Temmuz'da karşılık vermiş ve BM'nin 27 Haziran 1950 tarihli kararına atıfta bulunarak Türk yardımlarının şekli ve kapsamı konusunda bilgilendirilmelerini istemiştir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı aynı gün verdiği cevapta, Türkiye'nin BM Antlaşması gereği olan yükümlülüklerine sadık olduğunu ve B.M.G.K.'nin alacağı kararlara uymaya hazır olduğunu ifade etmiştir.²⁹⁵

18 Temmuz 1950 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın başkanlığında, Başbakan Adnan Menderes, yardımcısı Samet Ağaoğlu, Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Milli Savunma Bakanı Refik İnce, Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut ve yüksek rütbeli

²⁹² A.Alpaslan Eker, a.g.t. s.61-64

²⁹³ A.Alpaslan Eker, a.g.t. s.60-62

²⁹⁴ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 9. Dönem, Cilt 1, Onbeşinci Birleşim (30.6.1950), TBMM Yayınları, Ankara: s.312

²⁹⁵ A.Alpaslan Eker, a.g.t. s.64

ordu erkânının katıldığı, bugünkü anlamda milli güvenlik zirvesi diyebileceğimiz bir toplantı yapılmıştır.²⁹⁶ 4 saat süren bu toplantıdan sonra Başbakan Adnan Menderes, Silahlı Kuvvetlerimizin takviye edilmesi ve düzenlenmesi hususunda alınacak tedbirleri müzakere ettiklerini, yeni iktidarın bu konuya büyük bir önem verdiğini, dünya şartlarının Milli Savunma meselelerinin ön plana alınmasını zaruri kıldığını söylemiştir. Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ise, Kore harbine askeri yardım konusunda Birleşmiş Milletlerden yeni bir talep gelip gelmediği sorusuna karşılık, Birleşmiş Milletler oluşumu gereğince her türlü yardım konusunda görüşebileceğimizi BM'ye bildirdiklerini ve bu konuda yeni bir talep olmadığını belirtmiştir.²⁹⁷ Anlaşıldığına göre, aslında D.P. Hükümeti 18 Temmuz itibarıyla gayriresmi olarak Kore'ye asker gönderme kararını vermiş ve hazırlıklara başlamış bulunmaktadır.

Başbakan Menderes'e göre, Türkiye'nin güvenlik bunalımını çözmek ve Batı'ya karşı kendini ispatlamak için elini çabuk tutması gerekmektedir. Menderes gazeteci Ahmet Emin Yalman'a verdiği bir röportajda bu konuda şöyle demiştir:

*“Ortak bir güvenlik anlayışını yürütmek ve uluslararası ortamda itibarımızı yükseltmek bakımından bu çağrı bizim için vazgeçilmez bir fırsattır. NATO'ya kabul edilmemize faydası olabilir. İngiltere ve diğer milletler önemsemez ve suya düşürürlerse, bu fırsat bizim için elden gider. İşte bu sebeple bu çağrıya diğer devletlerden önce olumlu bir cevap vermek ve onları olmuş bitmiş bir durum karşısında bırakmak istiyoruz. Biz oraya bir Türk birliği gönderince, İngiltere ve diğer milletler bize uymaktan kaçınmazlar, onlar da savaşa canla başla katılmak zorunda kalırlar. Ancak işin içine Türk askerinin yurt dışına gönderme konusunun girmesi nedeniyle Meclis kararı almaya çalıştığımızda, işler kızacak, dedikoduların sonu gelmeyecektir. Hiç vakit kaybetmeden yükü üzerimize alarak bir karar almak, bu kararı BM'ye ve ABD'ye bildirmek durumundayız.”*²⁹⁸

²⁹⁶ Mehmet Sedat Erkan, a.g.t. s.69

²⁹⁷ Yalova'daki Mühim Kabine Toplantısı, *Kütahya İl Gazetesi*, 22 Temmuz 1950, s.1

²⁹⁸ Ahmet Emin Yalman, (1997), *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1922-1971)*, Cilt 2, Pera Turizm Yayınları, İstanbul: s.1536

Nitekim Bakanlar Kurulu 25 Temmuz 1950 tarihinde, Ankara’da, Kore Savaşı’na silahlı yardım konusunda Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne verilecek cevabı karara bağlamak üzere toplanmıştır.²⁹⁹ Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın başkanlığında, T.B.M.M. Başkanı Refik Koraltan ve Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut’un da katıldığı bu olağanüstü toplantıda, BM Paktına ve Güvenlik Konseyi kararlarına uyarak 4500 kişilik silahlı bir kuvvetin BM emrine verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁰⁰

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti bu kararını Birleşmiş Milletler’e bir telgrafla bildirmiştir. Bu telgraf Kütahya basınında yer aldığı şekliyle şöyledir:

“Ekselans Bay Trygve Lie, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, (Lace Success) –Birleşmiş Milletler Paktından doğan taahhütlerine ve Güvenlik Konseyinin kararlarına uymayı vecibe bilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kore hakkında yardım talebini mütezammın(acele olarak) 15 Temmuz 1950 tarihli telgrafınızı bu zihniyet içinde ve itina ile tetkik etmiştir. Cumhuriyet Hükümeti bu tetkik neticesinde mezkur kararları dünyanın şimdiki şartları içinde umumi barış hizmetinde müessir(tesirli) fiili bir şekilde icra mevkiine vazetmekteki(gerçekleştirmekteki) lüzum ve ehemmiyeti müdrık(idrak etmiş) olarak, Kore’de hizmet etmek üzere 4500 mevcutlu silahlı bir Türk savaş birliğini Birleşmiş Milletlerin emrine vermeye karar vermiştir. (Profesör Fuat Köprülü-Türkiye Dışişleri Bakanı)”³⁰¹

Kore’ye gönderilen Tük Birliği, bir komutanlık karargahıyla üç piyade taburundan oluşan 241. Piyade Alayı, üç bataryalı bir motorlu topçu taburu, uçaksavar bataryası, sıhhiye bölüğü, oto nakliye bölüğü, istihkam bölüğü, depo bölüğü, muhabere takımı, tanksavar takımı ve bandodan oluşan bir tugay büyüklüğünde olmuştur. Birliğin komutanlığına Tuğgeneral Tahsin Yazıcı ve 241. Piyade Alay Komutanlığı’na da Albay

²⁹⁹ Mim Kemal Öke, (1990), Unutulan Savaşın Kronolojisi: Kore (1950-53), Boğaziçi Yayınları, İstanbul: s.67

³⁰⁰ Kore’ye Kara Kuvveti Gönderiyoruz, *Kütahya İl Gazetesi*, 29 Temmuz 1950, s.1

³⁰¹ Lie’ye Çekilen Telgraf, *Kütahya İl Gazetesi*, 29 Temmuz 1950, s.1

Celal Dora tayin edilmiştir. Türk Tugayı, kısa süreli bir intibak eğitimi aldıktan sonra 25 Eylül-2 Ekim 1950 tarihleri arasında İskenderun limanından gemilerle Kore'ye intikal etmiş ve 12 Ekim 1950'de Pusan limanına varmıştır.³⁰²

Daha sonra Kore'de savaşıp yorulan Türk Tugayı askerlerinin yerine 22 Ekim 1951'de İzmir limanından İkinci Kore Değiştirme Birliğimiz,³⁰³ 8 Haziran 1952 ve 26 Temmuz 1952 tarihlerinde de iki katile şeklinde Üçüncü Kore Değiştirme Birliğimiz Türk ve Amerikan subaylarının sevk ve idaresinde yine İzmir limanından Kore'ye gönderilmiştir.³⁰⁴ Tüm değiştirme kabileleriyle birlikte toplamda 24.882 Türk askeri Kore'de görev yapmıştır.³⁰⁵

Türk Tugayı Kore'de Birleşmiş Milletler Barış Gücü Komutanlığı'nın verdiği emirler çerçevesinde savaşın her safhasında görevini başarı ile yerine getirmiştir. Savaşın ilk aylarında cephenin hemen gerisinde Pyongyang kesiminde Komünist çetelerle savaşmıştır. Kore hareketinde Türk kuvvetlerinin oynadıkları role dair bir gazeteci tarafından sorulan bir suali cevaplandıran ABD Savunma Bakanlığı Sözcüsü, Türk Tugayı'nın cephe gerisinde tehlikeli faaliyet gösteren çetelerle meşgul olduğunu, Türk kuvvetlerinin Birleşmiş Milletlere zarar veren bu çete birliklerini başarı ile temizlediğini bildirmiştir.³⁰⁶

Kasım-Aralık 1950 tarihlerinde gerçekleşen Kunuri Muharebeleri'nin ise Türk Tugayı'nın başarıları içerisinde ayrı ve önemli bir yeri vardır.³⁰⁷ Birleşmiş Milletler ordularının taarruzuyla başlayan hareket, kalabalık Çin kuvvetlerinin karşı taarruzuyla endişe verici bir duruma gelmiştir. Komünist kuvvetler, Birleşmiş Milletler cephesinin merkezini ve birçok yerlerini yararak içerilere doğru sızmıştır. Harekatın ilk günlerinde boşalan merkez cephesini tutmak vazifesini alan Türk kuvvetleri, bulundukları kesimde, kendisinden sayıca on kat fazla Kuzey Kore ve Çin kuvvetlerinin büyük çevirme teşebbüsüne yaptığı manevralarla engel olmuştur. Kütahya basınında, dünyanın muhtelif

³⁰² A.Alpaslan Eker, a.g.t. s.66

³⁰³ Kore Değiştirme Birliğimiz İzmir'e Geldi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 23 Ekim 1951, s.2

³⁰⁴ Kore Üçüncü Değiştirme Birliği, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 28 Mayıs 1952, s.2

³⁰⁵ Recep Cengiz, a.g.t. s.50

³⁰⁶ Kore Harbi, Birliğimiz Komünist Çetelere Aman Vermiyor, *Kütahya İl Gazetesi*, 25 Kasım 1950, s.1

³⁰⁷ Mim Kemal Öke, a.g.e. s.37

basın-yayın organlarında bu olayın haber yapıldığı da yer almaktadır.³⁰⁸ Türk Tugayı'nın bu başarısı müttefik kuvvetleri büyük bir felaketten kurtarmıştır. General Mac Arthur, bu büyük hadiseyi tasvir ederken; *“Türk kuvvetlerinin gösterdiği kahramanlık ve üstün cesaret, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin şimdiki müdafaa hattına çekilmelerini mümkün kılmıştır.”* demiştir. Bu büyük hizmetleri takdiren B.M. 8. Ordu'nun o zamanki Komutanı General Walton H. Walker, Tuğgeneral Tahsin Yazıcı ve subaylarına Yıldız Nişanları vermiştir.³⁰⁹

Kore'de büyük kahramanlıklar gösteren Türk Silahlı Kuvvetleri diğer ülke ordularına da örnek olmuş, Demokrat Parti Hükümeti tarafından planlandığı gibi Türkiye'yi uluslararası arenada başarıyla temsil etmiş ve itibarını yükseltmiştir.³¹⁰ Ancak bunun bedeli ağır olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri, Kore Savaşı neticesinde 721 şehit, 175 kayıp, 2147 yaralı olmak üzere toplam 3043 kayıp vermiştir. Ateşkes Antlaşması ile 234 Türk esiri de iade edilmiştir.³¹¹

Bir İngiliz askeri olan Korgeneral H. G. Martin Demokrat Kütahya Gazetesi'nde yayınlanan bir makalesinde, Türkiye'nin Kore politikası için şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

*“25 Haziran 1950 de Komünistler Güney Kore'yi istila ettikleri zaman, Türklerin, Anavatanı çok daha yakından ilgilendiren gaileleri(sıkıntıları) mevcuttu. Kızıl Ordu Türk hudutlarında daimi bir tehlike teşkil etmektedir. Bu tehlikeye karşı Türkiye esasen ordularını 2 yıldan beri seferber etmiş bulunmakta idi. Buna rağmen ilk andan itibaren Türkler Birleşmiş Milletlerin Kore siyasetini desteklemiş ve bu harekete katılmakta asla tereddüt göstermemişlerdir. Türkiye 10 Ağustos 1950'de diğer müttefiklerden evvel Kore'ye asker göndermek teklifinde bulunmuştur. Türk Hükümeti bu hareketi ile hakkıyla iftihar edebilir.”*³¹²

³⁰⁸ Kore Harbi, Tugayımızın Örnek Kahramanlığı, *Kütahya İl Gazetesi*, 02 Aralık 1950, s.1

³⁰⁹ Korgeneral H. G. Martin, Mümtaz Bir İngiliz Askerinin Gözü ile Türk Askeri, Kore'de Birinci Türk Tugayı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 23 Ekim 1952, s.2,3

³¹⁰ A. Alpaslan Eker, a.g.t. s.66

³¹¹ Recep Cengiz, a.g.t. s.50

³¹² Korgeneral H. G. Martin, Mümtaz Bir İngiliz Askerinin Gözü ile Türk Askeri, Kore'de Birinci Türk

Dışışleri Bakanı Fuad Köprülü, Amerikan International News Service’de yayınlanan bir makalesinde, dünyanın iki düşman kampa ayrıldığını, bu iki cephe arasında tarafsız bir politika izlemenin mümkün olmadığını, Türkiye’nin Kore’ye asker gönderme kararının bir sonucu olarak, ABD’nin, Türkiye’nin Yakındoğu barışı için önemini daha iyi anlayacağını yazmıştır. Ayrıca Köprülü, ABD ile olan fiili işbirliğinin hukuki bir teminata bağlanmasının Ortadoğu’da barışın korunmasında az zamanda olumlu sonuçlar doğurabileceğini belirtmiştir. Nitekim Kore’ye asker gönderme kararından birkaç gün sonra Londra ve Washington dışışleri sözcülerinin, Türkiye’nin Atlantik Paktı’na girmek için müracaatta bulunduğunu resmen açıklamaları, bu iki olay arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koymaktadır.³¹³

Başbakan Adnan Menderes ise Milliyet Gazetesi’ne verdiği ve Kütahya İl Gazetesi’nde de yayınlanan bir röportajında, Atlantik Paktına girmemiz meselesine dair açıklamalarda bulunmuş, bu pakta alınmamamızın bir tecavüze yol açabileceğini, Türkiye’nin bu pakta girmesinin pakt için bir kuvvet kaynağı olabileceğini, Dünya barışını koruyacağına inandığımız taahhütlerden kaçınmamamızın doğuracağı tehlikeleri izah ettikten sonra şunları söylemiştir:

*“Kore meselesi hakkında aldığımız karar nasıl sulhun korunması gayesini istihdaf ediyorsa(hedef ediniyorsa) Atlantik Paktına girmemiz zaruretinin ifade eden bu sözüm de yine sulhun korunması maksadına bağlıdır. Üçüncü Cihan harbinin hiçbir zaman vaki olmamasını bütün samimiyetimizle temenni ederiz. Ancak eğer Üçüncü Cihan harbi mukadderse(kaderde belirlenmişse) böyle bütün dünyaya şamil(kaplayan) bir felakette Türkiye’nin ne kadar nazik ve ehemmiyetli bir durum arzedeceği asla gözden uzak tutulamaz. Dünyada öyle kilit noktaları vardır ki bunlar hem zayıf hem teminatsız bırakıldığı takdirde tecavüz hem kolaylaştırılmış, hem tahrik edilmiş olur. Bu hakikatlerin dikkatle göz önünde bulundurulacağına inanıyoruz.”*³¹⁴

Tugay, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 23 Ekim 1952, s.2,3

³¹³ Oral Sander, (1979), a.g.e., s.74

³¹⁴ Başbakanımız Dış Siyasetimizi Açıkladı, *Kütahya İl Gazetesi*, 12 Ağustos 1950, s.1

Görüldüğü gibi Türkiye, Kore Savaşı'nda Batı Bloku'nun yanında savaşarak Batı nezdindeki prestijini arttırmış ve NATO'ya giriş sürecinde önemli bir adım atarak bu konudaki askeri ve siyasi hedeflerine ulaşmaya başlamıştır.

3.2.3. ABD Basınında Türkiye Hakkında Çıkan Haberler ve Kamuoyu Algısının Değişmesi

Türkiye'nin Kore'ye asker göndermekteki en önemli amaçlarından biri de Amerikan Kongresi'ni etkileyerek ABD'nin, Türkiye'nin NATO'ya girmesinde ağırlığını koymasını sağlamaktır.³¹⁵ Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'in çağrısına Avrupa devletlerinden önce ivedilikle cevap vermesi ve Kore'ye ABD'nin ardından asker gönderen ikinci ülke olması bu durumu açıklamaktadır.

Bu nedenle Amerikan Kamuoyunun ne düşündüğü Türkiye için önemli olmuştur. ABD basınından alıntılar yapılarak “*Amerikalılar ne düşünüyor*” başlığı altındaki haberlerle Amerikan halkı ve siyasetçilerinin görüşleri Türk halkına aktarılmıştır.³¹⁶ Böylece ABD'nin Türkiye hakkındaki algısı ve politikaları yakından takip edilmiştir.

Türkiye'nin Kore'ye asker göndermeye karar veren ilk müttefik olması Amerikan basınında müspet haberlerin yayınlanmasına neden olmuştur. Dönemin ABD Ankara Büyükelçisi George Mc Ghee'nin sözleriyle:

“1950 yazında Türkiye Kore’de Birleşmiş Milletler bayrağı altında savaşmak üzere cesur askerlerini yollamağa karar verdiği zaman, Türkiye’nin dünya sulh ve hürriyeti gayesine olan sadakati bütün Amerikan halkı üzerinde gayet iyi bir intiba bırakmıştır. Amerikan ve Türk halkları arasındaki dostluğu, Türkiye’nin savunmasının ehemmiyetini idraki ve

³¹⁵ Oral Sander, (1979), a.g.e. s.74

³¹⁶ Amerikalılar ne düşünüyor, *Kütahya İl Gazetesi*, 6 Ocak 1951, s.3

Türkiye'nin hür dünyanın savunmasında işbirliği yapmağa hazır olduğunu şaşmaz bir şekilde belirtmektedir."³¹⁷

Özellikle de Türk Tugayı'nın Kore'de gösterdiği yararlılıklar Amerikan Kamuoyunu çok etkilemiş ve Amerikan basınında geniş yer bulmuştur. Washington Star Gazetesi'nde yayınlanan bir makalede: *"Kore'de Komünist tecavüzüne karşı kahramanca savaşan Türkler, komşuları Sovyet Rusya'nın üçüncü bir dünya harbine sebebiyet vermesine mani olmak üzere hür dünyanın Sovyet tecavüzüne kuvvetli ve müşterek bir müdafaa cephesi kurmak gayretinde büyük bir rol oynamaktadır. Böyle bir devlete Mc Ghee gibi kabiliyetli ve meziyetli bir elçi tayini çok yerindedir. Başkan Truman'ın Mc Ghee'yi Türkiye Büyükelçisi tayin etmesi Başkan'ın Türkiye ile münasebetlere verdiği ehemmiyeti göstermektedir."*denilmektedir.³¹⁸ ABD'nin Newyork kentinde yayımlanan haftalık Colilera dergisinde de *"En Cengaver Müttefiklerimiz"* başlığı altında Türkiye ve Yunanistan hakkında uzun bir röportaj çıkmıştır. Türkiye ve Yunanistan'a gidip her iki devlet büyükleri ve askerleriyle birebir temasa geçerek görüşen röportaj yazarı özetle, ayrı ayrı her ferdi ile bu iki ülke yeryüzündeki dostlarımızın en savaşçılarıdır, demektir.³¹⁹

Kore Savaşı'nda ABD ile birlikte savaşılmaya başlanmasıyla ABD basınında Türkiye'deki gelişmeler daha yakından takip edilmeye başlanmış ve Türkiye'yi ziyaret eden asker, bürokrat ve gazetecilerin Türkiye hakkındaki izlenimleri Amerikan basınında yer bulmuştur. Örneğin, ABD'nin Newyork eyaletinin Rochester kasabasından Mr.Harold C.Townson, eşiyle birlikte Türkiye'ye yaptığı bir ziyaretten döndükten sonra mahalli bir gazete olan Times Union'da yazdığı bir makalede; Türklerin korkusuz olduğunu ve komşuları Rusya'nın tehditlerine karşı kendilerini savunmaktan emin yaşadıklarını, Türklerin sahip olunabilecek en iyi orduya sahip oldukları ve ABD'nin de yardımıyla Rusya'nın saldırmaya cesaret edemeyeceği kadar kuvvetlendiklerine inandıklarını, Türklerin A.B.D.'nin demokratik gayelerini tam

³¹⁷ Amerikan Senatosu'nun Atlantik Paketi'ne İştirakimizi ve Protokolü Tasdiki Dolayısıyla Mc Ghee Beyanatta Bulundu, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 1 Şubat 1952, s.1,2

³¹⁸ Amerika yeni Türkiye B.Elçisinin tayininden sonra Amerikan gazeteleri bu tayini çok yerinde buluyorlar, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 14 Aralık 1951, s.1

³¹⁹ Amerika'lının En Cengaver Müttefikleri Kimlerdir?, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 23 Aralık 1951, s.1

manasıyla bildikleri için ABD'ye bu kadar dost olduklarını söylemiştir.³²⁰ Yine bu konuda ABD'nin Ankara Büyükelçisi George Mc Ghee basına verdiği bir demeçte, Türklere karşı derin bir hayranlık duyduğunu, bilhassa son yıllarda Türkiye'nin her alanda başardığı ilerlemelerin takdire şayan olduğunu söylemiştir.³²¹

Yapılan bu gibi yayınlarla Amerikan kamuoyu Türkiye hakkında bilgilendirilmiş ve ABD adeta Türkiye'nin farkına varmaya başlamıştır. Hatta ABD'de Türkiye hakkındaki sempati o kadar artmıştır ki Amerika'nın Sesi Radyosu Türkçe yayınlara başlamıştır. Her gün 19.00 ila 19.30 saatleri arasındaki Türkçe yayınlarda, Türk dinleyicileri ilgilendiren programlar düzenlenmiştir.³²²

Amerikan Efkar-ı Umumiye Enstitüsü tarafından yapılan bir ankete göre, Amerikan halkının % 59'unun Türkiye'nin Atlantik Paktına alınması lehinde oldukları tespit olunmuştur. Ankette yer alan *“Kuzey Atlantik Paktı devletleri karşılıklı bir savunma paktı ile birleşmişlerdir. Yani içlerinden biri hücumu uğradığı takdirde diğerleri yardıma koşacaklardır. Siz böyle bir anlaşmaya Türkiye'nin alınmasına taraftar mısınız?”* şeklindeki soruya verilen cevaplardan % 59'u lehte, % 13'ü aleyhte ve % 28'i de çekimser çıkmıştır.³²³ Görüldüğü gibi Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi ve ABD'nin yanında savaşan ilk ülke olması nedeniyle Amerikan Basınında yer alan Türkiye lehine yayınlar Amerikan kamuoyunu da müspet yönde etkilemiştir.

3.3. TÜRKİYE'NİN KUZEY ATLANTİK PAKTI'NA ÜYE OLMASI

3.3.1. ABD'nin Türkiye Lehine Tutumu

Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesi ve Türk Ordusunun burada gösterdiği başarı, Nato'ya giriş sürecinde ABD'nin Türkiye lehine tutumunun nedenlerinden sadece biridir. Esasen bu tutumun ana nedenini ABD ve Avrupa'nın güvenlik çıkarları oluşturmaktadır. Bunların başında Türkiye'nin stratejik önemi, ABD'nin hava üslerine

³²⁰ Amerikalılar Türklerin korkusuzluğuna hayran, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 12 Aralık 1951, s.1

³²¹ Birleşik Amerika Ankara B.Elçisinin basına demeci, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 11 Aralık 1951, s.1

³²² Amerika'nın Sesi Radyosunun Programı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 27 Ocak 1952, s.3

³²³ Amerika Halkı Türkiye'nin Atlantik Paktı'na Alınmasının Lehinde, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 25 Ekim 1951, s.1

olan ihtiyacı, Yunanistan ve Yugoslavya'nın durumu, Türkiye'nin Ortadoğu'daki konumu ve itibarı, Sovyetler Birliği'nin atom bombasına sahip olması, Çin Sovyet ittifakı, Kore Savaşı'nın soğuk savaşın her an bir sıcak çatışmaya dönüşebileceğini göstermesi gelmektedir.³²⁴

Daha önce de belirttiğimiz gibi NATO'ya giriş müracaatı iki kez reddedilen Türkiye'nin, ABD tarafından engellenmesinin nedeni, Batı Avrupalı müttefiklerinden dolayı uğradığı hayal kırıklığı olmuştur. Dışışleri eski Bakanlarından Necmettin Sadak'a göre, Türkiye'nin NATO'ya alınmamasının başlıca sorumlusu NATO'nun Batı Avrupalı üyeleridir. İttifak kurulurken iki yıl sonrası için planlanan 50-60 tümenlik müttefik ordusu hala kurulamamıştır ve her şeyi ABD'den bekleyen Avrupa devletleri bu işi ağırdan almışlardır. Atlantik Pakti'nin hala müspet bir netice doğurmadığını gören ABD Kamuoyu ve Kongresi de Doğu Akdeniz'de yeni taahhütlere girişmek istememiştir.³²⁵

Ancak tam bu sırada Kore Savaşı'nın patlak vermesi tüm dengeleri değiştirmiştir. Sovyetler Birliği'nin Uzakdoğu'da olduğu gibi Avrupa'da da genişleme hareketına kalkışması durumunda ilk hedefi NATO dışındaki Türkiye olacaktır.³²⁶ Bu durum NATO'nun güney kanadı dolayısıyla Doğu Akdeniz'in güvenliği meselesini ortaya çıkarmıştır. ABD Dışışleri Bakanı Dean Acheson, Temsilciler Meclisi Dışışleri Komisyonu'nda yaptığı bir konuşmada; dönemin NATO Komutanı General Eisenhower'ın Batı Avrupa savunma kuvvetlerinin güney tarafının desteklenmesinde Türkiye ile Yunanistan'ın faydası olacağını deliller göstererek anlattıktan sonra Türkiye ile Yunanistan'ın, Sovyetlerin Doğu Akdeniz'de yayılmalarına karşı tesirli bir şekilde gelişen bir set teşkil ettiğini söylemiştir.³²⁷

Türkiye'deki Amerikan askeri misyonu şefi General W.H.Arnold, yabancı yardım programını inceleyen Temsilciler Meclisi Dış Münasebetler Komisyonu'na

³²⁴ M.Hakan Özçelik, a.g.t. s.65

³²⁵ Oral Sander, (1979), a.g.e. s.77

³²⁶ M.Hakan Özçelik, a.g.t. s.67

³²⁷ Atlantik Pakti'ne Kabulümüz teklifi Amerika Ayan Meclisine intikal etti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 17 Ocak 1952, s.1

verdiği izahat sırasında, Türkiye ve Yunanistan'ın halen Kore'de Birleşmiş Milletler saflarında çatışan birlikleri olduğunu hatırlatmış ve şöyle demiştir:

*“Bu iki memleket sıkışık zamanda bizi bırakmadılar ve yalnız bırakmayacaklardır. Türkiye ve Yunanistan için istenilen askeri yardıma ihtiyaç vardır. Amerikan vergi mükellefinin bu yardımlarla sağlam bir plasman(yatırım) yaptığına katiyen eminim. Türkiye batıda Bulgaristan'ın karşısında bulunduğu gibi hayati önemi haiz(olan) boğazları ve doğuda 300 kilometrelik bir kesim dahilinde Sovyet hudutlarını kontrol etmektedir. Türkiye Atlantik Pakı Teşkilatının güneyde istinad (dayanak) noktasıdır. Bu mevki Türkiye'nin çok kuvvetli olmasını elzem(gerekli) kılmaktadır.”*³²⁸

Bu nedenle ABD Türkiye'nin Akdeniz kıyılarının en doğusuna askeri yatırımlar planlamıştır. İngiliz Daily Telegraph Gazetesi'nde yer alan bir makaleye göre; İskenderun Körfezi Akdeniz'de mühim bir stratejik üs olarak hazırlanmış, Amerikalılar İskenderun'dan Türk-Rus hududuna kadar uzanan 1000 km.lik bir anayol yapmıştır. Bu yol Akdeniz'deki Türk-Amerikan stratejik işbirliğine dahildir. Liman inşaatı ise gizli tutulmuştur ve İskenderun Ortadoğu'nun askeri sırlarından biri olmuştur. Bu kilit mevzide 50 Amerikan teknisyeni çalışmıştır. Makalede ayrıca, 1000 metreden yüksek tepelerle çevrili körfezin derinliğinin her mevsimde her boydan gemilerin girip-çıkmasına gayet müsait olduğu ve İskenderun limanının Türk-Rus hududuna en yakın Akdeniz limanı olduğu belirtilmiştir.³²⁹ Daha sonra NATO'nun güney kanadını güçlendirmek üzere kurulması hususunda NATO üyelerinin mutabık kaldığı Akdeniz'deki yeni bir Deniz Komutanlığı³³⁰ için bu bölge ve limanın büyük önemi bulunmaktadır. Görülmektedir ki, ABD ve NATO'nun Türkiye üzerindeki çıkarları ve savunma planları, NATO üyeliği için Türkiye lehine bir tutum geliştirmelerine neden olmuştur.

³²⁸ General Arnold'un Amerikan Ayanındaki Demeci, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 03 Nisan 1952, s.2

³²⁹ İskenderun Akdeniz'de en Mühim Müdafaa Üslerinden Biri Haline Getirilecek, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 20 Ekim 1952, s.2

³³⁰ Akdeniz'de Yeni Bir Komutanlık, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 14 Aralık 1952, s.1

Ayrıca ABD NATO'nun güney kanadında yer alan ve Temmuz 1948'de Stalin ile Tito arasındaki görüş ayrılıkları nedeniyle Kominform'dan ayrılan Yugoslavya'nın³³¹ güvenliğine de özel önem vermiştir. ABD Sovyet baskısı altında bulunan Yugoslavya'ya, gittikçe artan bir şekilde yardım edeceğine dair teminat vermiş ve Amerikan askeri uzmanlarının Yugoslavya'da yaptıkları incelemelerden sonra eksiklik bulunan uçak, tank ve ağır topçu silahları teslimatı yapacağını bildirmiştir.³³² ABD bununla da yetinmeyerek, NATO üyeliği konusunda çekingen davranan Yugoslavya'yı Türkiye ve Yunanistan ile ittifak yapması konusunda teşvik etmiştir. ABD Savunma Bakanı Mr. Frank Pace, Yugoslavya Devlet Başkanı Mareşal Tito ile Ağustos 1952'de yaptığı bir görüşmede; Yugoslavya'nın, Rus emperyalizminin genişlemesine mani olmak için Güneydoğu Avrupa komşuları Türkiye ve Yunanistan ile resmi bir savunma ittifakı yapması lüzumundan bahsetmiştir. Yugoslav resmi şahsiyetlerinin Türkiye ve Yunanistan ile bir savunma anlaşması yapmak fikrini ileri sürdüklerini, bu mevzuda ABD'nin ilgili devletlere herhangi bir baskı yapmadığını da sözlerine ilave etmiştir.³³³ ABD'nin Sovyetler Birliği'ni "Çevreleme Siyaseti" ve NATO'nun güney kanadının güvenliği gereği izlediği bu politika için de Türkiye'nin desteğine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Öte yandan Sovyetler Birliği'nin Ekim 1949'da atom bombasına sahip olduğunun anlaşılmasından sonra ABD ve Sovyetler Birliği arasında bir nükleer denge oluşmuştur. Bu durum her iki tarafça da atom bombasının kullanılmasını engellemiş, savaş şekli klasikleşerek konvansiyonel silahlar ve kara orduları tekrar önem kazanmıştır. Böylece Sovyetler Birliği Kara Kuvvetlerinin gücü bakımından bir adım öne çıkmıştır.³³⁴ Avrupa'da henüz hazır edilemeyen kara ordusu ise Türkiye ve Yunanistan'da mevcuttur. Avrupa'ya karşı yapılacak herhangi bir Rus taarruzunun güney kanadı için birer tehdit teşkil eden bu iki ülkede 19'u Türk 10'u Yunan olmak üzere toplam 29 tümenlik kara ordusunun bulunması³³⁵ ve İngiliz Western Mail Gazetesi yazarı Henry Tody'ye göre, Türkiye'nin bir buçuk milyonluk bir ordu

³³¹ Kominform'da İlk Gedik, *Kütahya İl Gazetesi*, 03 Temmuz 1948, s.1

³³² Yugoslavya'ya Yapılacak Amerikan Yardımı Artıyor, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 16 Temmuz 1952, s.1,2

³³³ Mareşal Tito Türkiye ve Yunanistan'la Bir Savunma Anlaşması Yapılmasını İstiyor, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 20 Ağustos 1952, s.1

³³⁴ Fahir Armaoğlu, a.g.m. s.146

³³⁵ Rusya'nın Güney Kanadı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 12 Nisan 1952, s.2

çıkartabilecek olması³³⁶ Amerikan askeri uzmanları tarafından Türkiye lehine değerdendirilmiştir.

ABD'nin 1950'den sonraki stratejik planlarına göre, S.S.C.B.'nin Batı Avrupa'ya saldırması halinde, Avrupa'nın işgalini engellemek için General Eisenhower tarafından girişilecek hareket ve General Lemay'ın komutası altındaki stratejik uçakların atom bombaları ile Sovyetler Birliği'nin vurulması planlanmaktadır. Ancak, Amerikan stratejik bombardıman uçaklarının büyük çoğunluğu orta menzilli bombardıman uçaklarından oluştuğundan, bunlar üs olarak Kıta Avrupası'ndan yararlanamayacak durumdaydılar. Bu nedenle Amerikan stratejisi, S.S.C.B.'ne daha yakın topraklarda, örneğin Kuzey Afrika, Ortadoğu ve özellikle Türkiye'de kurulacak üslere muhtaçtır.³³⁷ Nitekim Anadolu Ajansı'nın Roma'dan bildirdiği Fas kaynaklı bir habere göre, Kasım 1952 itibariyle, bir savaş durumunda Fransız Fası'nda kurulmuş olan 3 büyük Amerikan hava üssünden Amerikan atom bombardıman uçakları havalanıp 6 saat içinde demir perde hedeflerine bombalar atabileceklerdir.³³⁸ Hatta, İngiliz Sunday Chronicle Gazetesi'nin bir haberine göre İngiltere, atom silahları ile donatılmış bir NATO ordu birliğinin kurulmasını teklif etmiş, bu birliğin seyyar olmasını, bütün cephelerde süratle harekete geçebilecek şekilde hazırlanmasını istemiştir ve İngiltere'nin bundan böyle fabrikalarından çıkacak bütün bombardıman uçaklarının atom silahını taşıyabilecek şekilde olacağını bildirmiştir.³³⁹ Bu iki haber de Amerikan bombardıman uçaklarının menzili konusundaki tezi doğrular niteliktedir. Dolayısıyla Türkiye'de elde edeceği üslar ABD'ye, askeri üstünlük sağlamaktadır.

Türkiye'nin NATO'ya giriş sürecinde, ABD'nin tutumunun Türkiye lehine değışmesinde, Türkiye'nin stratejik konumundan özellikle bahsetmek gerekir. Yukarıda saydığımız bütün nedenler Türkiye'nin stratejik önemini arttıran nedenlerdir. Dönemin ABD Dışışleri Bakanı Dean Acheson, Amerikan Temsilciler Meclisi Dışışleri Komisyonu'nda yaptığı bir konuşmada, Türkiye ve Yunanistan'ın stratejik öneminden şöyle bahsetmiştir:

³³⁶ Western Mail Gazetesi Türkiye Hakkında bir yazı neşretti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 03 Aralık 1952, s.3

³³⁷ Recep Cengiz, a.g.t., s.55,56

³³⁸ Amerikan Atom Bombardıman Uçakları, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 1 Kasım 1952, s.2

³³⁹ Atom Silahları ile Mücehhez Nato Ordusu Kuruluyor, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 31 Ekim 1952, s.1

“Bu iki memleketin kağıt üzerindeki stratejik ehemmiyetini tetkik edebilmek üzere haritaya bir göz atmak kafidir. Bu iki memleket Akdeniz’in doğu kıyıları ile Karadeniz’den Akdeniz’e geçen ılık su (sıcak deniz) yolunu tutmaktadırlar. Buna zammimeten(ilaveten) Türkiye, Rusya’dan Orta Doğu’nun zengin petrol sahalarına giden kara yolunun cenubunda(güneyinde) bulunmaktadır... Bu iki memleketin hür dünya ile beraber olmaları hali hazır N.A.T.O. azalarının kollektif (ortak) kuvvetleri meyanına(arasına) bunların kuvvetlerinin de ilhak edilmesi(katılması) bizim kendi emniyetimiz bakımından da büyük ehemmiyeti haizdir.”³⁴⁰

Aynı şekilde, ABD Dışişleri Bakanlığı Yakındoğu, Güney Asya ve Afrika İşleri Yardımcısı Byroade, Türkiye’nin 29. Kuruluş yıldönümü münasebetiyle yaptığı bir konuşmada; Doğu ve Batı Bloku sınırlarını kastederek, Türkiye’nin Çin Denizi’nden Atlantik sahillerine kadar yaşamakta bulundukları uzun hududun merkezi denilebilecek stratejik bir bölgeyi işgal ettiğini, Türkiye’nin bu hattın merkezindeki Ortadoğu bölgesinin istikrarında yapıcı bir rol oynayabileceğini belirtmiştir.³⁴¹

Ayrıca, Kütahya basınında yayınlanan, Hollanda basınından alıntı bir makalede yer verilen askeri strateji planları, herhangi bir savaş durumunda, ABD ve Avrupa’nın Türkiye’ye hayati derecede ihtiyacı bulunduğunu ve NATO’ya dahil edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu planlara göre; Türk Ordusu, Orta ve Yakındoğu askeri münasebetlerinde nitelik ve nicelik bakımından mühim bir rol oynamaktadır. Türkiye’nin coğrafi ve stratejik durumu bu hususları daha fazla göstermektedir. Türkiye, Rusya için hayati olan Kafkas petrol kaynaklarını tehdit edebilecek karadan bir saldırı için üs olarak kullanılabilecektir. Ayrıca Rusya İran, Irak ve Arabistan’ın petrol zenginliklerine uzanacak olursa, Türk ve İngiliz karşı taarruzuna sürüklenecektir. Türkiye’nin durumu kara hareketleri için elverişli olduğu kadar deniz hareketleri için de elverişlidir. Türkiye Karadeniz geçidine hakimdir. Bu itibarla kuvvetli Atlantik donanmaları Rusya’nın doğu yanını tehdit edebilirler ve güney Rusya’da karaya

³⁴⁰ Atlantik Paketi’na Kabulümüz teklifi Amerika Ayan Meclisine İntikal etti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 17 Ocak 1952, s.1

³⁴¹ Ortadoğu’ya Türkiye’nin Yardımı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 20 Aralık 1952, s.3

çıkabilirler. Eğer bu hareket daha genişletilerek büyük çapta bir taarruz şekline girerse, Ukrayna'daki buğday ambarları ve Donetsk Havzası'ndaki sanayi merkezleri vurulabilir. Bu hareket daha kuzeye doğru Moskova ve Ural'a doğru yapılacak olursa, üslerinden hareket eden Batı Avrupa'daki Kızıl Orduyu tecrit etmekle tehdit edecektir. Böyle bir kara ve deniz hareketi, hava kuvvetleriyle desteklenebilir. Bu hareketin hazırlanabilmesi de ancak Türkiye'nin üs olarak kullanılmasıyla mümkün olabilir. Hiçbir yerde büyük hava üsleri, Rus sanayi ve halk merkezlerine Türkiye'deki üsler kadar yakın değildirler. Bu itibarla Türkiye, hakikaten Rusya'nın kalbine yönelmiş bir tabanca durumundadır. Ayrıca Türk hava üsleri, Rus topraklarında uçuş yapan bombardıman uçaklarını muhafaza edecek olan avcı uçakların kalkmalarına pek elverişlidirler. Bombardıman uçaklarının daha içeriye girebilmeleri için benzin ihtiyaçları da Türkiye'de görülebilir. Türkiye'nin, büyük stratejik öneme sahip bir üs olduğu açıktır. Türkiye'den gelecek tehlike, Rusya'yı kara, deniz ve havada ciddi müdafaa çareleri aramaya mecbur etmektedir. Aranılan bu çareler, onun diğer cephelerinin, mesela Batı Avrupa cephesinin aleyhinedir. Türkiye'nin direkt stratejik kıymeti, Batı Avrupa'nın müdafaasına dolaylı olarak yardım etmektedir.³⁴²

Diğer taraftan A.B.D., II. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan Türkiye'nin savaşın seyrini nasıl değiştirdiğini görmüştür. Yabancı basından alınarak Demokrat Kütahya Gazetesi'nde yayınlanan bir makaleye göre; Türkiye'nin tarafsızlığı II. Dünya Savaşı'nın Ortadoğu'ya yayılmasına mani olmuştur. Sovyetler Birliği'nin de zafer kazanmasına yaramıştır. Eğer Türkiye Almanya ile anlaşsaydı, Stalingrad önlerine varmış olan Alman ordularının Kafkasya üzerinden değil Türk ordusu ile birlikte Rus ordusunu güneyden vurarak bir taraftan Bakü petrol bölgesine, diğer taraftan da Musul'a ulaşabilirlerdi. Bu takdirde, İran başta olmak üzere, Ortadoğu memleketleri harp meydanı haline gelecek, Rusya mağlup olacak ve Almanlar da Mısır'ı ve bütün Ortadoğu'yu işgal edeceklerdi. O zaman bir kısaç içine alınmış olan Rus Orduları ya teslim olacaklar veya Ural Bölgesine çekilmek zorunda kalacaklardı. Almanya; İran, Irak ve Rus petrol kuyularını ele geçirecek ve harp de uzayıp gidecekti. Türkiye'nin tarafsız kalması Müttefiklere büyük menfaatler sağlamıştır. ABD bunu harpten sonra

³⁴² Türkiye'nin Askeri Kıymeti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 14 Ekim 1952, s.2

unutmamıştır.³⁴³ Türkiye'nin stratejik öneminin somut bir kanıtı olan bu durumun da ABD'yi etkilediği açıktır.

Türkiye'nin NATO'ya girişinin önündeki en büyük engeli ise İngiltere ve Batı Avrupa ülkelerinin muhalefeti oluşturmaktadır. ABD de bu duruma Kore Savaşı'na kadar ses çıkarmamıştır. Ancak Kore Savaşı'nın ortaya çıkardığı konjonktür bu havanın dağılmasına neden olmuş ve yukarıda saydığımız nedenlerle ABD'nin tutumunu Türkiye lehine çevirmesiyle Türkiye'nin NATO'ya girişinin önündeki engeller ortadan kalkmaya başlamıştır.

3.3.2. Türkiye'nin Üyeliğe Kabulü

ABD'ye göre, Akdeniz'de yaşanan güvenlik sorununu en mantıklı ve verimli şekilde çözenin yolu, NATO'nun Yunanistan ve Türkiye'yi içine alacak şekilde genişlemesinden geçmektedir. Zaten her iki ülke de tam üye olmak istemekte, hatta Türkiye gayet ısrarcı davranmaktadır. Bu konu ABD'de hem askeri hem de siyasi açıdan ele alınmış ve her iki açıdan da bu iki ülkenin NATO'ya tam üyeliği akla uygun bulunmuştur. ABD Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları aralarında yaptıkları görüşmelerde, NATO'daki bu genişleme sonrası ABD'nin elde edeceği askeri ve siyasi kazanımların oldukça fazla olacağı görüşündedir.³⁴⁴

ABD bu düşüncelerle 15 Mayıs 1951 tarihinden itibaren Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya tam üyeliğini diğer üyelere resmen önermeye karar vermiştir. Böyle bir genişleme fikrinin hayata geçmesi için ilk adım, konunun İngiltere ve Fransa'ya açılmasıdır. ABD Dışişleri Bakanlığı yaptığı bir açıklamada, İngiltere ve Fransa'nın Türkiye ile müttefikliği olması dolayısıyla bu fikrin ilk önce onlara iletildiğini, daha sonra konunun diğer üye ülkelerle de paylaşılacağını bildirmiştir.³⁴⁵

³⁴³ General H. Moloyan, Ortadoğu Teşkilatlanıyor, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 02 Ekim 1952, s.2 – 03 Ekim 1952, s.2

³⁴⁴ Ogün Özboyacı, (2009), Amerikan Basınında Türkiye'nin Nato'ya Girişi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü, İzmir: s.208

³⁴⁵ Ogün Özboyacı, a.g.e. s.207

Ancak NATO'nun diğer üyelerinin çoğu ABD'nin bu teklifine itiraz etmiştir. Norveç, Belçika, Hollanda, Danimarka, gibi küçük devletler NATO'nun sorumluluk alanının genişlemesiyle birlikte hiçbir ilgilerinin bulunmadığını düşündükleri Akdeniz bölgesinde herhangi bir savaşa girmekten korktukları için karşı çıkmışlardır. Ayrıca bu ülkeler, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girmesiyle, ABD'nin kendilerine yaptığı askeri yardımın azalacağını ve bu iki ülkenin Avrupa kültür ve medeniyetine sahip ülkeler olmadıklarını düşünüyorlardı. ABD bu iddialara karşı Türkiye ve Yunanistan'ın halen Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECD) ve Avrupa Konseyi üyesi olduklarını belirtmiştir. ABD'nin bu kararlı tutumu karşısında bu devletlerin muhalefeti uzun sürmemiştir.³⁴⁶

İngiltere daha önce belirttiğimiz Ortadoğu Komutanlığı meselesi ve bölgedeki nüfuzunu koruyabilmek için Türkiye ile Yunanistan'ın üyeliğine muhalefet etmiştir. Fransa'da da ABD'nin bu teklifi hayretle karşılanmış ve Fransa'nın Doğu Akdeniz için bölgesel bir paktın kurulması düşüncesinde olduğuna dair yarı resmi açıklamalar yapılmıştır. İtalya ise Türkiye'nin NATO üyeliğine destek veren tek Avrupa ülkesidir. İtalya Türkiye'nin işgali ve tarafsızlığı durumunda kendi bölgesinin tehdit altına gireceğini düşündüğünden Türkiye'nin NATO üyeliğine karşı çıkmamıştır.³⁴⁷

İngiltere, Türkiye'yi Ortadoğu Komutanlığı'na katılmaya razı edebilmek için öncelikle Türkiye'nin isteği olan NATO'ya üyelik şartını kabul etmek zorunda olduğunun farkındadır. İngiliz Times Gazetesi'nde yayınlanan, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na alınmasına ilişkin bir makalede; yakın doğu savunmasında işbirliği yapabilecek olan Atlantik Paktı devletleriyle Türkiye'nin müştereken birleşecekleri ayrı bir komutanlığın kurulmasına büyük önem atfedilmekte ve şöyle denilmektedir: *“Mes’uliyetler ne olursa olsun Türkiye Ortadoğu’daki vazifelerini yüklenmeye hazır olabilir. Herşeye rağmen topraklarının savunması General Eisenhower komutası altına doğrudan doğruya konmadıkça Türkiye tatmin olmayacaktır.”*³⁴⁸

³⁴⁶ M.Hakan Özçelik, a.g.t. s.71,72

³⁴⁷ M.Hakan Özçelik, a.g.t. s.72

³⁴⁸ Türkiye ve Atlantik Camiası, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 28 Ekim 1951, s.1,2

Türkiye biliyordu ki NATO Müttefik Kuvvetler Genel Komutanı Eisenhower'ın komutası altına girmek NATO koruması altına girmek demektir. Zaten Menderes Hükümeti Türkiye'nin NATO'ya alınması halinde Ortadoğu Komutanlığı'na dahil olacağına dair güvence vermiştir. Bunun üzerine İngiltere Dışişleri Bakanı Herbert Morrison, 17 Mayıs 1951'de Türkiye'nin NATO'ya alınması teklifinin kabul edilmesini kabineden talep etmiştir. İngiltere, ABD'nin de girişimleriyle 18 Temmuz 1951'de Türkiye'nin NATO'ya alınmasından memnuniyet duyacağını kamuoyuna açıklamıştır.³⁴⁹

ABD'nin desteği ve kararlı tutumu sonucunda, İngiltere'nin ve diğer üyelerin Türkiye ile Yunanistan'ın NATO üyeliğine karşı olumsuz tavırlarının ortadan kalkmasından sonra NATO Bakanlar Konseyi 16-20 Eylül 1951 tarihlerinde Kanada'nın başkenti Ottawa'da bu konunun da görüşüldüğü toplantılar yapılmıştır. Sonuçta 20 Eylül 1951'de yapılan son toplantıda, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya tam üye sıfatıyla çağırılmalarına oy birliğiyle karar verilmiştir.³⁵⁰

Bu karardan sonra ABD Genelkurmay Başkanı General Omar Bradley, İngiltere Genelkurmay İkinci Başkanı General William Slim ve Fransa Genelkurmay İkinci Başkanı General Lecter Türkiye'ye gelerek 3-14 Ekim tarihlerinde Türk Ordusu'nun NATO'ya entegre edilmesi için görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmeler sonunda 15 Ekim 1951'de yayımlanan resmi bildiride; Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya girmeleri işlemlerinin bir an evvel tamamlanması gerektiği ve Ortadoğu Komutanlığı'nın kurulması gerektiği konularında anlaşmaya varıldığı bildirilmiştir.³⁵¹ Bildirinin yayınlandığı tarihte Londra'da, Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya üyelikleriyle ilgili bir Protokol yayınlanmış ve üye devletlerin onaylamasıyla 22 Ekim 1951'de yürürlüğe girmiştir.³⁵² Bu protokolle, NATO savunma sistemi oy birliğiyle, Türk-Rus sınırına kadar genişletilmiş olmaktadır.³⁵³

³⁴⁹ Ayşegül Sever, a.g.e., s.81,82

³⁵⁰ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.74,75

³⁵¹ Mehmet Gönlübol vd., (1982), a.g.e., s.232

³⁵² Lord İsmay, a.g.e., s.20,21

³⁵³ Atlantik Paktına İltihakımıza Ait Protokol, Amerika Ayanı Kararı İttifakla Dün Tasdik Etti. Savunma Sistemi Türk-Rus sınırına kadar uzatılacak, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 31 Ocak 1952 s.1,2

Dışışleri Bakanı Fuad Köprülü, Demokrat Parti'nin 15-21 Ekim 1951 tarihlerinde gerçekleştirilen 3. Büyük Kongresi'nde, Türkiye'nin NATO'ya katılma görüşmelerinin anlaşmayla sonuçlanması dolayısıyla yaptığı konuşmada şöyle demiştir:

“...Atlantik Paktı hepinizin çok iyi bildiği gibi 12 Amerika ve Avrupa devleti arasında yapılmış olan tedafüi, yani her hangi bir taarruz karşısında işbirliği ile müdafaa için vücuda getirilmiş bir teşekküldür... Dünyanın bugünkü şartları darbesinde böyle bir tedafüi emniyet sistemine girmek bir zarurettir... Demokrat Parti ve onun hükümeti, memlekette Demokrat rejiminin kurulmasından, bütün medeni demokrat milletlerin sulh prensiplerini benimsemesinden, haklı olarak hariçten gelen herhangi taarruzu ve hiçbir yardımı görmese dahi şan şerefle koruyabilecek olmasından bu pakta davet edilmiş bulunuyoruz...”³⁵⁴

Türkiye'nin NATO'ya girmek üzere olması tabii ki Sovyetler Birliğini rahatsız etmiştir. S.S.C.B.'nin Ankara Büyükelçisi 3 Kasım 1951 de Başbakan Yardımcısı ve Dışışleri Bakanı adına Samet Ağaoğlu'na tevdi ettiği notada; Atlantik Konseyi adını taşıyan teşkilatın Türkiye'yi bu birliğe üye olmaya davet ettiği, Türk Hükümeti'nin de bu daveti kabul etmek üzere bulunduğu, bu camianın tecavüzkâr gayeler gütmekte olduğu, gittikçe girişilen silahlandırma yarışlarından başka devletin topraklarında bir takım askeri tedbirlerin alındığı, ABD askeri komutanlığının ve uzmanlarının sevk ve idaresi ve yardımı ile Türk topraklarında askeri hava ve deniz üsleri tesis edildiği, Atlantik'le hiçbir alakası bulunmayan Türkiye'nin Atlantik Pakta davetiyle emperyalist devletlerin Sovyet Birliği sınırları yakınlarında tecavüzkâr niyetle askeri üsler kurduğunu belirtmiştir. Türkiye ise 12 Kasım 1951'de verdiği cevapta; Sovyet notasındaki yorumların gerçeğe uygun olmadığını, NATO'nun tamamen savunmayla ilgili olduğu, bunun tecavüzi olduğu iddiasının kabul edilebilir olmadığı, barışsever olduğumuzu her hareketimizle isbat ettiğimizi, NATO'ya katılma amacının herhangi bir tecavüze karşı kendi emniyetimizi sağlamak olduğunu, herhangi bir devlete yönelik

³⁵⁴ Profesör Fuat Köprülü'nün Kongredeki izahatı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 21 Ekim 1951, s.1,2

olmadığını, Türkiye'nin milli istiklalini ve toprak bütünlüğünü tehdit eden taleplerle karşılaştığının unutulmaması gerektiğini bildirmiştir.³⁵⁵

İmzalanan Protokole rağmen Türkiye'nin NATO üyeliğine kabulü gecikmiştir. Bunun nedeni Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girdiklerinde hangi komutanlığa bağlanacakları konusudur. Çünkü İngiltere, Türkiye ve Yunanistan kuvvetlerinin Ortadoğu Komutanlığı'na katılması beklenen diğer ülkelerle birlikte ayrı bir komutanlık ve bir İngiliz komutanın emri altına alınmasını istemiştir. Türkiye ise kuvvetlerinin NATO Müttefik Kuvvetler Genel Komutanı General Eisenhower'ın komutasına bağlanmasını istemiştir. Yani Türkiye bu komutanlığın NATO'dan bağımsızlığına yanaşmamış, NATO çatısı altında kalmak istemiştir. Bu sorun, Fransa'nın bir önerisi olan, Türk ve Yunan kara kuvvetlerinin Güney Avrupa Kuvvetleri Komutanlığı'na, deniz kuvvetlerinin ise kurulması düşünülen Ortadoğu Komutanlığı'na bağlanması konusunda anlaşmaya varılarak çözülmüştür. Ekim 1951'de bu komutanlık için hayati önemi olan Mısır'ın katılmayacağını açıklaması ile Ortadoğu Komutanlığı meselesi çıkmaza girmiştir.³⁵⁶ İngiltere, 18 Ocak 1952'de İngiliz Dışişleri Bakanlığı sözcüsünün Londra Radyosu'ndan yaptığı bir açıklamaya göre, Türkiye'nin Atlantik Paketi çerçevesinde askeri bakımdan General Eisenhower komutasına bağlanmasına razı olmuştur. Diğer taraftan İngiliz Başbakanı Churchill'in ABD Başkanı Truman'la 20 Ocak 1952'de Washington'da yaptığı görüşmelerden sonra İngiltere, Türkiye ve Yunanistan ile Doğu Akdeniz sularını içine alacak Ege Komutanlığı kurulması yönündeki tekliflerini de tamamen terk etmiştir.³⁵⁷

Öte yandan 24-28 Kasım 1951 tarihleri arasında Roma'da toplanan NATO Bakanlar Konseyi, 22 Ekim 1951 tarihli Protokol gereği, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılmaları hakkındaki kararın üye devlet parlamentolarınca onaylanmasına kadar, bu iki ülkenin temsilcilerinin Konsey toplantılarına gözlemci sıfatıyla katılmalarına dair bir karar almıştır.³⁵⁸ Kanada Büyükelçisi 23 Kasım 1951 günü

³⁵⁵ Sovyet Rusya'nın verdiği yazı ve cevabımız neşredildi. Sovyet Büyükelçiliği yazısının hakikate uygun olmadığı ve tecavüz emellerimiz bulunmadığı belirtildi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 14 Kasım 1951, s.1,2

³⁵⁶ Oral Sander, (1979), a.g.e., s.81

³⁵⁷ Türkiye ve Atlantik Paketi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 19 Ocak 1952, s.3

³⁵⁸ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.77

Dışışleri Bakanlığına gelerek, Atlantik Konseyi Başkanı Kanada Dışışleri Bakanı Pearson adına, Türkiye'yi Konseyin Roma'da yapacağı toplantılara bir müşahit göndermeye resmen davet etmiştir. Hükümet tarafından da, Türkiye'nin Roma Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydur'un gözlemci sıfatıyla Konsey'de hazır bulunmasına karar verilmiştir.³⁵⁹

Daha sonra NATO üyesi ülkelerin parlamentolarında, Türkiye ve Yunanistan'ın üyeliğine ilişkin Protokol kabul edilerek onaylanmıştır. İlk onay 2 Kasım 1951'de Norveç Parlamentosu'ndan gelmiştir.³⁶⁰ Daha sonra 4 Aralık 1951'de İngiliz Parlamentosu'nun onayına ihtiyaç göstermeyen Hükümet Onayı'nı Washington elçiliğine tevdi eden İngiltere³⁶¹ 23 Aralık 1951'de 8 oya karşılık 36 oyla Fransa,³⁶² 1 Ocak 1952'de Kanada,³⁶³ 29 Ocak 1952 ve 7 Şubat 1952 tarihlerinde de iki kez Senato onayı alan ABD,³⁶⁴ Türkiye ile Yunanistan'ın NATO üyeliğini onaylamışlardır. Daha sonra diğer Avrupa devletleri ve son olarak da 17 Şubat 1952'de İtalya'nın onay kararının Washington'a gönderilmesiyle üye ülkelerin tasdik işi sona ermiştir.³⁶⁵

Nihayet üye ülke parlamentolarındaki onaylanma süreci tamamlandıktan sonra, Türkiye'nin NATO'ya katılmasına ilişkin daveti Amerikan Büyükelçisi George Mc Ghee Dışışleri Bakanı Fuat Köprülü'yü makamında ziyaret ederek tevdi etmiştir. Bunun üzerine anlaşmaya dair protokoller ve bu anlaşmanın tasdikini isteyen kanun tasarısı T.B.M.M.'ye sevk edilmiştir. Meclis Dışışleri Komisyonu tatil olmasına rağmen derhal toplantıya davet edilmiş ve Komisyon tasarısı ittifakla tasdik etmiştir. Derhal Komisyon Raporu hazırlanmış ve tasarı Genel Kurul'a sunulmuştur. T.B.M.M. Genel Kurulu da 18 Şubat 1952 tarihli oturumunda büyük bir ittifakla Atlantik Paktı'na girmemizi kabul etmiştir.³⁶⁶ Böylece Türkiye'nin NATO üyeliği, Kuzey Atlantik Antlaşması ve 22 Ekim

³⁵⁹ Atlantik Konseyi Bugün Toplanıyor, Türkiye Müşahit Bulundurmağa resmen davet edildi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 24 Kasım 1951, s.1

³⁶⁰ Norveç Atlantik Paktı'na alınmamızı kabul etti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 02 Kasım 1951, s.1

³⁶¹ İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın Kuzey Atlantik Pakıtına alınmasını kabul etti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 16 Aralık 1951, s.1

³⁶² Fransa Atlantik Paktı'na alınmamızı kabul etti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 23 Aralık 1951, s.1

³⁶³ Kanada Atlantik Paktı'na alınmamızı tasvip etti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 01 Ocak 1952, s.1

³⁶⁴ Ogün Özboyacı, a.g.t., s.332, 335

³⁶⁵ Atlantik Paktı ve Türkiye, Üyelerin Tasdik işi sona erdi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 17 Şubat 1952, s.1

³⁶⁶ Atlantik Paktı'na davet edildik, Heyetimiz bu sabah hareket ediyor, Anlaşma Meclis Umumi Heyetince İttifakla kabul edildi, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 19 Şubat 1952, s.1

1951 tarihli NATO Protokolü, 5886 sayılı Kanun olarak, 18 Şubat 1952 günü T.B.M.M. Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve 19 Şubat 1952 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.³⁶⁷

Onay sürecinden sonra 20-25 Şubat 1952 tarihlerinde Lizbon'da yapılan NATO Konseyi toplantılarına Türkiye ve Yunanistan da ilk kez tam üye olarak katılmıştır. Konsey Başkanı Pearson, yaptığı açılış konuşmasında, Türk ve Yunan delegelerini, mecliste gözlemci sıfatı ile değil tam üye olarak bulunmalarından dolayı tebrik etmiştir. Ayrıca Kore'de kendini gösteren kahraman Türk ordusunun cesaretini de övmüştür. Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Acheson da yaptığı konuşmada, Türkiye ve Yunanistan'ın Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı'na girmelerinin hür dünyanın milletlerarası sulh ve güvenliğini sağlamak yolundaki gayretlerin anlamlı bir ifadesi olduğunu, belirtmiştir.³⁶⁸

Türkiye'nin ilk kez üye olarak katıldığı Lizbon toplantıları çerçevesinde yapılan bir basın toplantısında Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü şunları söylemiştir:

*“Türkiye uzun zamandan beri maruz kaldığı kuvvetli tazyiklere(baskılara) rağmen Atlantik Paktının her bakımdan esaslara mutabık(uygun) bulunan hareket hattını tereddütsüz takip etmiştir. Bu sebeple de bugünden itibaren dahil bulunduğu ittifak kalesi içinde yerini yadırgamamaktadır. Türkiye Atlantik Paktına girmekle müşterek gayeler uğrunda elinden geldiği kadar çalışmak kararını vermiş bulunmaktadır. Metinler ancak tatbik sureti ile değer kazanırlar. Atlantik Paktında yer alan prensiplerin tam manası ile tatbik edebilmesi uğrunda Türkiye bütün kuvveti ile çalışacaktır.”*³⁶⁹

Ayrıca Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü'nün Türk halkına hitaben plağa verdiği bir konuşması, Amerika'nın Sesi Radyosu'nda 25 Şubat 1952 günü akşamı

³⁶⁷ M.Hakan Özçelik, a.g.t., s.80

³⁶⁸ Atlantik Paktı Konseyi Türkiye ve Yunanistan'ın da iştirakiyle oturumlarına dün başladı, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 22 Şubat 1952, s.1

³⁶⁹ Atlantik Paktı Konseyinde Söz Alan Dışişleri Bakanımız Fuat Köprülü, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 23 Şubat 1952, s.1,2

yayınlanmıştır. Bu konuşmada da Köprülü; “*Pakta girmemizi diğer üyelerin iyi karşıladıklarını ve bütün demokrat milletlerin Türkleri tanıyıp itimat ettiklerini*” söylemiştir.³⁷⁰ Lizbon’da Türk halkına hitaben yapılan bir konuşmanın Amerika’nın Sesi Radyosu’ndan yayınlanması, Türkiye’nin arkasındaki ABD desteğini göstermektedir.

³⁷⁰ Dışişleri Bakanımız Köprülü Radyodan Memleketimize hitap etti, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, 26 Şubat 1952, s.3

SONUÇ

Türkiye'nin NATO'ya giriş sürecini ulusal basınla paralel olarak takip eden Kütahya Basını, Kütahya halkını bu konuda bilgilendirmiş ve yönlendirmiştir. Kore Savaşı'na katılan Kütahyalı askerlerle ilgili haberler, Kütahya'daki Komünizm karşıtı gösteriler gibi olaylar işlenerek Kütahya halkı devletin bu konudaki politikaları hakkında bilinçlendirilmiş ve halk desteği oluşturulmaya çalışılmıştır.

Özellikle, 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle Kütahya'da yayın hayatına başlayan Demokrat Kütahya Gazetesi, hükümetin yayın organı gibi çalışarak Kütahya kamuoyu algısını yönetmiştir. Komünist tehlike adı altındaki haber ve yorumlarla Sovyet tehdidi halka hissettirilmiştir. Türkiye'nin güvenlik kaygıları ve Batı Bloku ile NATO İttifakına dahil olma çabaları işlenerek Kore'ye asker gönderilmesi kararına kamuoyu nezdinde meşruiyet kazandırılmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de Sovyet tehdidinin iyice hissedildiği II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda Kütahya Basını'nda antikomünist yazılar yayınlanmaya başlanmış, halk komünist propagandaya karşı uyanık tutulmaya çalışılmıştır. Komünizm kendi taraftarlarına bile zarar veren bir tehlike ve bir tehdit olarak yorumlanmıştır. Yapılan bu yayınlar sonucu tüm Türkiye'de olduğu gibi Kütahya halkı da sokaklara dökülmüş ve Komünizmi protesto etmiştir. 30 Ağustos 1950 Zafer Bayramı kutlamaları ile birlikte yapılan bu tepki mitingi Kütahya Basını'nda "Kütahya Komünizmi Tel'in Etti" başlığıyla yer almıştır. "Kahrolsun Komünizm" sloganlarının atıldığı, Samanpazarı'nda, Cumhuriyet Meydanı'nda ve Küçük Çarşı'da birçok konuşmacının milliyet, aile, mülkiyet ve mukaddesatı inkar eden Komünizmi eleştiren konuşmalar yaptıkları aktarılmıştır. Bu haberler bize Türkiye'nin Batı Bloku'na sosyal olarak da yaklaştırıldığı izlenimini vermekte ve Kütahya Basını'nın bu yöndeki yayınlarının amacını ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin NATO'ya giriş sürecindeki önemli adımlar olan Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesindeki ABD yardımları Kütahya Basını'nda geniş yer bulmuştur. Ziraat, madencilik, enerji, ulaşım ve sanayi alanlarında nereye, ne kadar,

nasıl para harcandığı; Amerikalı uzmanlar vasıtasıyla bu alanların geliştirilmesi, yatırımların yönlendirilmesi ve denetlenmesi, bu konuda Amerikalı uzmanların verdiği beyanat ve raporlar yayınlanmıştır. ABD'nin yaptığı zirai yardımlar, uzman desteği, eğitim desteği ve mali yardımlar ele alınmıştır. Bu yardımların ne kadarının silah ve askeri teçhizat alımında kullanıldığı, alımların ne şekilde yapıldığı haberleri yapılmıştır. Bu yardımlar neticesinde gerçekleşen Türkiye'deki askeri ve iktisadi gelişmelerin boyutları hakkında, yabancı basın ve yazarlar tarafından yazılan, haber ve yorumlara da yer verilmiştir. Bu yardımlarla ABD'nin, tüm müttefiklerinin ve Türkiye'nin kalkınmasını finanse ettiği anlaşılmaktadır. Türkiye'ye yapılan Marshall yardımlarının planlama ve organizasyonunun ABD tarafından yapıldığı, yardımların kullanılacağı alanların Amerikalı idareciler tarafından tek tek belirlendiği ve yatırımların kontrol edildiği de Kütahya Basını'nın yayınlarından anlaşılmaktadır.

Ayrıca Marshall yardımlarının kullanım alanları ile ilgili incelediğimiz diğer kaynaklardan farklı olarak, Kütahya Basını'nda, Türkiye demiryollarının gelişimi için de Marshall yardımlarından yararlanıldığı yer almaktadır. Diğer kaynaklarda bu konudan hiç bahsedilmezken, Kütahya Basını'nda demiryollarının inkişafı için yapılan yatırımlarla ilgili çıkan haber ve yorumlar mevcuttur.

NATO'nun kuruluş arifesindeki gelişmeler, Türkiye'nin Batı Bloku'na yaklaşması, Türk politikacıların bu konudaki açıklamaları Kütahya Basını'nda yer bulan diğer bir konudur. Türkiye'nin tercihini Batı'dan yana kullanmasının ve Sovyetler Birliği'ne açıkça cephe almasının Doğu Bloku'nda yarattığı rahatsızlık, bunun sonucu olarak ortaya çıkan Bulgaristan ile Türkiye arasındaki sürtüşmeler ve diplomatik kriz, mülteci durumuna düşürülen Bulgaristan Türkleri hakkındaki haberler dikkati çekmektedir.

Ancak Schuman Planı ve Avrupa Birliği'nin oluşumuna ilişkin haber ve yorumlara rağmen, NATO'nun kuruluşu, NATO'nun Avrupa'daki ve Kuzey Atlantik Bölgesi'ndeki oluşumu, örgütlenmesi, bu konudaki askeri ve siyasi gelişmeler Kütahya Basını'nda yeterince yer bulamamıştır. Bu konudaki haberler NATO tatbikatı haberlerinden öteye gidememiştir. Kütahya Basını bu konuya ancak Türkiye'nin üyeliği

söz konusu olduktan sonra ilgi göstermiştir. Bunun en büyük nedenlerinden biri yerel basın niteliği taşıyor olmasıdır. Dönemin şartlarına göre bu tip haberlerin yerel halkta yeterince ilgi uyandırmayacağı düşüncesi hakimdir. Kütahya Basını'nın genel yayın karakteri bize bu izlenimi vermektedir.

Bununla birlikte, NATO'nun güney kanadının ve dolayısıyla Doğu Akdeniz'in güvenliği, Türkiye'nin NATO'ya girmesinin önündeki en büyük engellerden biri olarak ortaya çıkan İngiltere'nin muhalefetine konu Ortadoğu Komutanlığı meselesi ve bu bağlamdaki Ortadoğu sorunları ile özellikle İngiltere-Mısır görüşmeleri de Kütahya Basını'nda önemli bir yer tutmaktadır.

Diğer taraftan, Türkiye'nin NATO'ya giriş sürecinde Kütahya Basını'nın en çok yer verdiği konu Kore Savaşı olmuştur. Hemen hemen her gün yapılan yayınlarda Kore Savaşı'ndaki gelişmeler Kütahya halkına aktarılmıştır. Bu ilgi, Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesinden sonra zirve yapmıştır. Cephedeki gelişmeler gün gün okuyucuya aktarılmış, mütareke görüşmeleri ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Ayrıca Kore'ye giden asker kabileleri, Kore'den dönen gazilerimiz ve özellikle Kütahyalı Kore Gazileri haber yapılmıştır. Kore Savaşı'nın Kütahya halkını doğrudan ilgilendiren bir mesele haline gelmiş olması, Kütahya Basını açısından bu konunun haber değerini arttırmıştır.

Kore Savaşı'ndan sonra oluşan uluslararası konjonktürde Türkiye'nin NATO üyeliğine kabulüne ilişkin haberler, siyasi açıklamalar, askeri ve siyasi gelişmeler Kütahya Basını'nda neredeyse ulusal basınla eşzamanlı ya da bir gün gecikmeli olarak ve hemen hemen aynı içerikle yer almıştır. Türkiye ve NATO arasında yürütülen müzakereler ve yapılan üyelik antlaşması, Türkiye'nin NATO Bakanlar Konseyi'ne müşahit sıfatıyla davet edilmesi, NATO üyesi ülke parlamentolarında Türkiye'nin tam üyelik kararının tasdik edilmesi, üyelik davetinin Türkiye'ye gönderilmesi ve nihayet 18 Şubat 1952'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, NATO'ya üyelik antlaşmasının kabul edilerek yasalaşması ulusal basınla birlikte takip edilmiş ve Kütahya Basını'nda yer bulmuştur. Ayrıca üyelik gerçekleşikten sonra da bu konudaki haber akışı kesilmemiştir. Türkiye'nin ilk defa üye olarak katıldığı Lizbon'daki NATO Bakanlar Konseyi toplantıları başta olmak üzere önemli kararların alındığı NATO toplantıları,

Türk Hava, Kara ve Deniz Kuvvetlerinin hangi NATO Komutanlığı emrine verildiği, Ortadoğu Komutanlığı'nın akibeti ve NATO kapsamındaki diğer askeri ve siyasi gelişmeler Kütahya Basını'nca takip edilmeye devam etmiştir. Bu yayınlarda, konunun Türkiye için önemiyle birlikte, Kütahya halkının bu konudaki bilinç düzeyinin artması etkili olmuştur.

Sonuç olarak, Kütahya Basını Türkiye'nin NATO'ya giriş sürecini Marshall yardımları, Komünist Sovyet tehdidi, Kore Savaşı gibi askeri ve siyasi gelişmelerle birlikte işleyerek hem halkın bilinç düzeyini arttırmış hem de Kütahya halkının amme efkarının şekillenmesini etkileyerek devletin bu konudaki politikalarına sosyal zemin hazırlamıştır.

Kütahya Basını Türkiye'nin NATO'ya giriş sürecini özellikle Anadolu Ajansı, Ajans Press, Türk Haber Ajansı ve diğer ulusal basın kuruluşları ile yabancı basın kaynaklarından aldığı haber, yorum ve makalelerle işlemiştir. Özellikle de *Demokrat Kütahya Gazetesi*'nde Amerika, İngiltere, Fransa, Hollanda, Portekiz, İsveç, İsviçre, Almanya, Yugoslavya, Yunanistan, Japonya, Kore, Suriye ve Lübnan basınından; alıntı, haber, yorum, makale, yazı dizisi ve raporlara yer verilmiştir. Bu haberler özellikle Anadolu Ajansı (a.a.), Amerikan Haber Ajansı Associated Press (A.P.), İngiliz Haber Ajansı Reuters, Amerikanın Sesi Radyosu ve Londra Radyosu olmak üzere yukarıdaki devletlerin muhtelif haber ajansları kaynaklıdır.

Kütahya'da 1948-1952 yıllarında; *Kütahya İl Gazetesi*, *Demokrat Kütahya Gazetesi*, *Halkyolu Gazetesi*, *İleri Kütahya Gazetesi*, haftalık olarak çıkan *Bağımsız Kütahya Gazetesi*, *Tavşanlı Postası* ve parti propagandasını amaç edinerek gayrimuntazam olarak çıkmış *Felent Gazetesi* yayınlanmıştır.³⁷¹ Fakat bunların birçoğu düzensiz olarak yayınlanması ve arşivlenmemesi nedeniyle günümüze kadar intikal edememiştir. Kütahya'daki eski ve köklü kütüphaneler olan Kütahya Belediyesi Mustafa Hakkı Yeşil Kütüphanesi ile Kütahya Vahitpaşa İl Halk Kütüphanesi ve ilçelerdeki kütüphanelerin hiçbirinde bu gazetelerin arşivleri bulunmamaktadır. Ayrıca

³⁷¹ Mustafa Hakkı Yeşil, (1981-1982), Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan Kütahya, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul: s.782, 783, 784

konumuza ilişkin nüshaları içeren arşiv kayıtlarına diğer resmi kurumlar ve vakıflarda da rastlanamamıştır.

Bu gazetelerden *Kütahya İl Gazetesi*'nin arşiv kayıtlarına(1948-1952) İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nden ve 1950 yılında yayın hayatına başlayan *Demokrat Kütahya Gazetesi*'nin arşiv kayıtlarına(1950-1952) Ankara Milli Kütüphane'den ulaşılabilir.

EKLER

EK -1: 8 Aralık 1948 Tarihli Kütahya İl Gazetesi. Marshall Planı Yardımlarıyla Türk Ziraatinin Tarım Aleti İhtiyacının Giderildiğine İlişkin Bir Haber.

Kütahya

Yıllık Aboneli (300) harus

Çıktı: 29 Ekim 1925

Sayı: 1120

İL GAZETESİ

Fiyatı: 5 Kuru

Marshall Planının da yardımı ile

Çiftçi ve köylünün tarım aleti ihtiyacı gideriliyor

Memleketin tarım davasına kararlı bir yön verecek olan beş yıllık program toplantısı sona erdi

Tarım Bakanlığı Türk Çiftçiliğini her yönden kalkındırılmasını hedef tutan 5 yıllık bir program hazırladı. Tarım Bakanı Sayın Cavit Oran'ın Başkanlığında bütün yetkili Uzmanlardan, Profesörlerden müteşekkil bir heyetle günlerce çalışarak hazırladığı bu planda başlıca şu konular ele alınmış bulunmaktadır:

- 1 - Topraklandırma.
- 2 - Tohumların ıslahı ve parazitlerle mücadele.
- 3 - Vasıta temini ve donatım.

Hayvancılığın kalkınması ve köylüye sağlayacak kolaylıkları da ihtiva eden bu program görüşmelerinden bir kısmını veriyoruz:

Türkiyenin tam zirnat memleketi olabilmesi 20 sene içinde mümkündür

Hayvancılığın kalkındırılması konusunda birçok başarılar görüldüğünü açıklamış-

Muhtaç öğrencilere yardım

Çocuk Esirgeme Kurumu on binlerce paltı ve elbise tevzi edecek

Çocuk Esirgeme Kurumu bütün memleketi gamil olarak üzere muhtaç ilkokul öğrencilerine kıyık elbise temini için büyük bir teğebbüse girişmiş ve bazı müesseselerle yardımlarını da temin ederek faaliyete geçmiştir. Bu teğebbüse göre, kız çocuklar için paltı, erkek çocuklar için de ceket, pantolon olmak üzere, sağlam bir cins yün kumaştan yapılacak on binlerce elbise Türkiye'deki Çocuk Esirgeme Kurumu şubelerinin gösterecekleri maballı ihtiyaç miktarına göre yoksul çocuklara dağıtılmak üzere memleketin enbatalı yerlerine gönderilecektir. Elbiselerin 15 lira gıvazlı bir fiyata mal olmasını temin edilmiştir. Kurum bu teğebbüsünde, bilhassa kumaş ve iç malzemesini rusya Sümerbank ve diğiminde de Darülaceze büyük kolaylıklar göstererek yar-

Orman meselesi

Programın ormancılığını kalkındırılması kısmında ormanlarımızın 10 milyon dekar kadar olduğunun tahmin edildiğini, bunun memleketin yüzölçümüne nispetinin yüzde 10-13 tuttuğu, memleketin hakiki ihtiyacının ise yüzde 25-30 olduğu tebarüz ettiriliyor ve alınacak tedbirlerle işaret olunuyordu

Bu konuda söz alan hatipler, orman davasının halli için alınacak tedbirlerle birlikte vatandaşlara orman sevgisinin aşılanması, tahribata karşı alınacak tedbirlerde daha ziyade giddetli barehat edilmesini, orman işletmelerinde maliyet düşürülmesini ve halka ucuz kereste temini için fiyatların normal haliere indirilmesini, kereste tahsislerinin düzen altına alınmasını, Orman Kanununun, bütün ihtiyaçlarına aydurlanmasını ileri sürmüşlerdir.

Kayakçıların çalışmaları

Geçen Fazar günü Dağcılık ve Kış Spor Kulübü Kayakçılarından bir grup başlarında öğretmenleri olduğu halde mevsimin ikinci büyük çalışması ve gezisini yapmışlardır.

Sabahleyin güzel bir havada yola çıkan Kayakçılar, Akso sırtları üzerinden Yellice eteklerine tırmanmışlar ve burada 4 saatlik bir çalışma yapmışlardır.

Başarı ile çalışmalarını tamamlayan grup, akşam üzeri tabiatın güzellikleri içinde kazandıkları sıhhatin, bir şey öğrenmenin ve tabiatla mücadele etmenin insan bünyesinde yarattığı ölçsüz bazı negatif içinde gebr-

Birinci nevi ekme

İkinci

Un

75

Koyun eti

Sığır eti

50

Suda yağ

Süt

Yogurt

75

Pirinç

Makarun

Gabriye

Toz şeker

Tuz

Zeytin yağı

Çay Ekstra

Pirinç

Spor

Kayakçıların çalışmaları

Geçen Fazar günü Dağcılık ve Kış Spor Kulübü Kayakçılarından bir grup başlarında öğretmenleri olduğu halde mevsimin ikinci büyük çalışması ve gezisini yapmışlardır.

Sabahleyin güzel bir havada yola çıkan Kayakçılar, Akso sırtları üzerinden Yellice eteklerine tırmanmışlar ve burada 4 saatlik bir çalışma yapmışlardır.

Başarı ile çalışmalarını tamamlayan grup, akşam üzeri tabiatın güzellikleri içinde kazandıkları sıhhatin, bir şey öğrenmenin ve tabiatla mücadele etmenin insan bünyesinde yarattığı ölçsüz bazı negatif içinde gebr-

terafı olmuştur. Orman için bu işte de bir telif noktası bulma ihtiyacı vardır. Her halde bu rapor da ormanlarımızın kapasite noksanı ve memleketimizin kereste ihtiyacının bir kısmını barışten getirmek suretiyle temin edileceğinin belirtilmesi doğrudur. Buna ilâveten mevzuattaki, orman tahribine karşı müeyyidelerin de ağırlaştırılması ve şiddetlendiril-

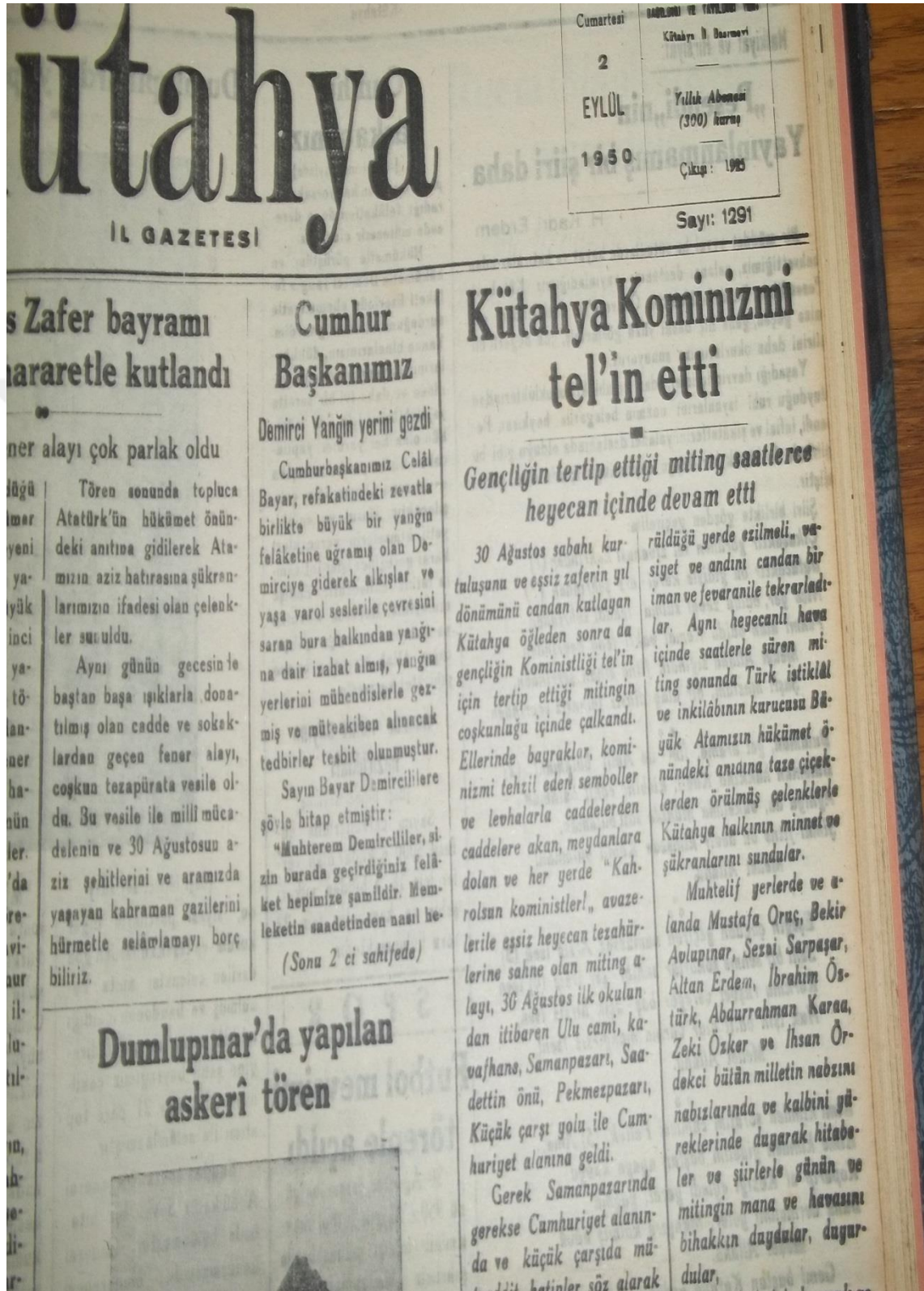
EK -4: 15 Temmuz 1950 Tarihli Kütahya İl Gazetesi. Kore Harbindeki Gelişmelere İlişkin Bir Haber.

EK -5: 29 Temmuz 1950 Tarihli Kütahya İl Gazetesi. Türkiye'nin Kore'ye Asker Gönderme Kararına İlişkin Haber.

EK -6: 02 Eylül 1950 Tarihli Kütahya İl Gazetesi. Kütahya'daki Komünizm Karşıtı Protestolara Dair Bir Haber.

EK -7: 10 Şubat 1951 Tarihli Kütahya İl Gazetesi. Türkiye Demiryollarının Gelişimi İçin Marshall Yardım Planı Uzmanlarının Hazırladıkları Bir Rapora İlişkin Haber ve Kore Harbiyle İlgili Uluslararası Duruma İlişkin Bir Haber.

EK -8: 25 Ağustos 1951 Tarihli Kütahya İl Gazetesi. Kütahya'ya Dönen Kore Gazileri Hakkındaki Haber.

EK -11: 20 Kasım 1951 Tarihli Kütahya Demokrat Gazetesi. Paris'te Bulunan Dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün, Ortadoğu Komutanlığı ve Nato'ya İlişkin Temasları Hakkındaki Haber ile Kore'deki Ateşkes Görüşmelerine Dair Haber.

EK -12: 24 Kasım 1951 Tarihli Demokrat Kütahya Gazetesi. Türkiye'nin Nato Konseyi'nde Gözlemci Bulundurmaya Resmen Davet Edildiği Haberi.

Okuyucularımıza Faydalı Bilgi

Kütahya P. T. T. Santralına bağlı Telefonların numaraları

1- Halk Binası	2- Halk Binası	3- Halk Binası
4- Halk Binası	5- Halk Binası	6- Halk Binası
7- Halk Binası	8- Halk Binası	9- Halk Binası
10- Halk Binası	11- Halk Binası	12- Halk Binası
13- Halk Binası	14- Halk Binası	15- Halk Binası
16- Halk Binası	17- Halk Binası	18- Halk Binası
19- Halk Binası	20- Halk Binası	21- Halk Binası
22- Halk Binası	23- Halk Binası	24- Halk Binası
25- Halk Binası	26- Halk Binası	27- Halk Binası
28- Halk Binası	29- Halk Binası	30- Halk Binası
31- Halk Binası	32- Halk Binası	33- Halk Binası
34- Halk Binası	35- Halk Binası	36- Halk Binası
37- Halk Binası	38- Halk Binası	39- Halk Binası
40- Halk Binası	41- Halk Binası	42- Halk Binası
43- Halk Binası	44- Halk Binası	45- Halk Binası
46- Halk Binası	47- Halk Binası	48- Halk Binası
49- Halk Binası	50- Halk Binası	51- Halk Binası
52- Halk Binası	53- Halk Binası	54- Halk Binası
55- Halk Binası	56- Halk Binası	57- Halk Binası
58- Halk Binası	59- Halk Binası	60- Halk Binası
61- Halk Binası	62- Halk Binası	63- Halk Binası
64- Halk Binası	65- Halk Binası	66- Halk Binası
67- Halk Binası	68- Halk Binası	69- Halk Binası
70- Halk Binası	71- Halk Binası	72- Halk Binası
73- Halk Binası	74- Halk Binası	75- Halk Binası
76- Halk Binası	77- Halk Binası	78- Halk Binası
79- Halk Binası	80- Halk Binası	81- Halk Binası
82- Halk Binası	83- Halk Binası	84- Halk Binası
85- Halk Binası	86- Halk Binası	87- Halk Binası
88- Halk Binası	89- Halk Binası	90- Halk Binası
91- Halk Binası	92- Halk Binası	93- Halk Binası
94- Halk Binası	95- Halk Binası	96- Halk Binası
97- Halk Binası	98- Halk Binası	99- Halk Binası
100- Halk Binası	101- Halk Binası	102- Halk Binası
103- Halk Binası	104- Halk Binası	105- Halk Binası
106- Halk Binası	107- Halk Binası	108- Halk Binası
109- Halk Binası	110- Halk Binası	111- Halk Binası
112- Halk Binası	113- Halk Binası	114- Halk Binası
115- Halk Binası	116- Halk Binası	117- Halk Binası
118- Halk Binası	119- Halk Binası	120- Halk Binası
121- Halk Binası	122- Halk Binası	123- Halk Binası
124- Halk Binası	125- Halk Binası	126- Halk Binası
127- Halk Binası	128- Halk Binası	129- Halk Binası
130- Halk Binası	131- Halk Binası	132- Halk Binası
133- Halk Binası	134- Halk Binası	135- Halk Binası
136- Halk Binası	137- Halk Binası	138- Halk Binası
139- Halk Binası	140- Halk Binası	141- Halk Binası
142- Halk Binası	143- Halk Binası	144- Halk Binası
145- Halk Binası	146- Halk Binası	147- Halk Binası
148- Halk Binası	149- Halk Binası	150- Halk Binası
151- Halk Binası	152- Halk Binası	153- Halk Binası
154- Halk Binası	155- Halk Binası	156- Halk Binası
157- Halk Binası	158- Halk Binası	159- Halk Binası
160- Halk Binası	161- Halk Binası	162- Halk Binası
163- Halk Binası	164- Halk Binası	165- Halk Binası
166- Halk Binası	167- Halk Binası	168- Halk Binası
169- Halk Binası	170- Halk Binası	171- Halk Binası
172- Halk Binası	173- Halk Binası	174- Halk Binası
175- Halk Binası	176- Halk Binası	177- Halk Binası
178- Halk Binası	179- Halk Binası	180- Halk Binası
181- Halk Binası	182- Halk Binası	183- Halk Binası
184- Halk Binası	185- Halk Binası	186- Halk Binası
187- Halk Binası	188- Halk Binası	189- Halk Binası
190- Halk Binası	191- Halk Binası	192- Halk Binası
193- Halk Binası	194- Halk Binası	195- Halk Binası
196- Halk Binası	197- Halk Binası	198- Halk Binası
199- Halk Binası	200- Halk Binası	201- Halk Binası
202- Halk Binası	203- Halk Binası	204- Halk Binası
205- Halk Binası	206- Halk Binası	207- Halk Binası
208- Halk Binası	209- Halk Binası	210- Halk Binası
211- Halk Binası	212- Halk Binası	213- Halk Binası
214- Halk Binası	215- Halk Binası	216- Halk Binası
217- Halk Binası	218- Halk Binası	219- Halk Binası
220- Halk Binası	221- Halk Binası	222- Halk Binası
223- Halk Binası	224- Halk Binası	225- Halk Binası
226- Halk Binası	227- Halk Binası	228- Halk Binası
229- Halk Binası	230- Halk Binası	231- Halk Binası
232- Halk Binası	233- Halk Binası	234- Halk Binası
235- Halk Binası	236- Halk Binası	237- Halk Binası
238- Halk Binası	239- Halk Binası	240- Halk Binası
241- Halk Binası	242- Halk Binası	243- Halk Binası
244- Halk Binası	245- Halk Binası	246- Halk Binası
247- Halk Binası	248- Halk Binası	249- Halk Binası
250- Halk Binası	251- Halk Binası	252- Halk Binası
253- Halk Binası	254- Halk Binası	255- Halk Binası
256- Halk Binası	257- Halk Binası	258- Halk Binası
259- Halk Binası	260- Halk Binası	261- Halk Binası
262- Halk Binası	263- Halk Binası	264- Halk Binası
265- Halk Binası	266- Halk Binası	267- Halk Binası
268- Halk Binası	269- Halk Binası	270- Halk Binası
271- Halk Binası	272- Halk Binası	273- Halk Binası
274- Halk Binası	275- Halk Binası	276- Halk Binası
277- Halk Binası	278- Halk Binası	279- Halk Binası
280- Halk Binası	281- Halk Binası	282- Halk Binası
283- Halk Binası	284- Halk Binası	285- Halk Binası
286- Halk Binası	287- Halk Binası	288- Halk Binası
289- Halk Binası	290- Halk Binası	291- Halk Binası
292- Halk Binası	293- Halk Binası	294- Halk Binası
295- Halk Binası	296- Halk Binası	297- Halk Binası
298- Halk Binası	299- Halk Binası	300- Halk Binası

Kütahya belediyesi araba tarifesi

Gidilecek Yere	Gere
50	75
100	150
150	225
200	300
250	375
300	450
350	525
400	600
450	675
500	750
550	825
600	900
650	975
700	1050
750	1125
800	1200
850	1275
900	1350
950	1425
1000	1500

OTOMOBİL TARİFESİ

Herhangi bir mahallede bulundurmaya göre tarifesi 50 Kuruş

Kütahya gelen yolcu katarların geliş saatleri ve günlerini gösterir

CEDVEL

Gidilecek Yere	Gere
50	75
100	150
150	225
200	300
250	375
300	450
350	525
400	600
450	675
500	750
550	825
600	900
650	975
700	1050
750	1125
800	1200
850	1275
900	1350
950	1425
1000	1500

DOKTOR

İBRANİM YUSUF ZEYİNOĞLU

Dahiliye Müfettişi
Pazarlar başka her gün öğleden sonra saat 4-6
Taksim Sarayları 67 Cevdet Apt. Ku. 1
Er. Levant (S) yolu, 6 Telf. 54568 İstanbul

Orta Anadolu'nun en çok okunan gazetesi

Demokrat Kütahya

GAZETESİDİR

Ona abone olunuz

DEMOKRAT Kütahya

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE
Yıl: 1 - Sayı: 100
24 Kasım 1951 Çarşamba

Atlantik konseyi bugün toplanıyor

Türkiye müşahit bulundurmağa resmen davet edildi

General Marshall'ın dikkate şayan teklifi

Sabırın sonu...

Soğuk Savaş bu kadar süratle ilerliyor. Atlantik Konseyi'nin 12. toplantısı bugün başlıyor. Bu toplantıda Paris'teki Birleşmiş Milletler Konferansı'nda yapılmış kararlar görüşülecek. Bu toplantıda Marshall'ın dikkate şayan teklifi...

Refik Koralan Anamur'da halkın dileklerini tesbit etti

Refik Koralan Anamur'da halkın dileklerini tesbit etti. Refik Koralan Anamur'da halkın dileklerini tesbit etti.

Kahiredeki teci uçak kazası

Kahire'de teci uçak kazası. Kahire'de teci uçak kazası.

Fransanın mali durumuna

Fransanın mali durumuna. Fransanın mali durumuna.

İtalyada seylap korkunç bir hal aldı

İtalya'da seylap korkunç bir hal aldı. İtalya'da seylap korkunç bir hal aldı.

M. S. Bakanlığının Koreye ait yeni tebliği

M. S. Bakanlığının Koreye ait yeni tebliği. M. S. Bakanlığının Koreye ait yeni tebliği.

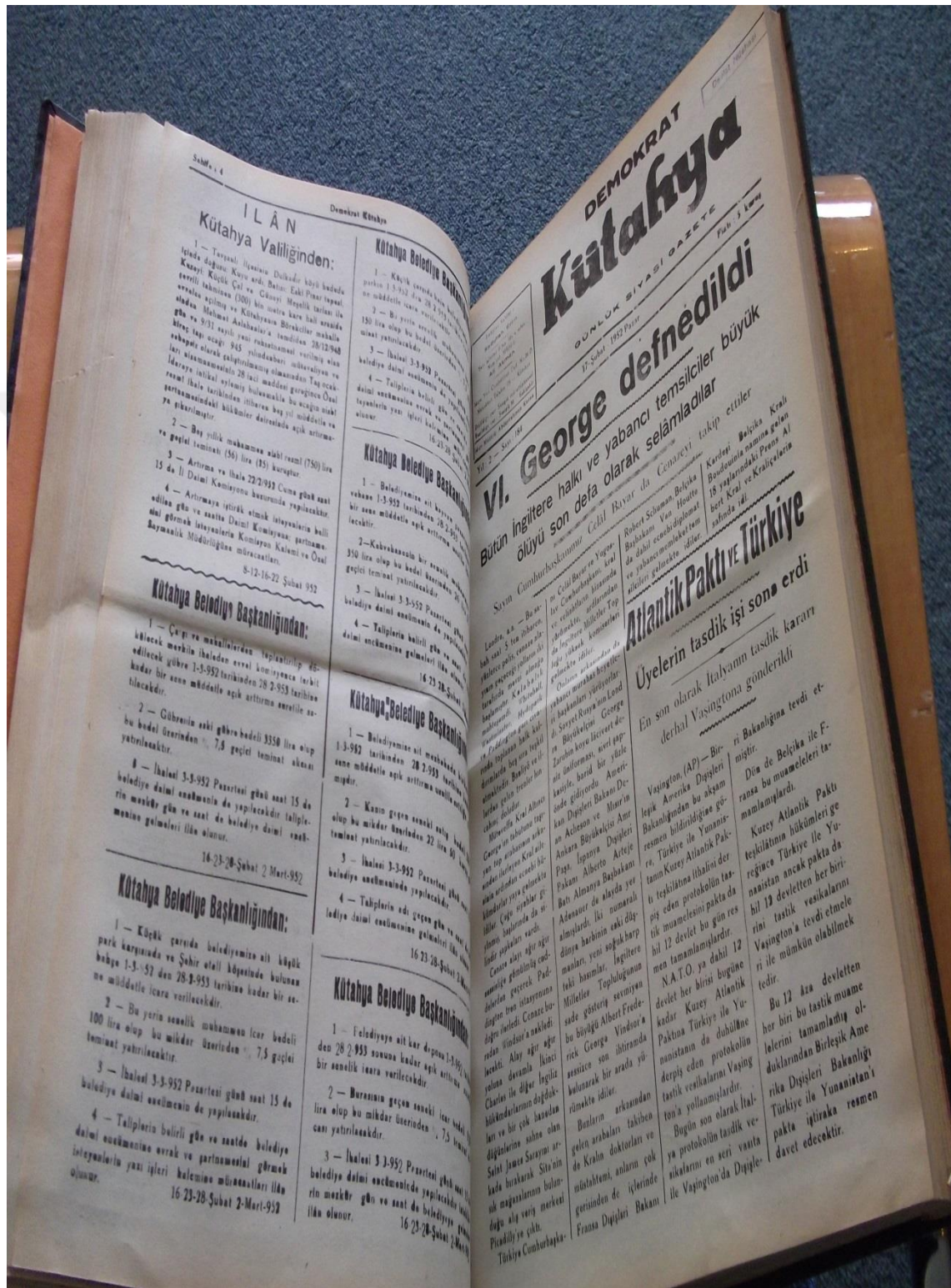
Çorçil Amerika ya gidecek

Çorçil Amerika ya gidecek. Çorçil Amerika ya gidecek.

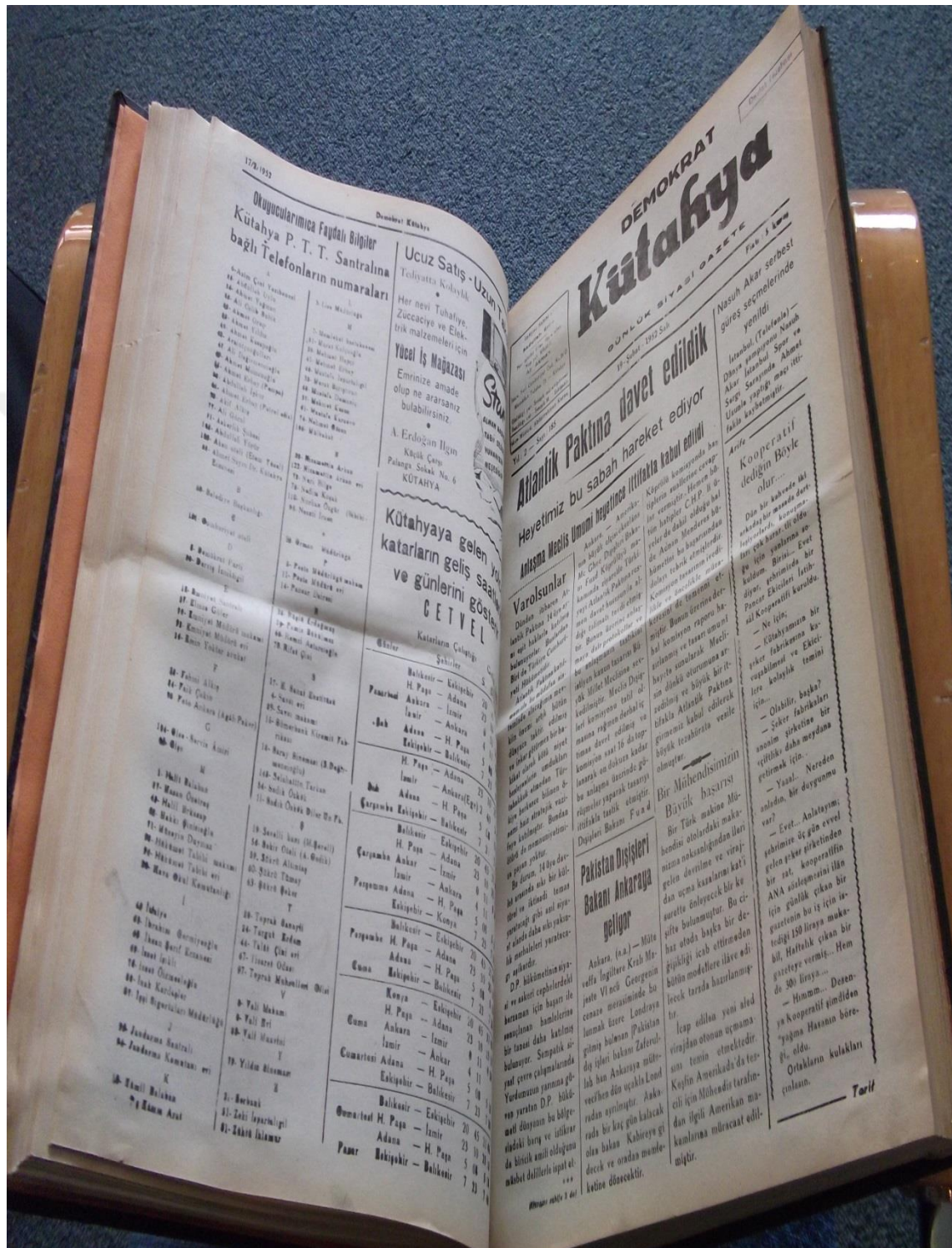
EK -15: 03 Ocak 1952 Tarihli Demokrat Kütahya Gazetesi. NATO'da Türkiye'nin Dahil Olacağı Komutanlık Konusunda İngiltere ile Amerika Arasında Cereyan Eden Görüşmeler Hakkındaki Haber.

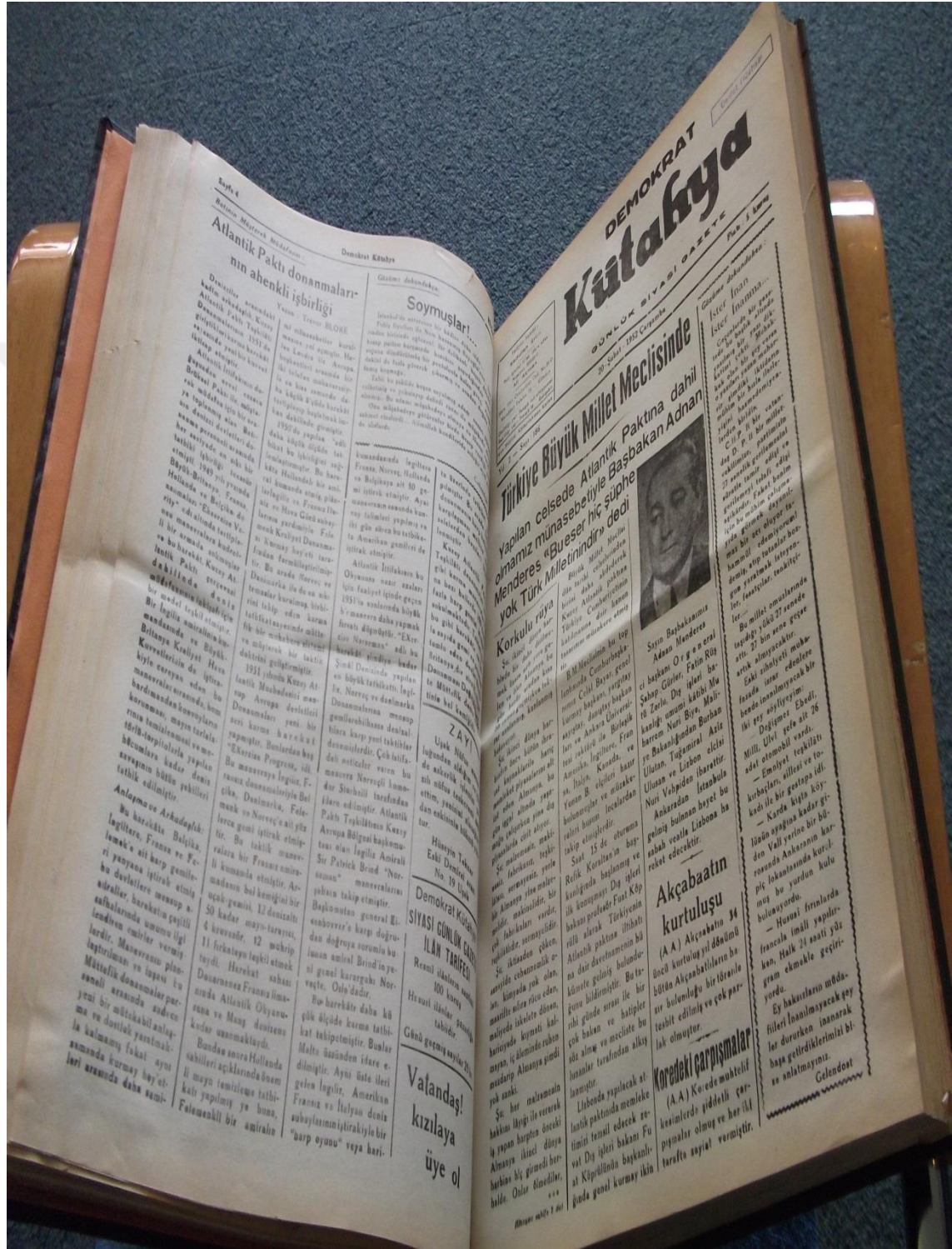
EK -17: 17 Şubat 1952 Tarihli Demokrat Kütahya Gazetesi. Türkiye'nin NATO'ya Üyelik Protokolünün Tüm Üyelerce Tasdik Edilerek Sona Erdiğine Dair Haber.

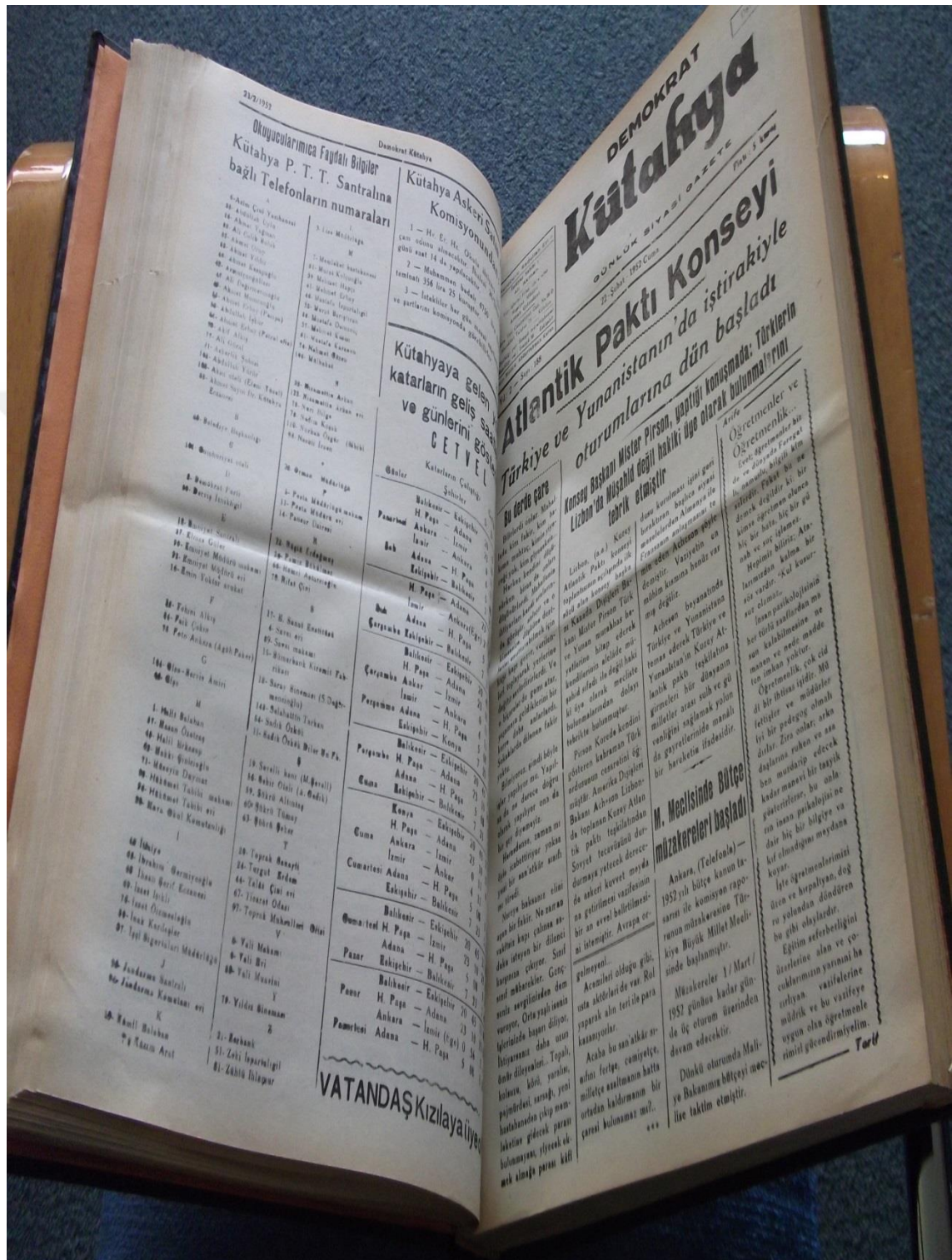
EK -18: 19 Şubat 1952 Tarihli Demokrat Kütahya Gazetesi. Türkiye'nin NATO Üyelğine Resmen Davet Edildiğine İlişkin Haber.

EK -19: 20 Şubat 1952 Tarihli Demokrat Kütahya Gazetesi. Başbakan Adnan Menderes'in, Türkiye'nin NATO'ya Üye Olması Dolayısıyla, TBMM'de Yaptığı Konuşma.

EK -20 : 22 Şubat 1952 Tarihli Demokrat Kütahya Gazetesi. NATO Konseyi'nin, Türkiye ve Yunanistan'ın Katılımıyla Yaptığı İlk Toplantıya İlişkin Haber.

KAYNAKÇA

Kitaplar :

ARMAOĞLU, Fahir; (1993), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)**, Cilt 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 9. Baskı, Ankara

ARTUÇ, İbrahim; (1990), **Kore Savaşlarında Mehmetçik**, Kastaş Yayınları, İstanbul

AVCIOĞLU, Doğan, (1969), **Türkiye'nin Düzeni (Dün, Bugün, Yarın)**, Cilt 1, Bilgi Basımevi, Ankara

AYDIN, Mustafa, (2001), **İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Günümüze Belgeler ve Yorumlar**, İletişim Yayınları, İstanbul

BAĞCI, Hüseyin, (2001), **Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar**, Metu Press-ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara

BİLGİÇ, A.Timur, (2005), **Tarihsel Terimler Sözlüğü**, Piramit Yayınları, 2. Baskı, Ankara

ÇEMREK, Murat, (2008), **“İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye” Türk Dış Politikası (1919-2008)**, Barış Platin Yayınevi, Ankara

DEMİRAĞ, Yelda, (2008), **Savaş Sırasında Türkiye Üzerine Pazarlıklar, Türk Dış Politikası**, Barış Platin Kitabevi, Ankara

DİKERDEM, Mahmut, (1990), **Ortadoğu'da Devrim Yılları**, Cem Yayınevi, İstanbul

EKİNCİ, Necdet, (2002), **İnönü Dönemi ve 2. Dünya Savaşı Yılları; Türkler**, 16.Cilt Yeni Türkiye Yayınları, Ankara

ERKİN, Feridun Cemal, (1986), **Dışışlerinde 34 Yıl Washington Büyükelçiliği**, Cilt 2, 1. Kısım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

ESMER, Ahmet Şükrü ve Oral, SANDER, (1996), **İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası, Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitabevi, 9. Baskı, Ankara

GÖNLÜBOL, Mehmet, Haluk, ÜLMAN ve Duygu, SEZER, (1969), **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1965)**, Ankara Üniv. S.B.F. Yayınları, Ankara

GÖNLÜBOL, Mehmet, Cem, SAR, A.Şükrü, ESMER, Oral, SANDER, A. Haluk, ÜLMAN, A. Suat, BİLGE, Duygu, SEZER ve Ömer, KÜRKÇÜOĞLU, (1982), **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)**, Cilt 1, Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara

GÖNLÜBOL, Mehmet, (1987), **Atatürk'ün Dış Politikası; Amaçlar ve İlkeler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

GÜRÜN, Kamuran, (1991), **Türk-Sovyet İlişkileri**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara

OĞUZ, Orhan, (1966), **Marshall Planı (Konferans)**, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul

ORAN, Baskın, (2002), **Türk Dış Politikası (1919-1980)**, Cilt 1, İletişim Yay., İstanbul

ÖKE, Mim Kemal, (1990), **Unutulan Savaşın Kronolojisi: Kore (1950-53)**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul

SANDER, Oral, (1979), **Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)**, Ankara Üniv. S.B.F. Yayınları, No: 427, Ankara

SANDER, Oral, (1994), **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge Yayınları, Ankara

SANDER, Oral, (2007), **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge Yayınları, 13. Baskı, Ankara

SARINAY, Yusuf, (1988), **Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve Nato'ya Girişi (1939-1952)**, Nüve Matbaası, Kültür Eserleri Dizisi: 107, Ankara

SEVER, Ayşegül, (1997), **Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu (1945-1958)**, Boyut Yayınları, İstanbul

TECER, Meral, (2007), **Avrupa Birliği ve Türkiye, Sorular-Yanıtlar**, Bizim Büro Basımevi, Ankara

TÜRKKAYA, Ataöv, (1968), **Amerikan Belgeleriyle Amerikan Emperyalizminin Doğuşu**, Doğan Yayınevi, Ankara

UÇAROL, Rifat, (2000), **Siyasi Tarih (1789-1999)**, 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul

ÜLMAN, A.Haluk, (1961), **Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri (1939-1947)**, Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Ankara

ÜLMAN, A.Haluk, (1991), **Türk-Amerikan Münasebetleri**, Sevinç Matbaası, Ankara

YALMAN, Ahmet Emin, (1997), **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1922-1971)**, Cilt 2, Pera Turizm Yayınları, İstanbul

YALTA, Bahtiyar, (2005), **Kunu-ri Muharebeleri ve Geri Çekilmeler (26.11.1950 – 24.01.1951)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

YILMAZ, Veli, (1998), **Siyasi Tarih**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul

YİRMİBEŞOĞLU, Sabri, (1999), **Askeri ve Siyasi Anılarım (1925-1965)**, Kastaş Yayınevi, İstanbul

Ansiklopediler :

EREN, Mustafa (Gen.Yay.Yön.), (1999), “Versay Antlaşması”, **Görsel Büyük Genel Kültür**

Ansiklopedisi, Cilt 23, Görsel Yayınları, İstanbul, ss.9104

EREN, Mustafa (Gen.Yay.Yön.), (1999), “Churchill Sir Winston L.S.”, **Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 6, Görsel Yayınları, İstanbul, ss.2171,2172

EREN, Mustafa (Gen.Yay.Yön.), (1999), “Comecon”, **Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 6, Görsel Yayınları, İstanbul, ss.2222

EREN, Mustafa (Gen.Yay.Yön.), (1999), “Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü”, **Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 8, Görsel Yayınları, İstanbul, ss.2953

EREN, Mustafa (Gen.Yay.Yön.), (1999), “Schuman Robert”, **Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 20, Görsel Yayınları, İstanbul, ss.7814

KILIÇLIOĞLU, Safa, Nezihe ARAZ, Hakkı DEVRİM, (1969-1973), “Dunkerque Antlaşması”, **Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi**, 3.Cilt, Meydan Yay. İstanbul: ss.909

TÜZÜN, Gürel, (Gen.Yay.Yön.), (2004), “Adolf Hitler”, Dale H. Hoiberg, (Ed.Kur. Bşk.), **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 11, Ana Yayıncılık, İstanbul, ss.135,136

TÜZÜN, Gürel, (Gen.Yay.Yön.), (2004), “Münih Antlaşması”, Dale H. Hoiberg, (Ed.Kur. Bşk.), **AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, Cilt 16, Ana Yayıncılık, İstanbul, ss.362

Çeviriler :

HART, Liddell, (2000), **II. Dünya Savaşı Tarihi 1**, Kerim, Bağrıaçık, (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

İSMAY, Lord, (1956), **Nato İlk Beş Sene (1949-1954)**, Suat, Bilge, (Çev.), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

KİSSİNGER, Henry, (2002), **Diplomasi**, İbrahim, H. Kurt, (Çev.), T. İş Bankası Yay., 10.Baskı, İstanbul

LANGLOİS, George, Jean, BOİSMENU, Luc, LEFEBVRE ve Patrice, REGİMBALD, (2003), **20. Yüzyıl Tarihi**, Ömer, TURAN, (Çev.), Nehir Yayınları, İstanbul

Makaleler :

ARMAOĞLU, Fahir Hadi, (1949), Sovyet, Amerikan Münasebetlerinin Üç Yılı (1945-1948), **Ankara Üniv. S.B.F. Dergisi**, Cilt 4, Sayı:3-4, Ankara

DOĞAN, Nejat, (2005), “Prag Darbesi”, Nato’nun Örgütsel Değişimi (1949-1999): Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne, **Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 60-3, Ankara.

EMİROĞLU, Hüseyin, (2003), Türkiye’nin Atlantik Paktı’na Giriş Süreci ve Türk Basınının Tutumu, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:28, İstanbul

ERHAN, Çağrı, (1996), Avrupa’nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar, **Ankara Üniv. S.B.F.Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1-4, Ankara

IRKIÇATAL, Eftal, (2012), İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiltere’nin Ortadoğu Politikaları İçin Kıbrıs’ın Stratejik Önemi ve Kıbrıs Meselesinin Ortaya Çıkışı, **Süleyman Demirel Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 15, Isparta

SANCAKTAR, Caner, (2011), Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikasına Marksist Yaklaşım, **Bilge Strateji Dergisi**, Cilt 2, Sayı 5, İstanbul

SBAROUNİS, Athanase J., (2011), Marshall Planı ve Karşılıklı Güvenlik Programı Ekonomisi, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 12, Sayı 3-4, İstanbul

Tezler :

ASLAN, Mahmut, (2014), ABD'nin İkinci Dünya Savaşı Sonrası Uyguladığı Dış Politikasının Türkiye'ye Etkileri (1945- 1952), Yüksek Lisans Tezi, **Ufuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara

CENGİZ, Emre, (2012), İsmet İnönü ve İkinci Dünya Savaşı Yılları Türk Dış Politikası, Yüksek Lisans Tezi, **Cumhuriyet Üniv. Sos. Bil. Enstitüsü**, Sivas

CENGİZ, Recep, (2009), Nato'ya Giriş Sürecinde Türk Amerikan İlişkileri ve Amerikan Askeri Yardımlarının Türk Silahlı Kuvvetlerine Etkisi, Doktora Tezi, **Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara

EKER, A.Alpaslan, (2007), İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk Dış Politikasındaki Gelişmeler ve Türkiye'nin Nato'ya Giriş Süreci (1945-1952), Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kırıkkale

ERKAN, Mehmet Sedat, (2009), Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Kore Savaşı, Önemi, Öncesi ve Sonrası ile İlgili Değerlendirme, Doktora Tezi, **Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara

GÜLER, Ayşegül, (2012), Soğuk Savaş Sonrası Türkiye ABD İlişkileri: Bölgesel ve Küresel Etkileşim, Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya

METİN, Gökhan, (2014), İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Değişken Dış Politikalarının Basına Yansıması (1939- 1945), Yüksek Lisans Tezi, **Pamukkale Üniv. Sosyal Bil. Enstitüsü**, Denizli

ÖZBOYACI, Ogün, (2009), Amerikan Basınında Türkiye'nin Nato'ya Girişi, Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, İzmir

ÖZÇELİK, M. Hakan, (2003), Türk Basınında Türkiye'nin Nato'ya Giriş Süreci (1948-1952), Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniv. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, İstanbul

UYSAL, Mehmet, (2003), Türk Basınına Göre Türkiye'nin NATO'ya Girişi (1945-1952), Yüksek Lisans Tezi, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir

YALÇIN, Osman, (2008), Türk Hava Harp Sanayi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara

Sürelî Yayınlar (1948-1952) :

Demokrat Kütahya Gazetesi

Kütahya İl Gazetesi

T.B.M.M. Tutanak Dergisi

Elektronik Kaynaklar :

Jean Monnet Kimdir, Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, AB Projeleri İnternet Sayfası.

<http://www.jeanmonnet.org.tr/Hakkımızda/Jean-Monnet-Kimdir>, (05.01.2016)

Schuman Planı, Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı İnternet Sayfası

<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, (05.01.2016)

SBAROUNİS, Athanase J., (2011), “Karşılıklı Güvenlik Programı”, Marshall Planı ve Karşılıklı Güvenlik Programı Ekonomisi, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 12, Sayı 3-4, İstanbul, ss.74-76

<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifm/article/view/1023007415>, (27.01.2016)

DİZİN

-A-

Abadan, 73
 Adenauer, 39, 40, 57, 58
 Adnan Menderes, 49, 91, 96,
 Ahmet Emin Yalman, 92
 Ajans Press, 116
 Anadolu Ajansı, 32, 65, 66, 87, 88, 89,
 102, 116
 Anglo-Sakson, 64
 Anthony Eden, 52, 76
 Arap Birliği, 52, 77
 Associated Press, 116
 Atlantik Konseyi, 66, 108, 110
 Avam Kamarası, 61,66
 Avrupa Birliği, 17, 18, 39, 40, 41, 48,
 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 62, 114
 Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı,
 30
 Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı, 30,
 31, 32, 106
 Avrupa Konseyi, 40, 41, 48, 56, 59, 60,
 90, 106
 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 17,
 39, 40
 Avrupa Ordusu, 41, 42, 56, 66
 Azzam Paşa, 52, 77

-B-

Bakanlar Konseyi, 67,79, 107, 109, 115
 Basra Körfezi, 73

Batı Birliği, 53
 Batı Bloku, 17, 18, 21, 38, 44, 45, 47,
 48, 49, 50, 55, 65, 70, 71, 80, 82,
 87, 96, 103, 113, 114
 Berlin Buhranı, 16, 44, 55, 61
 Byroade, 103

-C-

Celal Bayar, 69, 70, 91, 92
 Celal Dora, 93
 Cer Atölyesi, 35
 Churchill, 9, 22, 70, 87, 109
 Comecon, 17
 Cominform, 17
 Containment, 44

-Ç-

Çevreleme Siyaseti, 17, 34, 63, 71, 101

-D-

Daily Telegraph, 100
 Dean Acheson, 27, 100, 103, 111
 De Gasperi, 40, 57
 Değirmisaz, 33
 Divrik, 33
 Doğu Bloku, 17, 18, 45, 48, 49, 52, 55,
 65, 70, 80, 82, 114
 Donetsk Havzası, 104
 Dunkerque Antlaşması, 53, 55
 Durdurma Politikası, 44, 63, 65, 71

-E-

Efkar-ı Umumiye Enstitüsü, 98
 Emperyalizm, 27, 41, 48, 53, 56, 64, 80, 101
 Eisenhower, 66, 76, 79, 80, 100, 102, 107, 109
 Ernest Bevin, 53

-F-

Faşist Emperyalizm, 48, 56
 Fatin Rüştü Zorlu, 37
 France-Presse, 48, 60, 77
 Frank Pace, 101
 Fransız Fası, 102
 Free Press, 26
 Fuat Köprülü, 48, 60, 77, 78, 91, 93, 95, 108, 110, 111

-G-

George Mc Ghee, 28, 97, 98, 110
 Güvenlik Konseyi, 83, 91, 92, 93

-H-

Halkapınar, 35
 Hayat Sahası, 2
 Hayfa, 73
 Henry Tody, 102
 Herbert Morrisson, 107
 H. G. Martin, 94, 95

-İ-

İnchon, 86, 87

İnternational News Service, 48

İskenderiye, 51, 73, 75

İskenderun, 93, 100, 101

-J-

Jean Monnet, 39, 40

-K-

Kaesong, 89
 Kamboçya, 16
 Kamil Abdurrahim, 51
 Karşılıklı Güvenlik Programı, 68, 69
 Komünizme Set Çekme, 17
 Kunuri Muharebeleri, 84, 94
 Kuzey Atlantik Antlaşması, 62, 63, 64, 65, 66, 111

-L-

Lace Success, 93
 Laos, 16
 Lavrişef, 25
 Lebensraum, 2
 Lemay, 102
 Lenin, 25, 49
 Leningrad, 6
 Leninizm, 49
 Liberalizm, 29
 Lizbon, 67, 69, 111, 112, 115
 Londra Radyosu, 109, 116
 Lord İsmay, 45, 53, 54, 55, 61, 62, 63, 65, 108
 Louis S. St. Laurent, 61

-M-

Mac Arthur, 83, 85, 88, 94
 Mançurya, 3, 17, 45, 87, 88
 Marksizm, 49
 Matthew Ridgway, 68
 Maxwell Fyfe, 41, 56
 Mehabad, 45
 Michael Cain, 90
 Mihver, 3, 6, 8, 23
 Monroe Doktrini, 61, 62
 Montgomery, 76
 Montreux Boğazlar Sözleşmesi, 21, 22, 25
 Moskova Konferansı, 44
 Mustafa Hakkı Yeşil, 116
 Münih Antlaşması, 2

-N-

Necmettin Sadak, 24, 59, 99
 New York Times, 68
 Normandiya, 9
 Nuckola, 89
 Nuri Yamut, 91, 92

-O-

Omar Bradley, 69, 107
 Ortadoğu Komutanlığı, 51, 52, 74, 75, 77, 78, 80, 106, 107, 109, 115
 Ortadoğu Savunma Teşkilatı, 50, 51, 76
 Ottawa, 66, 107

-P-

Panmunjom, 89
 Pearson, 110, 111
 Plebisit, 75
 Postdam Konferansı, 9, 16, 22, 81
 Prag Darbesi, 54
 Providence Bulletin, 90
 Pusan, 85, 86, 87, 93
 Pyongyang, 94

-R-

Refik İnce, 91
 Refik Koraltan, 92
 Reuters, 65, 66, 116
 Richard Russell, 88
 Robert Schuman, 39, 56
 Rocquencourt, 68
 Ruhr, 39, 57
 Russel Dorr, 32, 35, 37

-S-

Saar, 1, 57,
 Sadun Terem, 49
 Samet Ağaoğlu, 91, 108
 Seul, 81, 84, 86, 87, 89
 Soğuk Savaş, 18, 27, 28, 45, 65, 80, 99
 Soma, 33
 Stalin, 7, 10, 14, 17, 21, 26, 101
 Stalingrad, 8, 105
 Strazburg, 41, 48, 56
 Sudan Meselesi, 51, 80

Sunday Chronicle, 102

Süveyş Kanalı, 5, 51, 52, 73, 74, 80

-T-

Tahsin Yazıcı, 93, 94

Teknik Yardım Faslı, 35, 38

Tel'in Etmek, 50, 113

Times, 79, 106

Times Union, 98

Tito, 17, 101

Tom Connally, 58, 61, 68

Trygve Lie, 93

Tunçbilek, 33

Türk Haber Ajansı, 116

-U-

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası,
41

United Press, 88

Ural Bölgesi, 104, 105

-Ü-

Üçler Konferansı, 78

-V-

Vandenberg, 61

Vandenberg Kararı, 62

Varşova Paktı, 17

Versay Antlaşması, 1, 2, 4,

Vietnam, 16, 17

-W-

Walton H. Walker, 94

Washington Star, 97

Western Mail, 102

William Slim, 107

W. H. Arnold, 100

-Y-

Yalta Konferansı, 9, 21, 22, 24

Yavuz Abadan, 17

-Z-

Zafirullah Han, 78